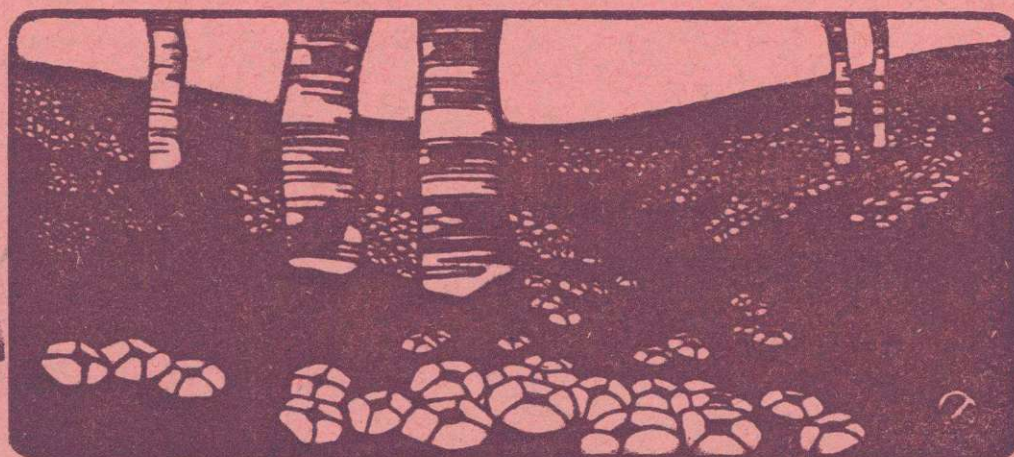

DOM IN SVET

KNJIŽEVNOSTI

UMETNOSTI ::

Letnik 27 – Štev. 7

Vsem znanstvenikom,

Vsem znanstvenikom, ki se zanimajo za zaslužno delovanje etnografa in prirodo pisca **B. Hacqueta**, sporoča uredništvo „Carniole“, da izide 10. januarja 1915 ob stoletnici njegove smrti posebna „**Hacquetova številka**“ Carniole. Nekateri odlični znanstveniki so nam že obljubili svoje sodelništvo ob tej priliki. Vabimo pa tudi vse druge, ki se za stvar zanimajo, da stopijo v krog sodelnikov Hacquetove številke. Dobro došle so manjše razprave, zapiski in referati. **Naslove rokopisov je javiti uredništvu do 1. avgusta t. l., rokopisi naj se vpošljejo najkasneje do 15. oktobra t. l.** Vsi prispevki se bodo honorirali po 50 kron od tiskovne pole; vsak sodelnik prejme poleg honorarja tudi 25 brezplačnih odtisov svojega dela in pa 1 izvod Hacquetove številke.

VSEBINA.

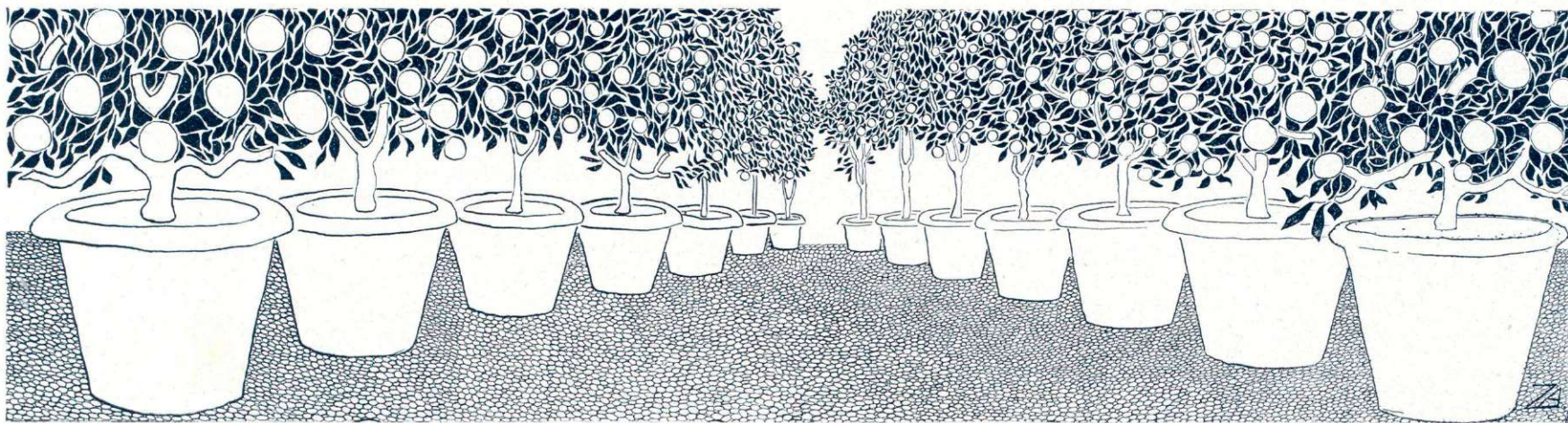
Izidor Cankar:	Obračun		209	Narte Velikonja:	Izpoved		229
Jos. Dostal:	Pota modernega slikarstva	(Dalje)	212	Dr. A. Breznik:	Razvoj novejše slovenske pisave pa Levčev pravopis	(Dalje)	235
Stanko Majcen:	Povestice		215	Književnost			238
Jos. Lovrenčić:	Slutnja		217	To in ono			241
Leopold Turšič:	Mlin		218	Drobiž			243
Janko Samec:	Opoldne		218				
Ivan Sadar:	Skozi predor		218				
— —	Jutranga		218				
Franče Bevk:	Pomladanja pesem		218				
Dr. Ivan Knific:	Čez rusko granico		220				
Jos. Lovrenčić:	Tragika		224				
Ivan Cankar:	Črtice		225				
Adolf Ivančič:	Leonid Andrejev	(Konec)	226				

»Dom in Svet« izhaja 25. dne vsakega meseca. — Naročnina: 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema lastništvo in upravnništvo v Katoliški Tiskarni.

Urednik: **dr. Izidor Cankar** v Ljubljani, Marijanišče. — Založnik in lastnik: **Katoliško tiskovno društvo**. — Tiska **Katoliška Tiskarna** v Ljubljani.

Nenaročenih rokopisov uredništvo ne vrača!

IZIDOR CANKAR: OBRAČUN.

Ko se je Ivan Meliva v svoji ne posebno lepi, pa precej udobni spalnici zbujal, so mu, še preden se je popolnoma zavedel, prišle na misel pesnikove besede »na tleh leže slovenstva stebri stari«; slišal je kasneje še mnogokrat tihi zvok teh besed, slišal jih je včasih sredi mnogih, po sebi neznatnih, pa zanj vendar velepomembnih in usodnih slučajev, ki so se imeli zgoditi ta dan, in večkrat se je moral nasmehnuti, ko mu je ob najresnejših mislih na dogodke, ki so bili zanj odločilni, in v pogovorih, v katerih je točno pretehtaval vsako svojo in tujo besedo, nenadoma oživel v glavi nezmisljen in brezzvezen zvočen spomin: »stebri stari«. Čudil se je, odkod mu hodijo na um ravno te besede, in še bolj, da čuti ob njih nekaj zelo neprijetnega, skoro bolečega. Potem, ko se je popolnoma zdramil, mahaje krog sebe z rokami in krepko zehajoč, in ko se je vprašal, kakor vsako jutro po takih večerih: »Kaj je bilo snoči?« ter mu je vse zagomazelo po glavi neljubih, zelo mučnih spominov, je spoznal, da je med njegovim duševnim stanjem in tistimi pesnikovimi besedami vendarle nekaka, čeprav rahla notranja zveza, in se ni več vznemirjal zaradi tega domisleka; zdel se mu je le smešen.

Toda tisto osnovno trpko čuvstvo notranje nezadovoljnosti mu je ostalo še nadalje, naj je mislil karkoli. Če se je vprašal, kaj je, si ni vedel odgovora. Kljub temu pa je čudoma opazil, da je nalepem, med premišljevanjem o svoji zaroki, o svojih prijateljih, o svoji službi, o vremenu, o svojih denarnih razmerah, sikal: »To je sramotno! Kako je vse to sramotno!« In vendar so bile te zadeve precej v redu, tako da je sramotnost bila drugod. Držala se je snočnjega večera, njegovih pogovorov in precej ostrih prepričkov, pri čemer pa tudi ni storil ničesar

takega, da bi si mogel upravičeno in tako trpko očitati. Če je pomislil, kaj ga pravzaprav boli, ni vedel, toda ves tisti nered drobnih, neznatnih spominov ga je vznemirjal, tista razmetanost skoro nezaznavnih dogodljajev, ki so mu z veliko naglico in samovoljno sledeč drug drugemu švigali mimo misli, ne da bi kaj vplivali na njih glavni tok. »Kaj je tedaj z vsem tem?« se je vprašal. »Ustavimo se in preglejmo vse od začetka do konca!« Kakor hitro se je lotil, da »vse pregleda«, so mu misli zopet odšle svoja posebna, nehotena pota, medtem, ko jih je jek nerazumljive, nerazložljive trpkosti tiho spremljal, kakor če poje močna struna in jo mnoge druge skrivnostno trepetajoč neslišno spremljajo.

Prejšnji večer so dolgo v noč pretresali javne zadeve; bilo jih je mnogo ljudi, iste starosti in popolnoma različnega značaja in mišljenja. Meliva si je bil že prenogokrat obljubil, da o teh rečeh ne bo več govoril, ker se je prepričal, da je človek brez mere in da more ostati samo tedaj miren in na jasnem s samim seboj, če govori o stvareh, ki niso važne. In snoči je bil zopet zašel v to. Nenadoma se je videl, kako nekaj dokazuje, naštevajoč razloge na svojih vitkih, snažnih prstih, ki so se pod pritiskom krivili v členkih; te geste ni mogel trpeti in sedaj, ko se je nepričakovano zavedel, da jo je napravil tudi sam, je resnično zardel in zamrmral: »Kreatura! kaka priskutna kreatura sem!« Razen tega je v pogovoru neprestano rabil besedo »etika«, ponavljal jo je toliko časa, da so se je polastili tudi drugi, ravno tako po zunanje samo, kakor se je je polastil on od nekod. »Mišljenje, vse javno mišljenje mora dobiti novo, trdno etiško podlago« se je celo izrazil; osramočen se je spominjal tudi, da je pri tem, hoteč biti glasan in govoriti s poudarkom, nenaravno zvišal glas, ki

mu je še sedaj zvenel v ušesih s svojo žensko rezkostjo. In »moj Bog, kaj je to? Zakaj sem to storil?« si je rekel, ko mu je naenkrat prišla na um beseda »višja resnica«, ki jo je rabil v odločilnem trenutku prepira. Ko se je tega spomnil, ga je tako speklo v srcu, da je nehote spačil obraz in si ga zakril z dlanmi. Pod to besedo si ni sam mislil nič določenega, temuč mu je čisto slučajno, skoro mehanično ostala mrtva v spominu, ko jo je nekdaš slišal, in je šele mnogo kasneje po raznih življenjskih izkušnjah oživela ter dozdevno dobila zanj velik pomen; sam jo je pomotoma smatral za posledico velikega spoznanja in je mislil, da je njegova last, v njegovem srcu porojena, resnični sad njegovega življenja. Ko jo je tedaj samozavestno vrgel v pogovor, je pričakoval, da bo z njo zmagal, toda zgodilo se je nasprotno. »O neumnik, o ničemurni človek!« si je rekel in si je trdo stisnil sencà.

Ko se je pa zavedel, da vse, kar je trdil, niti resnično ni bilo, se je stopnjevalo čuvstvo duševnega trpljenja do neznosne telesne bolečine. Kakor bolnik v hudih trenutnih mukah je vrgel odejo raz sebe in se zaril v blazine. Zavest, da v njem vse »na tleh leži«, ga je zbolela skoro do solz. Vse tiste drobne, neznatne »laži« — »da, da, to so laži, to so prave laži!« si je klical — ki niso bile toliko izražene v besedah, marveč v prikrajnju stavkov in v načinu, kako jih je izgovoril, so ga sedaj skelele vsaka posebe tako zelo, da se je čutil v telesu kakor sovražnega tujca. »Zakaj se ne konča ta brezumni dirindaj?« Zopet mu je stopila tista grozna predstava pred oči, da si je raztrgal prsi in da si mrtviči srce, predstava, ki se je včasih z gnusom odvrčal od nje, včasih pa v njej resnično užival in se umiril. »Zakaj sem to storil?« si je ponavljal in vendar mu je bilo jasno, zakaj. Kot velika večina sedanjih mladih izobraženih ljudi je imel tudi on glavo polno teorij ali bolj raznih besed, nedoločenega, skrivnostnega pomena, ki so bile vsaka na svoj način več ali manj resnične, toda med seboj v marsičem nasprotno, tako da je v njem vladalo neko kaotično miselno razpoloženje, v katerem sta se mirno družila prezirljiv dvom in velika, predrzna »slutnja«. To mišljenje je bilo njegovim sanjam ugodno, in kadar je bil popolnoma zdrav ter je mislil na »delo«, ob trenutkih, ko je v neki umski opojnosti menil, da so mu določene velike naloge, se mu je zdelo, da so njegovi nazori v popolnem skladu in najlepšem redu. Toda ko je prišel v dotiko z drugimi ljudmi, je sprevidel, da mu nikakor ni mogoče povedati, kaj hoče, da je tisto »nekaj velikega, kar nosi sam z ljubeznijo v srcu«, nerabna reč in

da se mu ni še nikdar posrečilo prepričati druge, da ima prav. Tedaj je oživela v njem nova beseda »višja resnica«. Postavil jo je predse kakor ščit zoper vse tiste jasne, splošne »kramarske programe«, ki jih je tako srčno zaničeval, da niti sposoben ni bil, en sam trenutek premišljevali o njih in samemu sebi razločno pokazati njih notranjo slabost. Nekaj časa je tedaj živel v samozavestni osamljenosti in brezdelju, ogibajoč se družbe, ki se je pečala z javnimi zadevami, ter se je zatapljal v neko mistično pojmovanje življenja in si zatrjeval, da je njegova »neizgovorjena beseda plodovitejša od vaših govorov«. Ko je pa zopet šel med ljudi, je videl, da »kramarski programi« zmagujejo, da postajajo javna last in da se vsled »nesramnega vpitja« oznanjevalcev vrivajo v mišljenje slehernega človeka. Začetkoma je menil, da mu to nič mar, toda snoči je v divjem navalu samoljubja jel govoriti prav tako glasno, prav tako pretiravati in posploševati, kakor so delali drugi; izdal je celo svoj skrivni zaklad, ljubljeno besedo, in je moral doživeti, da »je padla neopažena pod mizo med pohojene ogorke cigaret«.

Preden je mogel premisliti vse do konca, je rahlo potrkalo na vrata njegove spalnice. Poznal je to trkanje svoje gospodinje; bilo je prav tako tiho in skromno kakor ona sama.

»Krojač je prinesel račun, gospod doktor,« je rekla in se ustavila pri vratih.

»Kak račun?«

»Za novi frak; tja na stol sem ga dela snoči.«

»Ah, fraak!« Meliva se je spomnil na jutrišnjo svojo zaroko in se je samoljubno nasmehnil. »Vzemite denar iz predala.«

»Ali naj odgrnem okno?«

»Da, odgrnite okno! Ne, denarja ne boste dajali; zakaj hodi navsezgodaj?«

»Menil je, da Vas pozneje ne najde doma; mislil je, da pojdete v urad.«

»Saj imam dopust.«

»Rekla sem tako; pravi, da ni vedel.«

»Naj ga vrag vzame. Odgrnite okno in mu dajte denar!«

Ko je gospodinja odšla, je skočil iz postelje. Zunaj je bil krasen dan, jutranja svetloba je napolnila sobo in vse v njej je dobilo drugo obličje. Meliva se je z užitkom ves umil, njegovo slabotno telo je oživelo, tudi v glavi se mu je zjasnilo. »Ah, kaj vse to, kaj mi mar!« je vzkliknil in si pljusnil polno perišče vode na prsi, ko so mu misli zopet hotele na prejšnje premišljevanje. Ko se je napravil, je odprl okno, v sobo je sunkoma prihajal hlad lepega junijskega jutra. Spodaj na Mestnem trgu, na katerega so gledala njegova okna, je bilo

vse živo. Branjevke, trgovci, služinčad, uradniki in dijaki so hiteli po svojih opravkih, vmes se je s silnim truščem in neugnanim zvonjenjem zibala cestna železnica. Meliva je zelo ljubil zaposleno vrvenje ljudi, njih gibanje, korakanje, poganjanje in ustavljanje; opazoval je posamezne pešce in vso množico ter je delal »psihološke dovtipe«, kakor je imenoval svoje igrače. Sodil je značaje, poklice, strasti in vrline ljudi po njih koraku in kretnjah; iskal je v množici novih, neodkritih zakonov življenja; izbral si je koga in ga skušal s pogledom prisiliti, da obstane in se ozre k njemu.

Ura na rotovžu je odbila pol devetih; ob tem času ga je čakal zajtrk v sosednji sobi. Hotel je ravno stopiti od okna, ko mu je pogled naenkrat obstal med množico; pogledal je pozorneje, se sklonil globoko na ulico in si rekel: »Zmotiti sem se moral; kam naj bi šla sedaj, deklica preljuba? Ali pa —«

Kmalu nato je zaslišal iz sprednje sobe dva krepka udarca na vrata. Planil je iz spalnice, toda še preden se je mogel odzvati, je zgodnja in ne- navadna obiskovalka že vstopila.

»Dobro jutro! Hotela sem na vsak način, Ivan, danes govoriti z Vami, zato sem mislila ... saj še zajtrkovali niste. Hotela sem le ... ali Vas res ne motim?«

Meliva se je začudil nele njenemu obisku, temuč še bolj temu, da ga je očitvidno hote in s poudarkom nazvala s krstnim imenom, česar ni doslej še nikdar storila, toda nasmehnil se je uslužno, kakor bi ničesar ne opazil, in je ceremoniozno stopil k njej ter jo prijel za obedve roki.

»Komu naj se zahvalim za čast Vašega obiska?« je vprašal s posmehljivo slovesnostjo. »Ko to zvem, zajtrkujeva lahko skupaj.« Poljubil ji je eno roko, toda ko je hotel še drugo, mu jo je izvila. Bila je vsa preplašena.

»Zakaj delate vedno neumnosti? Jaz nečem tega ... sedaj ni čas za to. Resno hočem govoriti z Vami, kakor sva govorila prej, kakor prijatelja in brata.«

»Moj Bog, ali se je kaj zgodilo?« je vprašal Meliva, ko je opazil, da je nenavadno bleda in da ji silijo solze v oči.

»Kaj bi se zgodilo? Jutri se bo, sami veste.«

»Sedite, prosim, in povejte, kaj je!« je rekel Meliva precej trdo ter je odrinil pripravljeni zajtrk na drugo stran mize.

»Ko ste šli snoči od nas, ste mi dali roko in ste rekli: lahko noč ... tako kakor se zmerom reče.« Meliva se je lažno nasmehnil. »In jaz sem ves čas mislila, da se bo prav ta večer vse odločilo, da bom zvedela, pri čem da sem. Vi mislite,

da je pri nas ... pravzaprav pri njih vse tako ... enostavno. Jaz sem si potem vso noč ponavljala: ,sovražim ga, sovražim ga,' ker ste cinik, grd cinik. Prav tako ste mi stisnili roko kakor ... vsem drugim in ste rekli samo: lahko noč. Vam je bilo lahko reči: lahko noč ... in sedaj boste tukaj zajtrkovali maslo in med, kakor bi Vam bilo vse nič, sploh nič ...«

»Čakajte, Marta; govoriva pametno! Zakaj naj bi ne zajtrkoval ... recimo masla in medu?«

»Saj je meni vseeno, če zajtrkujete pečenega slona ... toda ...«

»Ne, dovolite, tega ne bom, nikakor ne!« jo je prekinil Meliva z glasnim smehom.

»Zaradi mene, pravim, ga lahko.« Segla je naglo v svojo torbico. »Svoje nageljne pa prihodnjič obdržite zase, in če se me drznete še enkrat pobožati po licu, Vam dam zaušnico, to Vam pri-segam.«

Meliva se je zresnil in zardel ter je nezavestno pobral beli nagelj, ki mu ga je vrgla pred noge, in ga počasi položil na mizo.

»Gospodična, govoriva samo en trenutek resno; Vaš način mi je zelo neljub.«

»Jaz sem resna, popolnoma. Ali ste tudi Vi bili, ko ste mi snoči dali nagelj iz gumbnice in mi hinavsko rekli: Potolažite se, Marta, kanarčkov je veliko? In vse to pred Beato, ki bo jutri ... Vaša nevesta, pravite.«

»Seveda, saj so vsi rekli, da ste čemerni zaradi kanarčka, ki Vam je ušel. Le dobro sem mislil. Vsi so rekli.«

»Kako, da morete biti tako krivičen, tako umazanega srca? Kanarček ni ušel, izpustila sem ga, nalašč, in ko sem ponoči bila na oknu in sem proklela zvezde na nebu, je zopet priletel na moje drevo in se je nemirno preletaval. Videla sem ga dobro in sem slišala vsak njegov glas. Ko sem ga slišala, sem gledala v nebo in sem si rekla čisto naglas: Sovražim ga ... Potem sem sklenila, da moram danes govoriti z Vami.«

»No dobro; in kaj zdaj?« je vprašal Meliva v zadregi.

»Zakaj me nečete razumeti? Izpregovorite eno samo besedo, da bo konec.«

Zastrmela je nanj steklenih, velikih oči, kakor znajo strmeti otroci. Meliva je obšla skoro groza pred njo.

»Ne bodite, Marta ... jaz ne vem, kaj naj rečem in kakšnega konca hočete.«

Njene oči so še bolj posteklenele, potem si je zakrila obraz in se naslonila v kot zofe. Vitko njeno telo je jelo nalahno drhteti od notranjega joka.

»In še ni dolgo tega, kar ste me poljubili!« je zašepetala.

Meliva je bil ves zmeden. Stopil je k njej in ji skušal odtrgati roke od obraza, ki ga je krčevito stiskala.

»Še ni dolgo tega!« je ponovila in zaihtela z glasnim otroškim ihtenjem.

»Marta, otrok moj, govoriva tedaj,« je rekel Meliva.

(Dalje.)

JOS. DOSTAL: POTA MODERNEGA SLIKARSTVA.

(Dalje.)

Strogi in čistokrvni impresionizem je že umetnost preteklosti. Dandanes vsaj ne gospoduje več. Ko je izčrpal vse možnosti barv in tehnike, ni mogel nikamor naprej. Pravijo tudi, da se je umetniški svet naveličal večnih odlomkov iz narave in analize zunanjih, naravnih oblik, da mu ni več prijal goli materializem in da se mu je zahotelo spet duševnosti v slikarstvu, izraza umetnikove duše. — Zanimivo je, da so nova pota v tej smeri pokazali slikarji, ki so imeli svoje korenine še v impresionizmu. Žal, da so ta pota silno zveržena in doslej vobče še niso vodila do višjih ciljev, da vodijo celo navzdol in je vsled tega najmodernejše slikarstvo še bolj prazno in nezmišselno.

Skoro vsako leto nam prinaša na trg umetnosti novega blaga, novih struj. Nestalnost ni bila še nikdar tako velika, kakor je dandanes. Prav tako je kakor z modo. Ker novo slikarstvo, v kolikor je posledica impresionizma, nima na sebi dosti stvarno vabljivega, bomo mogli ves najnovejši razvoj v par potezah predočiti.

Kdor je zasledoval razvoj slikarstva zadnja leta, je večkrat srečaval imeni C é z a n n e in v a n G o g h. Po vseh razstavah so prenašali njuna dela, skoro vsi umetniški listi so pisali o njiju.

P a u l C é z a n n e je bil rojen v Aix de Provence l. 1839. Njegov oče, bogat bankir, je sina vse življenje podpiral in mu tudi zapustil obilno premoženje. V mladosti je bil Zola Cézanneov prijatelj, pozneje se nista več ujemala. Slikarstva se je učil v Parizu nekoliko od impresionistov, povsem pa je bil samouk. Razstavljal je tudi skupno z impresionisti, toda brez uspeha. Njegovih slik niso kupovali. L. 1877. so njegove slike izzvale vihar splošne nevolje, imeli so ga za barbarja, v družbi impresionistov je bil bête noire. Vrnil se je v domovino in se ondi bavil s slikarstvom nepoznan do smrti l. 1906.

Kakšno je bilo njegovo slikarstvo? V oblikah je večinoma vse skrajno zanemarjeno. Slikal je skoro vedno ista tihožitja: jabolka in oranže, lonce

in čudno zvite prte. Perspektiva je slaba, miza n. pr. stoji tako pošev, da bi morale stvari z nje popadati. Risba je okorna in izmučena, konture nerodne in slabotne. Pokrajine so navadno površne, eno izmed boljših kaže naša slika (glej prilogo). Portreti so nenavadni, neprikupljivi. Portretiral je Zola in ga s to sliko ujezil. Človeška telesa so okorna, anatomske nepravilne, kakor iz ilovice, povrh modelirana. V barvah je Cézanne slikar kontrastov. Sam se je izrazil: »Il n' y a que des contrastes.« Puščal je na slikah cele ploskve platna brez barve, ker se je bal, da bi ne dosegel pravega tona. Kakor impresionisti, je bil Cézanne mnenja, da naj bodo slike le barvne in nič drugega.

To je vtis, ki ga napravljajo Cézanneove slike na navadnega človeka. Kaj pa pravi umetniško izobražen človek? Za narodno galerijo v Berlinu je kupil l. 1899. takratni ravnatelj Tschudi več slik francoskih impresionistov, med njimi eno Cézanneovo pokrajino. Vse si je upal pokazati cesarju Viljemu II., le Cézanneovo je skril, tako anarhistična se je celo Tschudiju zdela. In vendar ima Cézanneova umetnost velik vpliv. Hvalijo ga kot velikega stilista, kot mistika; pravijo, da je hotel ustvariti sintezo vse narave itd. Navadni zemljani si pri tem težko kaj določnega mislimo. Resnica pa je, da je dosegel v barvah velike uspehe, dočim je v oblikah reven. Meier-Graefe pravi o njegovih pokrajinah, da bi bilo mogoče iz njih spoznati stanje barometra.

Cézanne velja za začetnika smeri, ki je nasprotna impresionizmu in so ji naredili ime e k s p r e s i o n i z e m. Impresionizem podaja hipno in bežno sliko, pasivni vtis, ki ga dobi slikar od predmeta, ekspresionizem pa hoče pokazati bistvo stvari. Slikar naj izbere najmočnejši in najbolj sugestiven vtis iz stvari in naj ga poda v sliki kot bistvo in tip dotične stvari, kot nekako abstrakcijo; naj v sliki pokaže, kako je v duši »doživel« dotično stvar. Pri kakem jabolku ali oranži bo to pač težko pokazati. Sicer so pa bili

najboljši slikarji vseh dob ekspresionisti, ker so v svojih delih razodevali, kar jim je polnilo dušo.

Cézanne je dobil celo vrsto posnemalcev, več ali manj spretnih. Naj imenujem le nekaj imen slikarjev, ki ne posnemajo le zunanosti ali celo napak Cézanneovih slik, ampak žele poglobiti vsebino svojih del. Med Nemci je soliden učenec Cézanneove umetnosti Albert Weißgerber, voditelj moderne v Monakovem. Zelo so hvalili njegovo sliko »Jeremija«, ki je bila razstavljena na poletni razstavi monakovske secesije l. 1912. Sicer slika ne predstavlja Jeremija sv. pisma, vendar so pisali o njem, da je žalost in žalovanje le redkokateri slikar tako jasno in krepko izrazil. Risba in barve so močno Cézanneove. Nadalje imenujem P. Willibrorda Verkade, beuronskega benediktinca, ki se močno nagiba na moderno v zmislu ublaženega Cézannea.

Imenovani slikar je prijatelj francoskega slikarja Maurice Denisa, ki je Cézanneovo smer uporabil tudi v religioznem slikarstvu. Rojen l. 1870., živi v mestu St. Germain-en-Laye, nedaleč od Pariza. Denis ljubi zanimive črte v kompoziciji in slikanje v ploskovnih tonih. To daje njegovim slikam dekorativen in deloma monumentalni značaj. Zelo ljubi italijanske primitive. Na razstavi v dunajski secesiji l. 1905., ko se je moderna religiozna umetnost pokazala v zvezi s strogo hieratično beuronsko umetnostjo, je bil Denis zastopan s tremi slikami. Morda je Denis izmed modernih prvi, ki se mu je poverilo slikanje v cerkvi. Poslikal je namreč v župni cerkvi v Vézinet pri Parizu dve kapeli. S temi slikami je pokazal, da je moderna umetnost tudi religioznim nalogam kos, ako se jih loti zrel umetnik, ki je globoko veren in zna versko čuvstvovati, kakor Denis.

Drugo ime, ki že nekaj let vpliva v modernem slikarstvu, je van Gogh. (Prim. dve sliki na pril. D. in Sv. št. 6.)

Vincent van Gogh se je rodil l. 1852. na Nizozemskem kot sin evangelijskega pastora. Zdi se, da je imel slabo domačo vzgojo. V življenju ni nič dosegel. Bil je v trgovini za umetnino in potem učitelj, hotel je postati pridigar, nazadnje se je lotil slikarstva. Njegova dušna hrana je bil Renan in Zola, čital je sicer tudi sv. pismo, ko se je pripravljaj na pridigarski stan, pa ni nič razumel. Bil je duševno bolan, nazadnje je zapadel popolni blaznosti in končal s samomorom l. 1890., star 37 let. Le zadnjih sedem let je bil izključno slikar. V tej dobi je ustvaril nebroj slik, mnoge so bile, kakor menijo nekateri, »ožarjene z rdečim žarom zamaknjene blaznosti«. Van Gogh je Nietzsche v slikar-

stvu. Gotovo je imel talent za slikarja, zato je v njegovih slikah tuintam kaka dobra malenkost, vobče so pa izraz bolne duše. Zlepa ni kak slikar narave tako mučil, kakor van Gogh. »Jaz bi obupal,« pravi sam, »ako bi bile moje figure dobre.« Njegova drevesa so kakor plamenice, njegovo polje kakor nemirno valovje, njegovi oblaki vojska v zraku. V mnogih njegovih pokrajinah je res mnogo življenja. Meier-Graefe pravi o njem: »Bilo ga je grozno gledati pri slikanju, bil je eksces, pravo brizganje barve.« Tudi van Gogh je dobil mnogo posnemalcev, ki so se po večini zagledali v njegove slabosti.

Impresionizem je zametal predmetnost v slikah, Cézanne in njegova šola, sedanja moderna, je utirala pot tudi za uničenje razumljive forme. Prišli so primitivi, ki slikajo v neokretnih potezah otrok ali predzgodovinskih ljudi. Začetek takega primitivizma vidimo pri slikarju H. Matisse na sliki »Tihožitje«. (Pril. D. in Sv. št. 7.) V najnovejših slikah je še bolj primitiven. Prišli so kubisti in hočejo zunanje oblike reducirati na nekoliko geometričnih pralikov. Prišli so še drugi, ki se zovejo futuriste, ki nočejo več slikati v oblikah zunanjega sveta, ampak samo duševno življenje v čisto novih oblikah. Hočejo biti skrajni ekspresionisti. Ako bi šlo, bi vse dosedanje oblike odstranili. Kakor je vse v naravi v vednem, premenjajočem se gibanju, tako naj tudi slikar vse sestavljeno gibanje in življenje človeške duše slika v novih črtah in novih barvnih tonih. Črta in barva bodi simbol poln mistike, ki s silno močjo prevzame vsega človeka. Doslej je bilo vse konvencionalno. Poslej mora biti vse izvirno in senzacionalno. Kajne, težko umljive stvari. Futurizem hoče slikati gibanje, pa ne gibanja v momentu, kakor slikarstvo doslej, ampak kombinirano gibanje, cele komplekse dejanj. Tako n. pr. hoče futurist (Russolo) pokazati ves učinek revolucije na cesti, drugi (Boccioni) zopet moč ceste. Čudne so take slike, skoro bi rekli paranoične.

Kako je moglo tako daleč priti? Odgovor bi bil lahak. Moderna umetnost je pozabila na namen umetnosti sploh. Ne pozna na eni strani potrebe duševne globine in vsebine v umotvoru, na drugi strani pa je tudi narava izgubila za moderno svoj pomen. Ekspresionist si hoče sicer ustvariti novo metafiziko. Toda metafizika je ena in prava, ali je pa sploh ni, še tako velika umetniška genialnost ne bo izumila nove. Oblik, ako hočejo ostati resne, je mogoče dobiti samo v naravi. Kje naj torej dobi moderna novih, ako naravne zametuje? In če hoče skrajno abstrakcijo, se odpove s tem sploh umetnosti, kajti abstrakcija je smrt umet-

nosti. To se je pokazalo še vedno, kadar je abstraktnost zašla v umetnost.

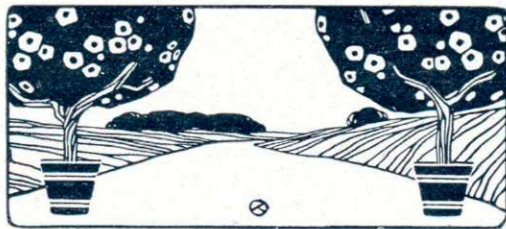
Nadalje je skrajnji subjektivizem in egoizem vzrok propada modernega slikarstva. Vse mora biti izvorno in senzacionalno. Izvirnosti pa moderni slikarji ne iščejo v izpopolnitvi svojih zmožnosti v zmislu osebnega stila, ampak vsak slikar mora naslikati kaj takega, kar in kakor nihče pred njim ni slikal.

Ko vse to vrvenje gledamo, bi se lahko vprašali, ali naj smatramo najmodernejšo umetnost v slikarstvu še za resno, ali pa so to znamenja psihopatičnega stanja. Kaj premore zabloda v umetnosti, kažejo razstave zadnjih let. Kdor pogleda ilustracije knjige »Der blaue Reiter« (Monakovo 1912) in morda prebere par odstavkov v tej knjigi, bo videl in doživel nekaj vtisov moderne revščine in praznote, s katero hočejo najmodernejši premagati svet. V rečeni knjigi je n. pr. slika Španca Pabla Picasso »La femme à la mandoline au piano«. Oči se zastonj trudijo, da bi razbrale posameznosti in si napravile kolikortoliko dovoljen splošen vtis. Ni ne žene, ne mandoline, ne glasovira. Slika istega slikarja »Rezbar« (Pril. D. in Sv. št. 7.) pa kaže, da je slikar dobro začel in da bi mogel kaj lepega izvršiti. Pa se v kubizmu trudi, da bi ne bilo nič. Zadošča mu nekaj dni senzacije. Ali pogledjmo v imenovani knjigi kompozicije, improvizacije, katerih avtor je Rus Vasilij Klandinsky. Črte in barve, kakor bi jih človek izvršil z zaprtimi očmi.

Če hočemo še kaj zgledov iz najnovejšega slikarstva, nismo v zadregi. Vzemimo le dva. Prvi iz mrtve narave. Na pomladni razstavi »indépendentov« v Parizu je bila letos ogromna slika »Hommage à Blériot«, naslikal jo je Delaunay. Popis slike se glasi: »Iz slike žari živordeč vijak aeroplana; vse drugo so vrtinci barvastih krogov, sestavljeni v čistih mavričnih barvah, metafizična pena.« Drugi zgled iz žive narave. Po listih kroži zdaj popis slike »Bolečina v kurjem očesu«. Glasi se takole: »Samotno na platnu, žaluje' slabo slikan

palec na nogi, ki ga muči kurje oko. Palec je zelen, ker zelena barva prija očem, kurje oko je živordeče, ker ta barva bôde in kriči, kajti kurja očesa bodejo in človek včasih kriči, kadar ga boli. Črna vijugasta črta šviĝa iz kurjega očesa navzgor do samotnega pravega očesa, ki je tudi živordeče, ker joka nad bolečino v kurjem očesu in ker nas s tem, da ima isto barvo kakor kurje oko na duhovit in pretresljiv način orientira o psiholoĝični zvezi med pravim očesom in kurjim očesom. In zdaj občudujmo ĝinljivo in harmoniĝno izenaĝenje na sliki: na žalobno sivem ozadju platna ne vidimo nič drugeĝa, kakor same vijoliĝaste kroĝe. Ta mnoĝina kroĝov namreĝ pomeni, da človek v vsakdanjem ĝivljenju svojih misli ne sme omejiti na palec na nogi. In vijoliĝna barva vliva nad vso bol vzvišeno uteho v našo dušo.« Cenjeni ĝitatelji mi bodo oprostili popise takih slik. Res je žalostno, kako daleĝ more umetnost zaiti. Še žalostnejša je slika, ako se kak brezstiden slikar upa s tako moderno umetnostjo na religiozno polje, kjer stvar sama ne trpi nobene površnosti. Eden takih cinikov je Emil Nolde v Berlinu. Naslikal je »Zadnjo večerjo«, ki jo je celo jury berlinske secesije l. 1910. odklonila, nadalje »Zaniĝevanje Kristusovo« ter »Modre in nespametne device«. Na vseh treh slikah je religiozno vsebino s silno brutalnostjo strašno poniĝal. Obraz Gospodov in obrazi vseh uĝencev na sliki zadnje večerje so ostudni do skrajnosti, najĝrše maske. Pisatelj (Max Sauerlandt v »Zeitschrift für bild. Kunst« 1913/14 št. 7), ki opraviĝuje in celo hvali to Noldejevo umetnost, pove, da se je navdušil slikar za take obraze ob primitivnih plastikah ĝrncev z avstralskeĝa otoĝja, ob plastikah, ki so baje »tehniĝno in formalno ĝisto rafinirani umotvori«.

Naj zadošĝa. V taki ĝrti vodi pot modernega slikarstva iz impresionizma skozi ekspresionizem, primitivizem, kubizem in futurizem v nič. Teĝko si je misliti, da bi bil v tej smeri še kak razvoj moĝoĝ. Ta misel je edina, ki nas tolaĝi. Slednjiĝ se bodo morali vendar spametovati. (Konec.)

STANKO MAJCEN: POVESTICE.

V VLAKU.

Tiho je sedela v svoji rožni bluzi, v ozkem, močno napetem krilu in drobnih, hudo prišpičenih čevljih. Nastretnik, mlad gospod z očali, ji je pozorno gledal zdaj na čevlje, zdaj na krilo, zdaj na bluzo in si zdolgočasen obljubljal kosček zabave.

»Ali se vozite daleč, gospodična?«

»Ne daleč, še tri postaje.«

Orzla se je skozi okno v oblake, ki so tiščali na pokrajino, podeč pod sabo težke temne sence.

»Nevihste se bojim, skozi mojo streho pušča.«

»Kako naj to razumem?«

»Potujem namreč s cirkusom. Dobila sem dva dni dopusta in zdaj se vračam. Trudna sem, od nevihte, káli, in bojim se večera.«

»Ali nastopate v trikoju?«

»Seveda. V rumenem, s kratkim košatim krikom naperjenem. Ali se Vam zdi to kaj posebnega?«

»Nič, nič. Navadno je tako...«

Tri debele kaplje so udarile na šipo, rdeč blisk je presekala bližnji gaj in ostro obsinil robove okna.

»Kako bomo igrali nocoj? Bog, da bi se zjasnilo. Nekoč smo predstavljali v najhujši nevihti, jambor je ječal, vože so cvilile, skozi platno je pršela tenkozrna mokrota. Ljudje so razprli dežnike — ali mislite, da je kdo odšel? Obsedeli so in gledali dalje. Težko je jezdit na spolzkem sedlu. Če je povrh še konj moker, že celo. Sklizne vam in ste pod kopiti.«

»To seve ni nič prijetnega,« se je vsilil s svojim smehom gospod in nastavljal stekla svojih očalov v okno.

»Kakor kaže, ne bo nehalo. Še večja bo tema in tisti oblaki se bodo izlili do dna. Ali Vas je res strah?«

»Strah me ni, ampak bojim se. Tiho bojim, ker pač nič ne vem... Poslovodja mi je telegrafiral, da me pričakuje na postaji. A zdaj, ob takem vremenu...? Naš poslovodja je dober dečko. Kolikokrat me je že dvignil, vso obupano, kolikokrat z eno samo besedo, z enim samim migljajem zopet posadil na sedlo. Tega ne zna vsakdo. Tri leta sem že pri podjetju in še nikdar se mi ni nič zgodilo. V šoli sem tretji dan po vstopu padla tako nesrečno, da sem si zlomila rebro. Pa to tako rekoč ne šteje v riziko. Šola je šola in učitelj je žival. Bič ni švigal samo po meni, ampak tudi po

konju, bi skoro rekla. Da, tako surovi so. Predstave pa so se mi še vse posrečile. Hvala Bogu! Tovarišico sem imela, vrstnica mi je bila po letih in po šoli, padla je lani jeseni s tako silo na tla, da je nismo več priklicali k zavesti. Kadar se kaj takega zgodi, nas pač vse pretrese. Nikdar ne trepečem, preden nastopim, a takrat sem krčevito jokala. Moja točka je bila prva za njeno na sporedu, režiser me je zapodil z bičem v manežo. Včasih sem tudi že bila tako trudna od vožnje ali česa drugega, da sem skoro vedela, da ne pridem več živa v garderobo. A šlo je, ne vem, kako. Ko sem prvič nastopila, nisem videla ne konja, ne obroča, ne maneže, tako se mi je vrtelo v glavi. Kako sem skočila s sedla, še danes ne vem. Živa in zdrava sem se za platnom vrgla na zofo.«

»Toda če pomislite natanko« — gospod si je medtem prižgal smodko in vljudno pihal dim v strop — »če si živo predstavite položaj, ali se Vam ne zdi, da se Vam mora kaj zgoditi? Saj je vendar odvisno le od trenutka, od koraka, od vztrepetanja mišice — in ste na tleh. Skačete skozi obroč s konja na konja, kajne, ali ni skoro gotovo, da nekoč skočite mimo? Narobe: ali ni samo slučaj, da skočite prav? Če pomislite: Konj gre svojo smer, Vi greste svojo smer, maneža je okrogla, obroč ravno tolik, da le pri najskrajnejši pažnji pridete skozenj, ali ni nujno, da si rečete, če ste pri pameti: danes ali jutri ali pojutrišnjem ali čez deset dni se bo zgodilo, kar se je zgodilo še vsakemu, enemu prej, drugemu slej?«

Gospodična je gledala skozi okno, njene modre oči so se bale za modriš, ki je širokokook in plah strmел iz žita v črno nebo. Pšenica je vzdrgetavala v kratkih sunkih, tla so se stresala v daljnem gromu.

»To, kar mi govorite, je stopilo že mnogokdaj čisto blizu k meni. Tako blizu, da me je skoraj premagalo. A otresla sem se in uravnala misli drugam. Ali niste še nikdar stali v zoporni obleki na najbolj izpostavljenem kraju? Obleka je lepela na telesu, a Vi je niste čutili. Enostavno: niste je hoteli in rešili ste se zavesti, da ste dobro oblečenim ljudem v posmeh. Tako je z menoj. Ne samo vsak, ki govorim z njim — tudi samo sebe zasledujem s to mislijo. Slaba sem in radovedno poškilim tja, kjer ležim v žaganju maneže z utrto lobanjo... Ne, ni se me še polastila ta domišljija.

Od znotraj mi vedno zavre nov žarek sveže krvi in mi prepodi pajčino. Pajčina je to in nič drugega. Ali mislite, da se mora tako zgoditi tudi meni, ker se je temu in temu in temu? Ah, pojdite! Ščiti me, kaj vem kaj...»

Gospod se je nasmehnil zvedavo. Očali so mu blisnile preko oči, z rjavima koncema prstov je dehtivo vzel smodko iz ust in si jo položil na klop.

»Kaj ste rekli tu: Ščiti me, kaj vem kaj...? To diši nekako po...«

»Naj diši, kakor Vam drago. Z Vami itak ne morem razpravljati o teh stvareh. Vi sedite na suhem, nevarnost poznate tako malo kakor mene. Ali ste si v svoji obilni brezskrbnosti že kdaj, pa že kdaj rekli: Zdaj bi se lahko mrtev zgrudil in kaj bi bilo? O tem se Vam niti ne sanja, ker se ničesar, pa ničesar ne bojite. Pišete menda, ali ste odvetnik?«

Gospod se je presedel tri pedi bliže in nastavil oči nekako na sredo med pasom in ozko, čisto okroglo brado gospodične.

»Kaj, ko bi se Vam danes, ko je, kakor pravite, vse mokro, kaj ko bi se Vam danes kaj pripetilo? Kakor sem rekel in ste mi pritrdili: zgodi se lahko vsak dan. Pojdiva bliže in priznajva si, da je ravno danes tisti dan, ko je nesreča najbližja, ko Vas že vse »čaka«, kakor pravimo — ali Vam ne zledeni kri pri tej misli? Le preudarite: sedlo mokro, konj spolzek, obleka težka in toga, zrak poln drobnega vodnega prahu, mogoče je že ta ali ona svetilka ugasnila, konjar slabe volje, konj nervozen in brez takta — ali Vas spričo takega računa ne oblije zona?«

»Ne, trikrat ne. Vidite, kako se borim, Vi kruti gost. Že se me lotevate, že se mi zajedate v meso — sunek in otresla sem se Vas. Ne, trikrat ne. Še nikdar nisem tako dobro delala, kakor bom nocoj. Občinstvo me še ni videlo tako drzne, kakor bom danes. Drzna, da, drzna. Moj Vlah je z menoj, konjar si žvižga od dobre volje, ravno nad mano ne bo dežilo. Skozi obroč bom pšicnila

kakor žarek — oj, v zraku sem doma. Kaj de, če me že »čaka«, kakor pravite. To so besede, ki si jih skuje strahopetec. A jaz se poženem kvišku — éla, tu sem.«

Oči so ji vzgorele, za hip je splahnila otroškost z njih, vzplamtele so kakor dva bliska.

»Vi prašni zemljan!«

Gospod se je sključil, da bi pobral smodko, ki mu je padla na slamnjačo, in je ostal v tej sključeni legi, vrtajoč z besedo vanjo kakor s svedrcem.

»Pa ali Vas ni nič, čisto nič strah? Morda pa vendar...?«

»Vidite,« je nadaljevala ona veselo, »že ta morda Vas prevrže. Kakšen ste, morebiten mož, da je kaj! Le koj sedite v prvo vrsto, sedež po 5 K. Za drugam niste. Prižgite si smodko — tam je, glejte, zopet Vam je padla na tla — in dajte, da gre mimo Vaših oči točka za točko. Vas še jezdila ne bi, če bi bili konj.«

Gospod se ni dal omajati. Dvignil je obrvi, oči so se mu hladno lesketale.

»Meni se kar zdi, da Vas danes ne smem izpustiti. Človeku je včasih dano, da sluti naprej...«

»Vaših slutenj meni mar! Če bi Vas še dolgo poslušala, bi mi začele na nosu rasti očali. Toda zdravi, ljubi mož, to je moja postaja.«

Vstala je in se brhka, kakršna je bila, zazibala na prstih od pete do temena.

»Kaj, že izstopate? Tisoč sreč Vam želim, lahka Vam ježa danes ponoči.«

Zavrtela se je in se s svojo drobno prtljago pod pazduho ozrla nazaj.

»Vaših sreč ne morem rabiti. A hvala Vam. Vi ste me danes poživili. Kadar Vas ugledam v parterju s smodko v ustih, z očali na nosu, neverno strmečega vame, veste, da se sprožim kakor vzmet na konja.«

Gospod je pritisnil čelo na šipo in strmel za njo.

Krilo je brlinknilo v vetru, ko je skočila s stopnice, vitka in lahka je stopila z dežja na peron.

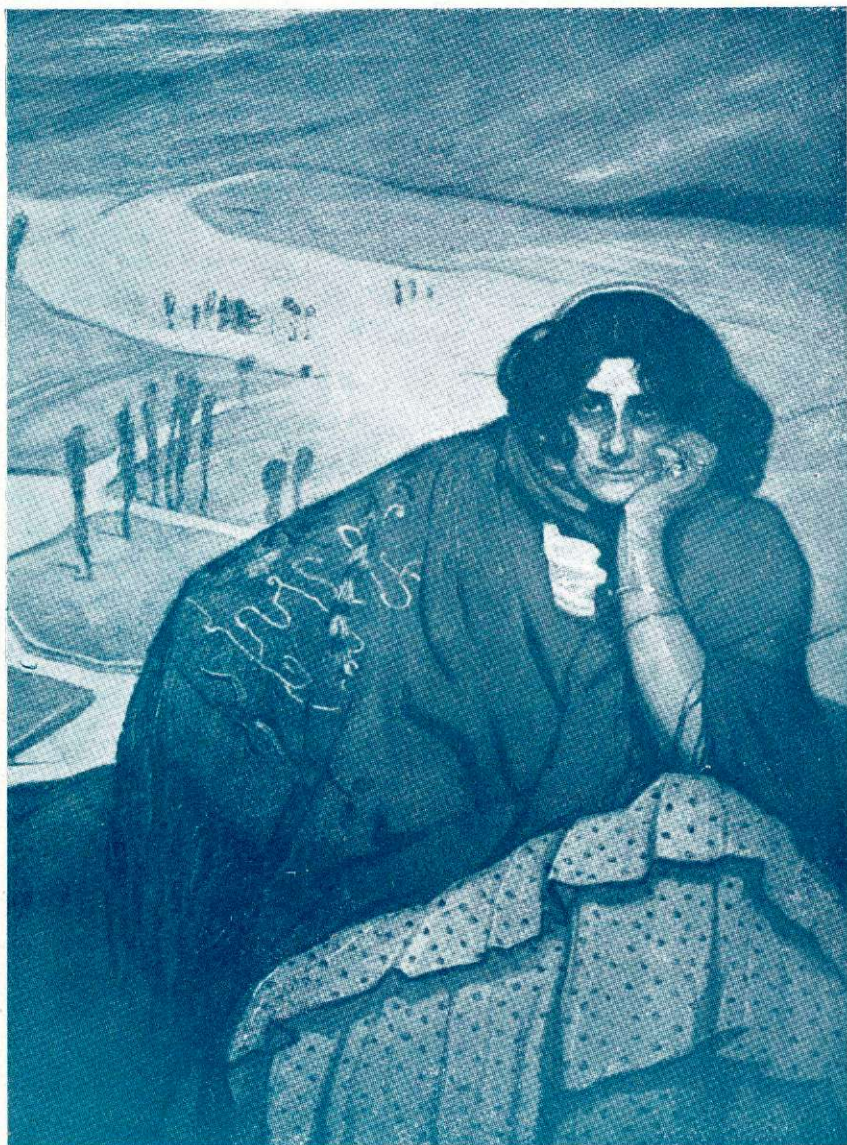
ISKRE.

Nabiram, nabiram, pa ne naberem. Ne naberem v treh dneh toliko, kakor če le enkrat za pol ure stopim med tista tri dekleta. Učiteljeva so, Jasna, Krasna in Iskra, tri slovanska imena. To samo bi še ne bilo v čast mojemu zanimanju, da se tistih treh deklet ne drži nekaj — kako bi izrazil, kar ni ne v očeh, ne v laseh, ne v kretnji, kar pa vzplamti in se utrne, žlahtno gorkoto raz-

livajoč po vsem telesu, brž, ko si tri besede izpregovoril ž njimi?

Na travniku so in bijejo žogo. Tujih otrok ni zraven. Solnce jim prožema lahke obleke, od golih rok se odbija kakor od trdega kamna. Vzklikajo, kot da duše streljajo pod nebo, trava ne more zakriti divne gneče za žogo in zopet žogo...

»Jasna!«

Ig. Zuloaga: Lucienne Breval kot Carmen.

H. Matisse : Tihožitje.

Odzove se točno kot jek.

»Skoči sem!«

Že mi je pri kolenu in razpaljenih lic strmi vame.

»Povest mi boš povedala, pa ne žalostne.«

»Ej, vesele ne vem, bogme, da ne. Vsaka žalostna je vesela, če jo pogledaš od pravega konca.«

»Poskusiva!«

»Poskusiva. — Tam za tistim krajem, kjer žabe regljajo,« tako se začne vsaka Jasnina povest, »je živel kralj, ki je imel sina. Sin se je odpravljaj v svet in kralj mu je rekel: Pojdi, kamor hočeš, le na en kraj ne smeš. Tisti kraj pa je tamintam. Če stopiš nanj, gorje ti in boš vedel. Če pa ne stopiš in greš mimo, bova živela zdrava in vesela do moje in tvoje starosti. Sin je šel in je prišel na tisti kraj. Kaj misliš, ali je stopil nanj?«

»Mislim, da ne.«

»Nič, stopil je in je jeknilo iz zemlje, zavpilo in zajokalo. Tam je ležala pokopana njegova majka, žena očetu njegovemu, ki jo je oče kruto in skrivoma umoril.«

»Pa kako naj gledam to povest, da bo vesela?«

»Glej jo, kakor hočeš.«

In že je kita v zraku in dvoje bosih nog bije ob hrbet.

Oblak presenči travnik, a žarek se mu ukrade med prste in posije sestri Krasni naravnost na čelo. Krasna se vzpne in odbije žogo s polnimi prsi.

»Krasna!«

»Hoj učenjak, ali tuhtaš kaj modrega?«

»Nič ne tuhtam, povesti čakam.«

Kakor žarek se mi ulije čez cesto.

»Ali najnovejšo?«

»Najnovejšo.«

»Čakaj, da se oddahnem. Tako. — Ko so sovražniki rušili zidovje zelo starega mesta, so našli globoko v zemlji zakopane tri reči treh najlepših mestnih deklet. Prva je zakopala vanjo svoje lase, da bi jih ne onečastil sovražnik, če bi morala služiti v tuje kraje. Druga je zagrebla vanjo svoje srce, da bi ga ne prebodla puščica, če bi

morala v robstvo v sovražnikov ostrog. In tretja, kaj praviš, kaj je zagrebla tretja?«

»? —«

»Tretja je zgnetla v zemljo listek, na katerem je bilo zapisano: Tukaj sem vzela kosček zemlje, na kateri sem stala, ko sem še bila svobodna in ponosna in mi ni nihče smel blizu razen Boga samega.«

Zazrla mi je bistro v oči in vzletela. Nogi sta se ji prožili kakor dvoje vzmeti, trava je v velikih kolobarjih pljuskala okoli nje.

Zdaj si dobim še Iskro. Iskra je najmanjša, najtišja, iz oči se ji kar zapored utrinjajo celi šopi zvezd.

»Iskra!«

Veter mi puhne v obraz vonj zrelih visokih trav, za njim mi plane Iskra naravnost v naročje.

»Ali se je kaj zgodilo?« je vprašala.

»Nič se ni zgodilo. Ali imaš kaj zame?«

»Povest hočeš?«

»Povest hočem.«

»Pa bodi, ker si ti in je še nihče ne ve. A vedi, da se ti bo takoj poznalo, če jo izdaš. — Nekoč je živel škof, ki je imel čudovito lepe oči. Nekoč je živel vojščak, ki je imel grozno trdo srce. Nekoč je živela devojka, ki je imela najmilejši glas daleč naokoli. Škof je umrl, na njegovem grobu leži jezero. Vojščak je umrl, na njegovem grobu rase gaber. Devojka je umrla — kaj pa je tam?«

»Tice prepevajo dan in noč.«

»Tam je tak molk, da se zjoče vsak, kdor pride tja.«

»Kako se mi bo poznalo, če jo izdam?«

»V oči te bo sram, če boš govoril o škofu, srce ti bo zastalo, če boš govoril o vojščaku, glas se ti bo utrgal, če boš govoril o devojki.«

Držal sem jo čez pas, v naročje pritisnjeno. Zdajci se je vzpela nazaj, vrgla glavo s kitami vznak in zavrnila v nebo.

»Juhu, obtičala je.«

Ozrl sem se in resnično: žoga je planila iz travnika v nebo in — trenutek seve — obvisela pod oblaki kakor črn ptič.

SLUTNJA.

Vračal sem se domov.

Drevo, ki so ptiči v njem gnezdili,
so okléstili.

Stopinja mi je obstala.

Slišal sem, kako je v srcu slutnja

vztrepetala.

Jos. Lovrenčič.

MLIN.

Suženj, uklenjen na trdi tlaki,
vzdih in joka — mlin:
Kruha, kruha!

Kakor strah, ob večernem mraki
dolge roke izteza, prosi — trpin:
Kruha, kruha!

Prošnje odmevajo v polja sežgana, suha. —
Polja brez zlatega žita so nema, gluha...

Kruha, kruha...

Stope se dvigajo, padajo; mah na mah
vsak je vzdihljaj bolesten in plah:
Kruha, kruha...

V grozi obupni kolo škripajoče ječi
trudno napora, morečih skrbi:
Kruha, kruha...

Leopold Turšič.

OPOLDNE.

Zamolkel strel
se je zaril v razpaljene zrakove
poletnih ur in Adrijo objel
je vso in senčnate bregove.
In siknil kakor blisk je do neba,
da se pod njim ves horizont je stresel
in padel je kot kamen trd na tla
in dalje, dalje se je nesel...

Kot da je glas, ki sveta so nebesa
rodila ga, da med trpine plove,
se sam prerije
za mrzle te zidove
tovarn zaduhlih, da obstanejo kolesa
motorjev okajenih, transmisije,
da ustavijo se trudnih rok udarci,
se zdramijo težaki, topi starci.

In nastežaj odpro se težka vrata,
na štiri se vetrove razkropijo
z upalimi obrazy,
in kot da za petami glad jim lazi,
hite, bežijo...

A tam za njimi
režijo še portali se odprti
in motnosivi dimi
iz njih se vijejo;
končan veliki žgalni dar je smrti.

Poldansko uro v daljah zvoní bijejo.

Janko Samec.

SKOZI PREDOR.

Kakor blisk — je zažvižgalo pod kolesi,
kakor raj se zasvetilo je na desni:
Črna slika,
zarja žarna... Mrak in zarja... Noč!

— Smrt — kolesje le ropoče
kakor prej,
divje se vrti, hiti naprej — — —

Dan —
Dete poleg matere pred hišo se veselo
čudi.
Žena čaka,
plaka.

Ivan Sadar.

JUTRANJA.

V jutranje solnce sem se ozrl
— samo za hip —.
Kako je lepo,
vse zlato,
zlato!

In glej pred menoj! — Ne vidiš? —
Njegova podoba gre z menoj:
Kot zlata zvezda gre za menoj,
kot zvezda zelena gre pred menoj,
kot zvezda krvava me spremlja.

Ivan Sadar.

POMLADANJA PESEM.

V mlado jutro zvon zvoni
in vabi v božji hram ljudi — — —
Žarki na belih perotih k nam plavajo,
cvetje in ptički to jutro ne spavajo . . .
Zelenje se je čez zemljo razlilo,
življenje krog brd se ovilo
in kot jezdeci zlati bi pluli od gôre do gôre,
donijo pozivi: na polje v razôre, na polje v razôre!
in kot na strogi glas trobente sodnji dan, vse vstaja,
na prosto hiti: nova kri: telo se pomlaja . . .

O, ve njive, njivice, lazi in jase,
daleč okoli pod goro raztresene,
na hribu vzbočene, v bregu povešene —
toliko trate, da ena se koza napase!

Pa roka se tvoja zanj žuli, ko kidaš prsti in jo nosiš
na vrh, da tam puščo zakriješ; oprtnik ti škriplje,
ko nosiš po klancu gnoja, da na njivi ga strošiš
in zemlja plodi ti. In tvoje žene telo se ob delu sesiplje,
in tvoj sinček mali
že nosi bremena: v šolo še niste ga dali
in dela tako:
»Življenje je šola najtežja, naj zgodaj začne se«; —
tujec na poti ustavi se, čudoma zre . . .

Drevje brsti. In že skoraj bo padalo cvetje na tla . . .
Krompir je že v zemlji, fižol je že v zemlji . . . vsa
gruda drhti in diha,
kot žena ob možu, ponižna in tiha;
kot mrzlica našega časa motike je glas,
ki v pesku zveni
in kliče in kliče, da je romanja čas . . .

Zemlji plod, da raste — potem: adijo, domovina! do zime,
Rumunija jih bo pokrila v šume bogate — do zime,
može in mladeniče; žené in otroci krompir izkopali,
potrgali fižol: za kruhek in sok bodo očetje poslali.
Dekleta gredo na Koroško žet,
otroci za posle se udinjajo; kmet
jim da kruha in dela . . . Nekaj jih daljna Amerika vzame,
nekaj veliko jih mesto objame — fantov, deklet —
ne pusti jih iz rok, krvolok.

Mrzlični udarci motike zvenijo,
ptički pojejo, dalje goriyo
ob solnčnem plamenu in vabijo . . .
Kriki otrok: »Dajte kruha!« može v srcé grabijo,
da raste jim moč za na pot . . .

Življenje, življenje — vsepovsod . . .

France Bevk.

DR. IVAN KNIFIC: ČEZ RUSKO GRANICO.

Ko sem prvokrat romal v Rusijo, sem bil še popoln »zelenec«, ker nisem poznal razmer in navad v deželi, ki sem vanjo zaobrnil korak. Preslabo sem se pripravil za tako pot. Ogledoval sem Galicijo in Bukovino. Zanimala me je romantična Tatra z »morskimi očesi« in krasnimi šumami, ki jo pa Slovenci premalo poznamo. Ko sem se mudil v svetovnoznanim letovišču Zakopane, kjer vse mrgoli Poljakov, sem občeval s par Varšavci. Tedaj mi je šinila v glavo misel, da za trenutek pogledam še v Rusijo, samo do Kijeva. Takoj v Zakopanem si kupim kratko rusko slovnico s slovarčkom in najnavadnejšimi razgovori. Par dni sem lazil ob gorskih jezercih, po skalnatih, z žico in klini zavarovanih potih, gorsko palico v eni, slovnico v drugi roki. Ko sem sopihal v breg, sem sklanjal: car, carjá, carjú... carjí, carjéj, carjám... Ko sem pa z vrha zrl v dolino, sem spregal: živú, živjóš, živjót, živjóm, živjótje, živút, spominjajoč se Horaca, ki poje: Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci. (Najbolj prav dela tisti, ki združuje koristno s prijetnim.)

Dobro, da sem vzel z doma potni list, kajti »pásport«, kakor mu pravijo Rusi, je v carstvu potrebnejši nego zrak za dihanje. Zgovoren sopotnik mi je pravil: »Povsod drugod sestoji človek le iz dveh delov, iz duše in telesa; samo v Rusiji sestoji potnik iz treh delov: iz duše, telesa in potnega lista. Po prvih dveh ne vpraša nihče, po tretjem vsak, kdor ima čas, čas ima pa vsak. Brez potnega lista ne pridete čez mejo, ne v Rusijo, ne iz Rusije. Ko stopite v hotel, Vas vratar ne bo vprašal: 'Odkod prihajate? Koliko imate prtljage?', marveč bo zinil malomarno: 'Vaš pásport?' Ko si bo tega ogledal in videl, da je v redu, bo šele naročil nosilščku, da ponese Vašo robo v sobo, Vam pa, da plačate izvoščka. Brez potnega lista Vas tudi zasebnik ne sme prenočiti, ker bi sicer imel opraviti s policijo, ki v tej zadevi ne pozna šale.«

S potnim listom je treba potrkati na ruski konzulat, ki pritisne v knjižico »v i s u m«, s čimer potniku dovolijo, da stopi v Rusijo. Toda ruska vlada tega ne dovoli vsakomur. Treh vrst ljudi se Rus boji: anarhistov, Židov in pa katoliških duhovnikov. Najlaglje še pridejo v sveto Rusijo anarhisti, ker nimajo svojih nazorov zapisanih v pás-

portu. Tujih Židov ne puščajo čez mejo ali pa zelo neradi. Hudo pa se pravoslavni Rus boji katoliške propagande. Zato je kratkomalo prepovedal katoliškim duhovnikom prestopiti rusko mejo. Do najnovejšega časa so smeli edinole kitajski pa japonski misijonarji čez Sibirijo v domovino; leto dni je tega, kar so tudi tem prepovedali, voziti se po ruskih in sibirskih železnicah. Kdor hoče v kolarju čez mejo, mora po našem zunanjem ministrstvu prositi rusko notranje ministrstvo posebnega dovoljenja. Izjaviti pa mora, da ne bo izvrševal dušnopastirskih opravil; natančno mora naznačiti svojo pot in povedati, kje se bo pomudil kaj časa; ruska vlada pa mu v potni list napiše, po katerih gubernijah sme potovati in kje izstopiti. Tako pisarjenje traja leto dni in še več, pa marsikdo dovoljenja niti ne dobi. Poznam tovariša, ki je smel izstopiti le v Peterburgu, Moskvi ter Kijevu, Varšavo pa so mu prepovedali. Zato si bo dal duhovnik, ki bi rad v Rusijo, napisati v potni list drug poklic: krajni šolski nadzornik, tajnik hranilnice, voditelj gospodarskega društva, posestnik, zasebnik ali kaj podobnega. Na konzulatu ne bo nikakih zaprek; kdor pa ima visum, mu tudi mejna straža ne brani v deželo. V carstvu samem se mora varovati, da ne izvohajo njegovega svečeništva, ker bi ga sicer izgnali.

Ker so mi v potni list napisali samo, da sem »profesor«, sem v Lvovu pogumno stopil pred konzulatnega uradnika. Prebrskal je knjižico, nato pa dejal: »Kakšne vere ste?«

»Katoliške.«

»Imate dokazila?« V avstrijskih potnih listih ni označena vera. »Vlada nam je strogo naročila, da ne smemo nikomur vidirati pásporta, kdor ne izpriča svoje vere.«

Čul sem bil o tej določbi, pa sem pozabil nanjo. Nosil sem pač s seboj duhovniški »celebret«; toda če ga pokažem, me bodo zapodili. Zatrjeval sem uradniku, da nisem Žid, toda pomagalo ni nič. Nasvetoval pa mi je takole: »Prosite kak župni urad, naj Vam napiše, da ste katoliške vere. S takim uradnim potrdilom zadostite naši postavi.« Stopil sem torej v pisarno lvovske stolne župnije, razložil zadevo, pokazal svoj celebret, in rade volje so mi potrdili, da sem kristjan rimsko-katoliške veroizpovedi. Vrnil sem se na rusko »misijo« in ponudil šest kron za takso, na

kar mi je »imperatorskoje rasijskoje konsulstvo« potrdilo in s kolekom dveh rubljev zapečatilo, da sem »javljen na prajezd v Rasiju«.

Vozaril sem se par dni po Galiciji, ki se nam zdi dolgočasna; razvajeni smo, ker imamo doma naravnih krasot v izobilju. Sama ravan, kakor daleč seže oko. Enolična pokrajina uspava potnika. Prikupljivi so edino Karpati. V Wieliczki sem si ogledal zanimive solne rudnike. Krakov ima nekaj zgodovinskih posebnosti; sicer sta me pa Krakov in Lvov razočarala, ker so me povsod srečavali samo — Židi. Te umazane, po česnu smrdeče postave v dolgih kaftanih, ki se svetijo maščobe, in po katerih se dostikrat izprehaja šesteronoga golazen, so mi zamorile vsa blaga čuvstva. Saj bi menda v Krakovem na prste seštel krščanske trgovine, v Lvovu so pa tudi celi mestni deli židovski. Po železniških kupejih se gnete nečednih Abrahamovih potomcev, da sem se kar stisnil v kot in si vbijal v glavo ruska rekla.

Iz Galicije sem zašel v Bukovino. Tod je šele pravi raj za Izraelce! Č e r n o v i c e¹ so zanimive. Od reke Pruta vodi strm klanec na grič, ki se je po njem razprostrlo mesto, dokaj večje od Ljubljane. Ulični napisi so nemški, rumunski pa rusinski. Nižje ljudstvo je pravoslavno, trgovina in obrt sta pa izključno v židovskih rokah. Čudom sem se čudil, da v tem daljnem kotu naše monarhije vladajo Nemci, pravilneje: nemški Židi. Do polovice černoviških prebivalcev je Židov. Napisi po trgovinah so nemški, ponekod tudi hebrejski. Razvoz-lal sem jih nekaj; pisani so bili v židovski nemščini, čeprav s hebrejskimi črkami. Tudi mala univerza je nemška. Krasna pa je palača pravoslavnega nadškofa, pod čigar oblast pripadajo tudi pravoslavni po naših deželah.

Ko sem se mudil v Černovicah, smo kristjani praznovali nedeljo; zato je prišlo v mesto mnogo okoličanov v narodni noši. Možaki so nosili belo obleko, srajco po vzhodnem načinu (»more sarmatiko«) nad hlačami, povrh pa kožuh brez rokavov. Las menda ne strižejo, ker imajo zelo dolge, črne in mastne. Ženske nosijo tudi bela krila, pisane rute in črne predpasnike; imovitejše so si nadele še mnogo lišpa in pisanih okraskov. Ljudje so rjavorumenkastega, okroglega obraza. Po cerkvah se mnogo križajo in poljubujejo svete podobe, kot je to pri pravoslavni že navada.

Tale dogodek mi je ostal v spominu: Ko stopim iz rumunske stolnice, ugledam pred seboj stanovskega tovariša, ki se mi je zdel znan. »To je

profesor A. P. iz I.,« si mislim in že ga hočem nagovoriti. »Toda kaj bi on hodil po Bukovini!« Ko rešujem svoje dvome, izgine tovariš v gneči. Kesneje sem izvedel, da se je ravnokar vračal s kratkega potovanja po Rusiji. Čuden slučaj, da se dva slovenska duhovnika srečata v Černovicah.

Na večer sem sedel na vlak, ki vozi do ruske meje. Izprevodnik Žid, sopotniki Židi, ki so se vedli, kot bi bili na semnju. Za malenkost so se sprli; psovke so padale, kot zna psovati le rod Abrahamov; krivonosci so hripavo kričali ter si žugali s pestmi, da sem si prav oddahnil, ko so izstopili v Sadagori, čisto židovskem obmejnem trgu. Sam sem ostal v kupeju. Zrl sem v temno noč. Oblaki so se podili po nebu; kazalo je, da bo deževalo. Okolica ravna, ponekod valovita. Na polju so nedavno poželi žito in ga zložili v kope.

Na zadnji postaji, v Avstrijskih Novosjelicah, smo brez potrebe čakali pol ure. Kolodvor je dolg, ker tukaj pregledujejo potnike, ki prihajajo v Avstrijo. Po peronu so odmevali trdi koraki finančnih stražarjev, ki se pa za nas, nezveste rojake, niso zmenili. Pač pa se je prikazal ta in oni Žid ter me vprašal skoz okno: »Wechseln?« Vsi bi mi radi menjali denar, da bi kaj zaslužili. Že izprevodnik me je medpotoma ogovarjal: »Želite ruskega denarja?« Ko se je vlak pričel pomikati s kolodvora, je privršal še gosposki opravljen Žid in me vprašal: »Izvolite menjati denar?« Ko mu nisem odgovoril, je hotel skočiti na vlak, da bi se z menoj peljal do prihodnje postaje.

Na zadnjem avstrijskem kolodvoru visita dva časomera: prvi kaže naš srednjeevropski čas, drugi pa peterburški, vzhodnoevropski. Navzkriž sta si eno uro. Ko sem prekoračil rusko mejo, sem preživel isti dan samo 23 ur.

Kmalu smo privozili na prvo rusko »stancijo« (postajo): R u s k i N o v o s j e l c i, ki ima istotako mogočen kolodvor, kot je zadnji v Avstriji. Vsi smo morali z vlaka in prestopiti na drugi strani poslopja na rusko progo. Avstrijski vozovi namreč ne morejo na Rusko, ker je ruski tir širši nego naš in srednjeevropski vobče. Naš tir je širok 1 m 435 mm, v Rusiji pa 1 m 524 mm. Pravijo, da so naši slovanski sorodniki tak tir zgradili iz vojaških ozirrov, da inozemci ne bi mogli prodirati v njih carstvo. Edino dunajsko - varšavska proga je zgrajena po naše.

Sprejmo nas ruski orožniki. Ves peron so zastražili. Odvzeli so nam potne liste in nas poslali v dvorano, kjer pregledujejo prtljago. Kovčege revidirajo natančno. Vse prebrskajo do dna, vsako malenkost preiskujejo. Nekaj novega perila sem

¹ Rusini pišejo »Černivci«, Rumuni pa »Černavci«, naše »Černovice« so prikrojili po nemški spakedranki »Czernowitz«.

nosil s seboj; malo je manjkalo, da ga niso obdačili ali pa odvzeli. Posebno strogi so na knjige. Nisem jih imel kaj prida, pa še tiste mi je pograbil cestninar z vsemi papirji vred in jih nesel v pisarno. Turistovske knjige pa ogromni državi menda niso nevarne, zato mi jih že čez nekaj minut prinese nazaj. Razume se, da sem svoje brevirje in druge duhovniške znake poskril po žepih. Ko so mi kovčeg potrdili, sem vdano čakal na pásport. Prikaže se višji cestninar. Mrko gleda predse, ko me vpraša: »Dlja čevó Vi prijáhalí v Rasíju? (Zakaj ste prišli v Rusijo?)« Ker sem na to vprašanje že čakal, sem krepko odvrnil: »Pasmatrjét (pogledat) zimljú i naród; ja turist.« Nekaj je zagodrnjal, nakar mi je izročil potni list. Najbrž mi je pravil, da se moram zglasiti na policiji, preden odidem iz Rusije; tega pa žalibog nisem razumel. V pásport so mi pritisknili opombo: »Javljen pri prijezdje (prihodu), 24. VII. 1911.« 6. avgusta smo se odpeljali iz Avstrije, 24. julija smo prišli med Ruse! Trdovratno se naši sosedi oklepajo julijanskega koledarja, ki zaostaja za našim 13 dni. Dasi-ravno sem na meji pri dnevu eno uro izgubil, sem na času pridobil celih 13 dni!

Po kolodvoru so govorili samo ruski. Če sem hotel stražniku povedati kaj »po njemécki«, je mignil z ramami ter zamrmral: »Ne panimájú.« (Ne razumem.) Po pristno ruskih gubernijah redko naletiš na človeka, ki bi razen materinščine znal še kak jezik. Po srednjih šolah se sicer uče tudi francoščine in nemščine; pa kdor se ne vadi v govoru, bo tudi slovnico kmalu pozabil. Preprosti ljudje najbrž niti ne vedo, da je na svetu še kaka druga pisava nego cirilica; saj še imoviti trgovci, ki kupčujejo z inozemstvom, ne znajo latinice ne brati, ne pisati.

Na Volgi mi je rojen Rus pravil: »Naši trgovci so čudni ljudje. Če hoče Berolinec spraviti svoje blago v Rusijo, najme v pisarno Rusa, ki dopisuje odjemalcem ruski. Naš trgovec pa, ki pošlje svoje blago v Berlin, piše v tujino samo ruski, seveda v cirilici, da mora odjemalec najeti pisarja, ki prebira in odgovarja ruski.« In pristavil je samozavestno: »Nam ni treba kupčevati v inozemstvo; če pa tujci potrebujejo našega blaga, naj se potrudijo, da z nami dopisujejo v nam razumljivem jeziku.«

Ko sem zašel med Ruse, sem izprva čul samo besede, kesneje sem umeval tudi govorico. Saj nam je ruščina sorodna, tako da se je Slovenec z lahkoto nauči. Pač traja dalj časa, da se oko privadi cirilice; tudi pravilne izgovarjave se priučiš v deželi kaj kmalu; naglas je pa dostikrat nepre-računljiv. Ko misliš, da si naglasil popolnoma

prav, si besede izkvaril z naglasom, da postane domačinu neumljiva. Nekdaj sem preprostem Rusu zagotavljal, da v Rusiji življenje ni drago, in sem ponavljal: »V Rasíji njet darógo.« Mož me gleda in mi ugovarja: »V Rasíji mnogo daróg (... je mnogo cest)!« Ko mu razkladam razne cene, se mu šele zasveti: »V Rasíji njet dórogo.«

Pristno ruski treba naglašati: Maskvá, Adjésa (= Odesa), Varšáva, Sebastópol, Kavkáz, Patjóm-kin (= Potemkin), caríca, carjévič. Skoz »Pitir-búrh« teče »Nivá«. Pismeni »osel« se ustmeno sklanja: asjól, aslá, aslú...

Ob vsakih vratih sta stala po dva stražnika, ki nista izpustila nikogar, kdor se ni izkazal s potrjenim potnim listom. Stopil sem k blagajni, ki nad njo blesti napis: Kassa. Ruska uprava je privzela pri pošti, železnici, vojaštvu in po pisarnah vse polno tujk. Germanizmov se pri nas izogibljemo; Rus privzame nemško besedo ravno-tako rad, kakor mi latinsko ali francosko. Odtod pristno »ruske« besede: plackarta (doplačilo za sedež v kupeju), vakzál (= Wagensaal, kolodvor), kasir, fehtovalnaja zala (dvorana za borbe), marka (znamka), rátuša (posvetovalnica, rotovž). V Peterburgu sem čital napise: gavptvahta (glavna stražnica), pakgavz (skladišče). Sopotnik me je hvalil, da imam čeden »šrift«. Na kolodvorski restavraciji zahtevaš: »Dajte mnje tri buterbrola!« Izobraženca sem vprašal, koliko razredov da imajo ruske gimnazije. Odgovoril mi je: »Pri nas nimamo razredov, marveč 8 'klasov'!« Drugače pa govore zlasti preprosti Rusi jako lepo ruščino; njih govorica je desetkrat čistejša kot naša, bodisi na deželi ali pa tudi v mestu. Če koга motijo privzeti germanizmi v oficielni ruščini, naj pomisli, koliko tujk da mrgoli po naših časopisih. Zato pa: Izderi naj-prej bruno iz svojega očesa!

»Kijev, vtarój klas!« zaprosim blagajnika in mu ponudim bankovec za 10 rubljev. Uradnik prične brskati po stojalu, ki so na njem nabrane bele in črne kroglice, po deset v vsaki vrsti. To je računaló, podobno tistemu, ki ga rabijo naši šolarji v nižjih razredih ljudske šole. Spodnja vrsta pomeni kopejke, druga desetice, tretja rublje, četrta desetake. Uradnik potisne v stran toliko kroglic, kolikor rubljev in kopejk iznaša račun. Kolikor mu kroglic še ostane, mora blagajnik izplačati potniku. Ta računski stroj je po Rusiji zelo razširjen, ima ga vsaka trgovina. Ni treba veliko misliti; blagajnik se ne more zmotiti, ker se odštevanje izvrši zgolj mehanično.

Ko sem prejel »biljét« drugega razreda do Kijeva in sem še stal pred blagajno, pristopi k meni orožnik, mi kaže neki papir in vpraša: »Je

to Vaše? Povsod sem Vas že iskal.« Pogledam, bil je moj — celebret. Dobro, da orožnik ne pozna naše pisave, kaj še, da bi razumel latinski! Smešno se mi je zdelo, da mi ruski policist prinaša pravico maševanja. List je v pisarni padel na tla; ker ga ni nihče znal brati, so ga prisodili meni, ki sem prihajal od daleč.

Stopim v čakalnico. Vse pije čaj. Ker sem že užival rusko gostoljubnost, naročim tudi jaz: »Čašku čaju, pažálujsta (= prosim)!« Sam sebe sem bil vesel, da sem tako možato govoril po ruski. »Stakán?« me izprašuje natakar. Pri tej besedi, ki je v Rusiji uprav udomačena, se mi je pa ruščina naenkrat ustavila. Da ne pokažem zadrege, rečem malomarno: »Harašó!« Ta izraz, ki pomeni: »dobro«, »lepo«, je najnavadnejši med Rusi. »Sejčás (= takoj)!« pravi natakar in odide, jaz pa brž pogledam v slovarček, kaj pomeni »stakán«, v strahu, da mi ne prinese celega samovarja; prevod »kozarec« me umiri. Ko se sluga vrne in mi prinese vročega čaja »s limončkom«, toda brez ruma, ki v Rusiji ni v navadi, mu natančneje pogledam v obraz; fiziognomija ga je izdajala za — Kitajca. Kesneje sem videl tudi po mestih nekaj Kitajcev kot strežnike.

Ko srebljem rumeno tekočino, pozvoni na peronu. Skočim pokonci, da ne zamudim vlaka. Tedaj se oglasi starejši gospod, ki je sedel meni nasproti, v slabi nemščini: »Ne bojte se! To je šele prvi 'zvanók'. Gotovo niste bili še nikoli pri nas, ker ne poznate naših navad. V Avstriji ne zvone več po kolodvorih, pri nas pa pri vsakem vlaku, na večjih postajah celo po trikrat. Ko manjka četrť ure do odhoda, pozvone prvič; s tem naznanjajo, da smejo potniki stopiti v vozove. Drugič pozvone (vtarój zvanók) pet minut pred odhodom vlaka; tedaj se pasažirji poslavljajo od svojcev. 'Tretji zvonec' naznanja, da vlak takoj odide; zadnji potniki hite v kupeje. Kdor se je kaj zamudil, pa more tudi teči za vlakom, ki vozi s postaje prav počasi.«

Sosed mi je razodel, da je trgovec iz kijevske gubernije. Potovala sva odslej ves dan v istem vozu; razodel mi je marsikaj, česar kot novinec nisem vedel. »Če boste dalj časa potovali po Rusiji,« mi je svetoval, »si kupite čajnik, pločevinast lonec. Na vsaki postaji dobite kropa, ponekod zastonj, drugod za dve kopejki. Oskrbite si čajevga zrnja in sladkorja; vse to je pri nas ceneje nego pri Vas. Za nekaj kopejk boste pili čaj od zore do mraka. Naš čaj ne utolaži samo žeje, marveč tudi glad.«

Odšla sva na peron. Pogledam za svojim kovčgom — ni ga več. Nevolja me prešine, da

zarežim nad vratarjem: »Gdje moj čemadán?« Ruski železniški uslužbenci so mirni ljudje. Če potuješ v drugem razredu in kaka stvar ni v redu, ostro primi železničarja. »Tako, gospod, samo trenutek potrpite!« bo rekel in vse oskrbel. Naš vratar pohlevno odgovori: »Vaš sundúk užé v va-gonje.« Novi znanec mi razlaga: »Nosilščki so nam odnesli prtljago v kupeje in nam določili prostore.« In res se je zgodilo tako. Ko sem stopil na vlak, sem ugledal svoj kovčeg in — svojo postelj.

Dolgo vrsto voz so vpregli za lokomotivo. Po Rusiji ne drči toliko vlakov kot pri nas, zato so tem daljši, navadno pa tudi prenapolnjeni. Vozovi prvega razreda so prebarvani modro, drugega rjavo, tretjega zeleno. Na vsakem izmed njih visi tablica z napisom: dlja kurjáščih (za kadilce), dlja nekurjáščih (za nekadilce), dlja dam (za dame).

»Naši vlaki so udobnejši kot Vaši,« je bahal moj mentor in to po pravici. Ko vstopiva, sem menil, da sva v salonu. Vse snažno, po sedežih sveže rdečkaste prevleke, ob oknih mizice, za prtljago pod stropom pletene mreže. »Izvolite zgornje mesto ali spodnje?« me vpraša znanec, dvigne naslonjalo spodnjega sedeža in ga pritrdi z jeklenimi peresi ob steni, na stropu pa z vrvjo. Ker so tudi drugi potniki storili tako, se je salon izpremenil v elegantno spalnico, kjer prenočišča niti plačati ni treba. Vsak ima pravico, spati na mehki postelji od večera do poznega jutra. Vsled take udobnosti so ruske železnice na dobrem glasu po vsem svetu. Tudi v tretjem razredu prirede ležišča, ki so pa gole deske. Vendar vemo, da si že odpočijemo, če le moremo prosto zlekniti ude. Drugače je v Srednji Evropi, kjer potnike stisnejo v vozove kot slaničke v zaboj; kot megla so na jutro zaspanci, ki vso noč niso naslonili glave in zatisnili očesa. Slovenka, ki biva v Rusiji, mi je rekla vsled tega: »Ko sem stopila na ruski vlak, se mi je zdelo, da sem prišla v raj.«

Komaj smo posedli, ko se vlak premakne; počasi zdrčimo po železni cesti. Zanimalo me je, da vozovi teko tiho in gladko, ne ropočejo, nas ne pretresajo; da niso izginile kolodvorske luči, bi menil, da stojimo še na postaji. Moj najnovejši prijatelj izvleče cigarete: »Izvolite, če Vam drago! Pri nas ne kadimo cigar, so preslabe; 'papi-r ó s i' pa nam diše, da jih kadi staro in mlado, možaki in ženske. Na Krimu sade mnogo tobaka, ki pa ni državni monopol kot pri Vas. Kadar se vračam iz Avstrije, prinesem s seboj zabojček cigar; sto jih smem vzeti čez mejo brez colnine. Razdelim jih med znance, ki Vaš tobak zelo hvalijo.«

Odpro se vrata in prikaže se k o n d ú k t o r; za seboj ne zapre vrat, samo zakliče: »Vaši biljeti, gaspadá!« in obstane. Ogledam si ga. Korenjak je z dolgo brado; nosi široko, nizko kapo; — na Ruskem nosi tako »furážko« tri četrtine možakov, v raznih barvah in v raznih oblikah; kapa spada k uniformi in uniformirano je uradništvo, vojaštvo, dijaštvo, društva in zavodi; delavci pa kmetje nosijo kape, ker so pripravnejše nego »šljápa« (klobuk); — obul je široke hlače, nadel si škornje z visokimi golenicami, oblekel sivkast jopič, ki mu sega kot nekaka srajca skoraj do kolen, pre-pasal se je s širokim črnim pasom. Izza obutvi mu molita dve palčici, ki pa o njih nisem zvedel, kaj da pomenita; najbrž kroti z njima uporne »pasažirje«. Za konduktorjem prišeta »oberkonduktor«, v lepši opravi, strogega obraza, s ščipalnikom na nosu. Natanko pregleda vozni listek, ga prešcipne in vrne. V kupé se priziblje še »provodnik«, nižji sprevodnik.

»Naši konduktorji so strogi,« me poučuje prijatelj. »Potnikom pa radi postrežejo. Parkrat na dan pomete in pobriše provodnik vse vozove, tudi one tretjega razreda. Pri nas je po vlakih vse bolj družinsko kot pa drugod. Saj se tudi vozimo na razdalje, ki Vaše daleč presegajo. 24 ur presedeti v kupeju ni pri nas nič nenavadnega. Naravnostni vlaki vozijo po več dni daleč. Zato si priredi marsikdo svoj kotiček prav udobno; saj bo v isti »sobici« prebil nekaj dni.« Pogledal sem krog sebe. Res so nekateri prinesli s seboj cele kupe prtljage. Prevažal sem trebušast kovčeg, pa kaj bo to v primeri z rusko prtljago! Vse posteljne in kuhinjske potrebsčine, pa tudi vso družino do najmlajšega dojenčka so spravili na vlak. Če zaideš v tako »družinsko sobo«, nimaš miru ne podnevi, ne ponoči; otroci skačejo, vpíjejo, jokajo, da te bole ušesa. Stisni provodniku par desetic, da te prestavi drugam, sicer oboliš na živcih.

R a z s v e t l j a v a po vagonih je še srednjeveška. Nad vrati so pritrdili laterno, v katero

provodnik postavi svečo, ko se že hudo zmračí. Dve taki sveči razširjata blede svetlobo po daljšem kupeju. Gorita tri do štiri ure, potem pa gospodari tema do jutra. »Tako delajo po manjših progah,« mi je razlagal trgovec. »Po glavnih progah gori plin, močne Aurove luči, ali pa celo elektrika.« Da je temu res tako, sem se pozneje sam pre-pričal.

Ker ni bilo mogoče brati, smo se razgubljali po posteljah. Priredil sem si zgnavje, olajšal obleko, ogrnil se s plaščem. Tedaj me nekdo dregne nalahko. Konduktor stoji pred menoj in mi pravi: »Vaš biljet, pažálujsta!« Odvzame mi listek, počeka neki papir in mi ga izroči. Trgovec me je poučil: »Zvečer ponekod izprevodnik pobere vozne listke in jih spravi do jutra, da ponoči revizorji potnikov ne motijo. Izročil Vam je kvitancijsko (pobotnico); nanjo je napisal številko in naslov bileta.«

Po pločevinasti strehi so udarjale deževne kaplje; ulila se je ploha. Nato se je čulo, kako rosi pohleven dež na pokrajino. Tiho drči vlak v temno noč, nikakega šuma ni čuti. Ob takih prilikah se najprijetneje sanjari. Na misel mi je prišlo, da drevi tako nekako ruska trojka (trovpreni voz) po stepi, kakor je to pesniški opisal Gogolj v »Mrtvih dušah«: »O trojka, brzokrila trojka! Voz leti kakor vihra, koles vidiš samo šine, zemlja se trese, oplašen krikne in se ustavi pešec. A trojka leti, leti, leti! V dalji pa je videti samo oblak lahkega prahu in črta, ki gine in gine na obzorju.« Konča pa svoj roman s slavospevom na Rusijo: »Ali ne letiš naprej tudi ti, slavna Ruska, kakor lahkokrila, nedohitna trojka? Praši se cesta pod teboj, pokajo mostovi, vse ostaja za tabo. Kam letiš, Ruska? Odgovori! Ni odgovora. Čudovito popevajo trojkiní zvonci, zrak stoče, vstaja nevihta; Ruska leti ob zemlji mimo, umičejo se ji narodi in države, prav nič je ne za-držujejo.«

TRAGIKA.

Kri svoje mladosti sem v bisere brusil
blesteče.

Zdaj beri vdelane v mozaik in okusi
povest moža, ki se bije do sreče!

Trepetaš? —

Biserne črke se berejo: Laž.

Jos. Lovrenčič.

Ig. Zuloaga: Torero El Corcito.

IVAN CANKAR: ČRTICE.

MAJSKA NOČ.

Mežnar nam je bil prinesel iz zvonika dvoje mladih sov. Čisto negodni, zelo nebojgli sta bili. Temnograhasto perje je bilo prhko in kuštravo, ni bilo perje in ni bil puh. Ta siva, zavaljena kepa je bila skoraj podobna ježu, kadar se potuhne. Obraz obeh pa je bil človeški. Zdelo se mi je, da gledam dvoje zelo resnih otrok; dvoje otrok, ki sta komaj shodila, pa sta že dokraja dozorela, že dovenela do pozne starosti, do mrkega spoznanja. Zapognjeni kljun je bil mračno povešen v mah in puh, izpod gostih obrvi so gledale široko odprte oči trdo in naravnost, hladne so bile in jasne, kakor svetlomoder, neprozoren porcelan. Otroka sta bila preplašena, pokazati pa nista marala svoje plahosti; tiščala sta se verno skupaj, stala sta pokonci, mirno; mrzli pogled je pričal, da sta pripravljena na vsako človeško nasilnost.

Mile in tople majske noči so bile; od čistega neba, od belih zvezd je lila dobrot, rosila ljubezen. Če je človek bdel ob odprtem oknu, se je oglasilo, je iz globočine govorilo, kar je v njegovi duši najlepšega in najčistejšega.

Skoraj tik pod mojim oknom je stala kajba s svojim zarodom. Vratca te kajbe so bila narahlo in le napol priprta; živali sta bili premladi in pre-slabotni, da bi se skokoma rešili. Kadar sta na pragu stali, sta videli skozi široko špranjo košate, cvetoče kostanje, za njimi bele jablani in še dalje v motnem mraku temnosinji gaj.

Že so prihajale sanje, tiste tihe, lahkotne, komaj razločne, ki pridejo k človeku ob prvi dremavici, da ga s sladkim svojim šepetanjem, z ljubeznivim svojim božanjem zamamijo v spanje. Takrat je siloma razmaknil tišino, jo sunkoma pre-sekal klic, kakor še nikoli nisem slišal tako strahotnega, človeškemu glasu tako podobnega in tako tujega. Bil je obupen jok, tisti blazni, pojoči in tuleči jok, ki se prevrže iznenada v smeh in krot. Iz daljave, iz gaja se je bil vzdignil jok, bližal se je ter je s svojo grozo napolnil vso tišino do neba. Pod oknom, iz kajbe je klicalo brez nehanja, tenko in rezko, kakor da bi z nožkom brusil ob steklo.

»Mati hodi po svetu, joka in vpije, išče svoje otroke. Otroci, nebojglenci, v samoti koprneči, jo kličejo ... da bi jo priklicali!«

Plahutalo je, lomilo se in lovilo pod gostim vejevjem jablan in kostanjev. Jokalo je, bruhalo sunkoma iz razbolele, na kosce razparane duše, plahutalo tako blizu in tako močno, da sem v svoji tesnobi in grozi občutil naravnost v lica sapo mogočnih peroti. Vsako uro sem planil iz spanja prestrašen in trepetajoč, nazadnje sem okno zaprl in zadelal.

Tako se je godilo prvo noč in drugo. Ob zori druge noči smo našli v kajbi svežo ribo; do najbližjega potoka je bilo dobre pol ure hodá. Mislim, da bi bila našla mati pot do otrok, če bi bil najbližji potok v sami deveti deželi.

Ob mraku tretjega večera se je domislila gospa, mati mladoletnega sina edinca, in je rekla:

»Počakajmo nocoj vsi, da pride! Pustimo vratca nastežaj odprta. Mali dve sta preplahi, da bi pobegnili. Kadar pride k njima v kajbo, zaloputnimo vratca!«

»Čemu?« sem vprašal. Čudna tesnoba mi je oklenila srce.

»Da jo damo nabasati. Ni je na svetu lepše živali, kakor je nabasana sova — glavo sklonjeno, oči svetle, peroti razprostrte. V spalnico jo postavimo!«

Sedeli smo v senci kostanjev, nepremični, tihi, da smo čuli zamolklo šepetanje listja v višini. Iz za črnega debla se je razločil bel obraz, okamenela večča. Kraj mene je sedela gospa, v naročju sina edinca, ki je že napol dremal in se ni ganil; klonila je lepo glavo globoko do njegove; dvoje mirnih, od angeljnov roke izklesanih obrazov se je v čisti belini svetilo iz okvirja noči.

»Jó-oj ... jojjojjoj ... jó-oj!«

Majska noč je od neba do zemlje vztrepetala od neznane groze.

»Jó-oj!« — izpod jablan.

Molčali smo, še srce si ni upalo dihati. Zalahutalo, zamahnilo je silno, da nam je bušil v lica hlad. Kaj segajo peroti vse do zvezd? Kaj so čudežno močne, da se blestijo in lomijo veje pod njimi? Ne kakor dih pomladne noči, kakor vihar poletnega poldneva gre materinska ljubezen. Zmirom hitrejši, zmirom rezkejši so klici iz kajbe. Vzdigne se nad nami ogromna senca — duša noči se je bila iztrgala iz noči — zamolklo šumeč zavije v kolobarju, spusti se in plane.

Otrpli smo, omamljeni; za hip. Nato se plazimo počasi, od vseh strani, brez vzklika in brez besede, po mačje; en sam trenotek, en sam skok — vratca lopnejo truščema, da se kajba strese in zamaje.

Otrok v naročju materinem se je bil vzdramil, zajokal je s tenkim glasom.

Spogledamo se, zasopli, razgreti, trepetajoči, stisnemo se za roke, en sam krik brezmejne radosti in prešernega zmagoslavja prasne k zvezdam vriskajoč. — — —

Nesramnež! Jutri boš pisal o svoji materi, se boš genljivo cmeril, boš do nebes poveličaval svojo ljubezen in njen spomin! —

ADOLF IVANČIČ: LEONID ANDREJEV.

(Konec.)

Dva velika dogodka sta začasno obrnila Andrejeva od začetega dela: rusko-japonska vojska in njej sledeča revolucija. Z elementarno silo sta preklala na dvoje vse obstoječe in naveščala anarhijo. Za umetnika, ki z ljubeznijo in skrbjo zasleduje vse pojave domače zemlje, snovi dovolj za ustvarjanje novih del. In res izgleda navidez čudno, da ravno Andrejev, v kojega delu leži toliko kali za revolucijo, ni podal nje visoke pesmi. A je tudi razumljivo. Revolucija, ki jo sicer oznanjuje v svojih poznejših spisih, se loči od one l. 1905. v Rusiji. Andrejev je izšel iz srednjih krogov in kot tak ni imel nikdar pravega zmisa za gibanje mase, proletariata, koji element je pa ravno tedaj igral največjo vlogo. O njih govori v »Savi« prezirljivo: »Hrabri ljudje so to, gotovo, a njih hrabrost ne obstoja toliko v glavi, kolikor v rokah... Malenkostno ljudstvo: nima širokega obzorja.« Njegovi revolucionarji so visoko nad njimi, tipi Nietzschevega nadčloveka.

A vendar se je tudi on oddolžil temu času v »Rdečem smehu« in »Carju Gladu«. V prvem se je povzpela njegova umetniška moč visoko nad prve novele in »Rdeči smeh« ostane po svoji originalnosti in dovršenosti edino delo te vrste v svetovni književnosti. Bojne grozote, kot realen optičen vtisk, združen s projiciranjem v blaznost padajoče, rušee se psihe, se razlijejo pri junaku slike v občutek »rdečega smeha«. Dva brata zblaznita: prvi kot častnik sredi vojske, drugi po groznih posledicah iste. Navidez torej povest dveh oseb, v resnici pa refleks silnega ozadja, slika krvave vojske in nje vpliva na ljudi, izraz onega nerazumljivega, strašnega, ki je ležalo tedaj nad Rusijo. Zastopniki ideje svetovnega miru so pozdravljali Andrejeva kot svojega sotrudnika, znana baronica Suttner mu je poslala svojo sliko in priznanje. Polagali so v to delo razne tendence, ki jih pa ni, razen če je ves »Rdeči smeh« kot izraz razbolelega umetniškega srca takšna tendenca.

Bolj abstraktna je simbolistična drama »Car Glad«. Čuti se, da je le posreden vtis grozot revolucije, ne ruska revolucija sama na sebi, pač pa ista kateksohen: umetnik skuša združiti svojo življenjsko doktrino z realnimi dogodki. V njej nahajamo razpleteno vso filozofijo poznejših njegovih del, o šibkem, trpečem človeku, igraču v rokah usode. Kot poosebljenja iste nastopajo tu »Car Glad«, »Smrt« in »Zvonar — Čas«. Car Glad poziva gladne na upor, obeta jim zmago, obenem se druži z njih nasprotniki, izdaja svoje »otroke« in plače nad premaganimi. Vstaja se zaenkrat ponesreči, a po novi, vzbujajoči se sili bedne mase, katere slika v drugem prizoru je pretresljiva, ter po uničujoči kritiki in smešenju vsega boljšega, pokvarjenega sveta, nositelja naše kulture, v tretji in četrti, se izlije drama v grozeč klic: »Še pridemo. Še pridemo. Gorje zmagovalcem!«

* * *

V svojem morda najdovršenejšem delu »Življenje Vazilija Tibejskega« razmotriva Andrejev problem religije. Preprost vaški pop, ki ga življenje obiskuje z vsemi mogočimi nadlogami, a mu vendar ne more vzeti vdanosti do Boga, naj se dokoplje po poti spoznanja do popolnega umevanja življenjskih tajn. Sila lastnih nesreč vzbudi v njem misel, da je poklican postati odrešenik bednemu svetu, da najde »nove, smeje poti«. Išče jih, še vedno z vero v srcu. »Moja pot? Toda ali misli o poti strele, poslane od silne roke?« A ravno z mislijo začena njegov padec. Kajti prešibka je, da bi mogla prodreti v razumevanje življenjske usode in naposled ne najde drugega izhoda kot izkušanje Boga. Čudež naj dokaže Vazilijevo izbranost, naj opraviči njegovo vero. Razjeden od misli in groze pred nezaslišanostjo svojega dejanja, hoče obuditi mrtvega Mosjagina. Njegov up se ponesreči, Vazilij zblazni, plane iz cerkve, beži v nevihto in obleži mrtev na cesti, slika bednega

človeka, izkušajočega svojo misel, Boga. Zopet onemogel padec v »Brezno«. »Misel« se maščuje nad onim, ki jo je klical. Vprašanje ostaja nerazrešeno, nedosegljiv in pregrozen je za človeka pogled v nadnaravno. Ista misel je izražena v »Lazarju«, ki je gledal tajne smrti in ubija s svojim pogledom vse življenje okoli sebe, sam ne več človek.

Še z nejasnimi obrisi vstaja že iz Vazilija Tibejskega tip človeka, ki se izloča iz življenja in se skuša vzpeti nadenj. Ne zadovoljuje se s podanim, s trdovratno doslednostjo se bojuje njegova misel za višjim spoznanjem. A zastonj. Andrejev nadčlovek se ne more ločiti iz svoje srede, ne more se povzpeti nad samega sebe, zato neizogibna smrt, ki mu preti od onega življenja, proti kateremu se bori. Izpočetka ni še prav na jasnem sam s seboj, dela bolj nezavedno, pod pritiskom nepoznanega notranjega čuvstva. »Juda Iškariot« že po svoji naturi ne pozna čuvstva drugih ljudi. Ljubezen do učenika in ljubosumnost na druge apostole se bori z njegovo zlobo in brezobzirnostjo. Ni še pravi nadčlovek, ker nima tega spoznanja, a že so podani v njem vsi pogoji za to. Z doslednostjo izpeljuje sklep, ki je navadnim ljudem nezaslišan: Ker ljubi Jezusa, ga izda mukam križanja in smrti in se potem sam usmrti, da bo združen z njim. A če Jezus še tedaj ne vzveruje v njegovo ljubezen, tedaj »razrušim Tvoje nebo. Prav? Mi boš tedaj veroval?«

V onemoglem zahtevanju čudeža je umetnikov zadnji poizkus, mirnim potom razrešiti stavljeno vprašanje. Tudi Juda se dolgo laska Jezusu, da bi izsilil iz njega ljubezen, a ko to ne gre, poizkuša s silo. Andrejev je spoznal, da ni zmožen dokopati se do soglasja v življenju, zato navešča istemu boj; da bi spoznal Boga, se bori z njim. Z negativnim delom hoče priti do resnice, veže se z »Vragom« »... In mrak pokrije dušo. In vzraduje se v tebi, moj zapovednik, moj gospod, vladalec sveta, Satan!« (Črne maske.) V »Prokletju zveri« beži človek iz življenja, ki je neizpremenljivo neznosno. »In proklinjaj, proklinjaj, in k tvojemu prokletju zveri združim svoje poslednje prokletje človeka. Mesto! Mesto!«

Že prej je klical trpeče sobrate, naj razrušijo »Steno«, ki jih loči od boljšega življenja. Poln optimizma jim je govoril: »Mnogo nas je, in naše življenje je težko. S trupli pokrijemo zemljo; in na trupla namečemo novih trupel in tako pojdemo do vrha. In če ostane le eden — vsaj on bo videl novi svet.« A niso ga poslušali. »Bratje! — sem prosil. — Bratje! A moj glas je bil gnusen, dih smradljiv, in nihče me ni hotel poslušati, pohab-

ljenca... Gorje!... Gorje!... Gorje!...« Sedaj je popolnoma zapustil to družbo in vzveroval v lastno silo.

Dovršen izraz drznega nadčloveka, ki je preizkusil življenje, ga zavržel in mu naznanil boj, je »Sava«. Že mladega je zažejalo po spoznanju, šel je v svet, a kar je tam videl, mu je vzelo navdušenje in zbudilo srd do vsega. »... In nikjer nisem videl svobodnega človeka. Videl sem le sužnje.« Iz prekrasnega življenja so napravili blaznico. Ni je hujše nesreče kot biti človek. To življenje hoče Sava razrušiti. Razvoj človeštva gre v padajoči črti, ni upanja, da bi iz njega moglo postati kaj boljšega. Zato ga je treba uničiti, »uničiti vse. Stare domove, stara mesta, staro literaturo, staro umetnost.« »Treba je, da ostane sodobni človek brez vsega, na goli zemlji, tedaj šele si uredi novo življenje.« Najhujši sovražnik človeštva je pa Bog. Zato je treba tudi Boga v človeku uničiti. Tu tudi nastavi Sava svoj poizkus. Z dinamitom hoče razgnati čudodelno Kristovo ikono v samostanu, kamor roma trpeče človeštvo. Hoče jim pokazati, da je »dinamit silnejši od njih Boga«. Njegov zaveznik izda nakano menihom, eksplozija se sicer izvrši, a čudodelna ikona je že pred tem odstranjena. Tragikomično konča drama s Savino smrtjo.

V »Savi« se je Andrejev ločil od realnega, njegov junak je papirnat, njegova drznost ne pride do poizkusa. Zdi se, da se je umetnik zdrznil pred grozo morebitnega pravega konflikta z življenjem. Sava je drzen v besedi in nazorih, manjka mu dejanja. Ko trči v pogovoru s sestro Lipo ob resna življenjska vprašanja, ki se ne dajo odpraviti z navadnim zanikanjem, si mora pomagati s frazo. V vsej svoji junaški pozi ostane malenkosten, in Lipa je visoko nad njim. »Kaj misliš, da ne razumem, da je težko živeti, da me to ne boli? — A treba se je boriti z zlobo, treba je delati... Naj je slabo (sc. življenje!). Kdo pravi, da je lepo? A ravno zato ga tudi ljubim.« Andrejev se ni mogel postaviti povsem na stran Save, četudi smeši življenje, diha iz Lipinih besed druga, boljša stran njegove duše.

Bolj abstrakten je Sergěj Nikolajevič v drami »K zvezdam«. Z mirom filozofa-znanstvenika se je odrekel življenju in srdu nanj. Navaden človek zanj ne obstoja. Kajti življenja ne tvori le on, ampak vsa narava, vse vesoljstvo. V tem svetu je naša nesreča malenkostna in brezpomembna. Njegov cilj je abstrakten človek. »Le zveri, ki nimajo osebnosti, umirajo. Umira le oni, ki ubija, a kdor je ubit, raztrgan, sežgan — ta živi večno. Ni smrti za človeka, ni smrti za sina večnosti.« A tudi ta

glasitelj novega življenja je občuten za staro. Vsa njegova filozofija se razruši ob nemoči, potolažiti ženo, ki žaluje nad nasilno uničenim sinom. Andrejev ni mogel ustvariti absolutnega nadčloveka: preveč tiči v življenju, da bi ga mogel zavreči. In tudi tu se cepi njegova ljubezen: agitator Trejč ima v sebi polno črt Andrejeva-človeka. »Zemlja — to je vosek v človekovih rokah, treba je meti, stiskati, tvoriti nove oblike. In treba je iti naprej. Če naletiš na steno — razruši jo. Če te ovira gora — treba jo je raznesti, če prepad — treba ga je premostiti. Če ni kril — treba jih je napraviti!« V teh besedah iz enokrajcarskih brošur je izlit ves sarkazem umetnika, ki čuti pravico življenjskega obstoja, a se je sramuje, ker ji še ne more dati lepše oblike.

* * *

Nadčlovek je propadel. Nad njim je zmagalo življenje, resignacija pokrije utrujeno dušo Andrejeva. Kakor se je neumorno trudil ustvariti nov svet, tako se sedaj brez upora vdaja staremu. Sveže volje ni več, podoben je človeku, ki je mislil, da luča mlinske kamene v nebo, a je spoznal, da so to le smešne papirnate kroglice. Vdal se je onemu, kar je prej tako strastno pobijal. V vsej svoji popolnosti se je izrazila vodilna črta njegovega svetovnega naziranja, ki je prej ni spoznal, morda celo ni hotel spoznati. Zavedel se je vse tragike »sfinge sedanjosti, ki se zastonj trudi razumeti samo sebe in poginja pri tem«. Tu se začena njegova mračna filozofija, ki se je po svoji naturi morala razviti iz njegovega značaja. A pregrozna je, da bi jo mogel odkrito oznanjati. V »Človekovem življenju« se ji še vdaja z mirom omamljenosti po hudem udarcu. »Tako umira Človek. Iz noči pride, v noč se vrne in izgine brez sledu v brezmejnosti časa, nihče ne misli ž njim, nihče ne čustvuje, nihče ga ne pozna. In Jaz, ta, ki ga vsi imenujejo On, ostanem veren sopotnik Človeka vse dni njegovega življenja, na vseh njegovih poteh.« Tako govori v prologu te drame »Nekdo v sivem, ki se imenuje On«, poosebljena usoda, ki vlada nad človeškim življenjem. Isti misticizem veje v »Anatemi« in »Carju Gladu«. Andrejevov človek ni več sam, ne razvije se v osebnost, a če se hoče, dela to le kot smešna igrača v rokah brezčutne usode. Zato tudi jenjava v teh delih vsaka tragika, vsakemu razvoju je že vnaprej strogo določena pot, s katere ne more kreniti. Tragedija dram postaja tragedija njih duševnega očeta.

Sicer poizkuša Andrejev tudi s to filozofijo ustvariti pozitivne tipe. Kot umetnik, ki ni mogel nikdar izgubiti zmisla za realnost, skuša združiti

svoj fatalizem z zdravim življenjem. Še večkrat zaiskri upanje na morebitno boljšo bodočnost. Časih se mu zazdi, da usoda morda vendar le ni tako nasilna in brezčutna. A to naziranje ni poglobljeno in vzbuja vtisk manire. Personifikacije usode v »Anatemi« in »Carju Gladu« so same na nejasnem, kako s svojo vlogo. Car Glad ljubi in izdaja svoje varovance, smeje se in plače nad njimi. In Anatema slavi svojega Davida, ki mu je že vnaprej odločil pogin. »K tebi grem, David. Kakor kamen iz prače zalučim tvoje žalostno življenje v smelo nebo — zatrepečejo temelji visokega neba. Suženj moj, David, s tvojimi ustmi razglasim resnico o človeški usodi.« A ta resnica je znana. Dobri, altruistični David, ki hoče zmanjšati človeško bedo in razda zato vse svoje ogromno premoženje, uvidi, da je prešibek. Isti ljudje, ki jim je posvetil ves svoj trud, ga ubijejo. In nič ne pomeni, če na koncu Anatema napoveduje nov poizkus. »... Sedem na grob Davida Lajzerja in bom jokal tako bridko, kričal tako glasno, da ne bo na svetu ene poštene duše, ki bi ne proklinjala morilca.« S krohotom odhaja Anatema od Nekoga, ki čuva tajne življenja. A ta krohot zakriva strah, kajti vemo, da se tudi vnovič ne posreči, četudi le skozi špranjo pogledati v »Železna vrata«.

Še bolj določeno je izražena ta resignacija v »Mojih zapiskih«. Bolj ko druga dela izpričuje to, da vodi brezverje v reakcijo. A kakor v »Črnih maskah« in »Misli«, je tudi tu Andrejeva strah te grozne logike: zato so glasitelji njegove filozofije blazniki. Morilec-blaznik pride v »Mojih zapiskih« do prepričanja, da je svoboda človeku škodljiva. »O, ko bi razumeli, da svobode ni, da je ni treba, — kako bi bili srečni v zavesti svoje modre podčinjenosti celokupnim in strogim zahtevam usode.« »Verujem in izpovedujem, da je naša ječa nesmrtna.« Vse svoje življenjsko naziranje pa združi v »sveti formuli železne rešetke«.

Na tej stopnji razvoja postaja Andrejev žrtev splošnega popuščanja moči, ki je zavladovalo v Rusiji po revoluciji. »Silna napetost revolucijskega gibanja se je razblinila... izpremenila se je v onemoglost in letargijo, v utrujenost, ki sicer govori kakor junaki Čehova, da je treba delati in priti naprej, toda kakor oni vedno šele tedaj, ko je že prepozno.« (Hoetzsch.) V »Anfisi« nastopa človek brez vsake trezne opore, vda se vsem svojim nagonom, brez ozira na druge.

* * *

Andrejev je v kratkem času prešel dolgo brezplodno pot iskanja, njegova umetnost kot izraz iste je propadala. Pač je ustvaril v tej dobi tudi

mного trajno veljavnega, kakor so »Življenje Vazilija Tibejskega«, »Lazar«, »Tma«, deloma »Moji zapiski« in še nekaj krajših novel, a večina njegovega dela je izraz konfuznosti iskanja. A tudi v tem se je razodel umetnika, ki morda le preboleva krizo in ki zopet vstane v svoji življenjski svežosti. To vsaj kažejo njegova najnovejša dela, kjer se polagoma izgublja »tema duše« in kipi zdravo življenje. V »Povesti o sedmerih obešenih« že poganja pozitivna kal: ljubezen in prepričanje o moči za pravo spoznane ideje, v primeri s katero ni smrt nič strašnega. Istotako obetajo »Dnevi našega življenja« končno zmagó zdravega nad ubogim življenjem.

Andrejevov pomen v drugi dobi njegovega delovanja je manj umetniški kot socialen. On je najbolj vneto izmed ruskih inteligentov zažgal vprašanje o religiji in ga spravil v tir. Pregledal je bolno sedanost in se trudil izlečiti jo. Bodočnost odgovori, če se mu to poslej posreči. »Kako bi želeli, da bi on, ki se je v ruski revolucijski skupnosti prvi spomnil na Krista, tudi prvi prišel do Krista. Kako bi želeli, da bi pojml — morebiti je pa to že pojml —, da njegov »človek« sploh ni nadčlovek, ne titan, ne bogoborec, ampak majčken, gol otročiček, ki ga je materi ukradla zvita spaka. O, da bi tega otročička rešili iz opičjih krempļev!« (Merežkovski.)

NARTE VELIKONJA: IZPOVED.

I.

Tretješolec Ivan se je nagnil k sošolcu in zašepetal:

»Alfonz, zdaj si na vrsti.«

Nagovorjeni se je stresel. Vedno je bil nemiren pred izpovedjo. Z mrzlično natančnostjo je prebiral »ogledala« in si izpraševal vest v vročem pričakovanju. Stopil je k izpovednici. V kapeli je vladal mir; gojenci so klečali po klopih in šepetali molitve. Slišal se je le tupa tam zlog izpovednika. Skozi slikana okna je sijalo solnce, na vrtu se je glasil kos.

Alfonz je pokleknil in začel.

Stari izpovednik, malo gluhi in utrujeni od dolgega izpovedovanja, se je zganił.

»Tako!« je opomnil in pogledal temno skozi mrežo.

Alfonz se je zdrznil.

Izpovednik je podložil roko pod brado in vprašal:

»Kolikokrat?«

»Ne vem!«

»Tako! Grešiti si pa vedel!«

Deček je pomislil in v glavo mu je prihajalo vroče.

»No, kolikokrat?«

»Ne vem!« je zatrdil boječe. »Kdo ve natančno število!«

»Torej se nisi pripravil! Kdor se ne pripravi, ni vreden odveze.«

Po Alfonzu je zagorelo, čutil je, da se mu roke pote razburjenja in strahu.

Izpovednik je pomolčal, ponosljaj in potrepljal s prsti po polici.

»Torej, reciva: dvakrat!«

»Večkrat!«

»Večkrat? Fant, kaj bo s teboj?!«

Pater je zakašljaj razhujen in spet pomolčal; nato je dvignil glavo in rekel:

»No?«

»Ne vem!« je ponovil deček v zadregi.

»Predolgo se zamudim s teboj!«

Izpovednik se je premaknil in nato pristavil:

»Hitro!«

Alfonzu se je stisnilo srce, nič ni pomislil, temveč rekel:

»Petkrat!«

Ko se je dvignil, mu je bilo vroče, v glavo mu je tiščala kri; izpoved ga je izmučila. Pokleknil je v klop, pa je obstal sredi očenaša in se zganił, kakor bi ga kdo sunil. Potegnil je z roko preko čela, se stresel, ker je čutil mraz v udih, in poğrabil katekizem, da bi pogledal »ogledalo vesti«. Iskal je in iskal, preletel naglo vsa vprašanja, a greha ni bilo nikjer zapisanega.

Odprl je nauk o izpovedi in bral določbo o številu. Kakor ozek pas ga je nekaj stisnilo preko prsi, zaprl je katekizem in obklečal za nekaj hipov na mestu. V kapeli ni mogel strpeti, spravil je knjigo pod klop in odšel. Vzel je iz pulta knjigo in sedel na svoj prostor. Pa ni bral, v glavi mu je brnelo, premislil je vse še enkrat in se slišal:

»Petkrat!«

V čelu mu je odgovarjalo:

»Ni res, ni res!«

Preračunal je in se spet vznemiril:

»Moj Bog, kdo je vedel, da je to tak greh!«

Naslonil se je na pult in zrl predse, dokler ni prišel Ivan. Ustavil se je ob pultu in vprašal:

»Kaj bereš?«

Začudil se je, ko je zagledal knjigo narobe pred njim. Alfonz pa se je ozrl:

»Nič!«

Ivan je sedel k njemu. Ko sta molčala nekaj časa, ga je prijel Alfonz za roko in rekel:

»Ti?«

Pogledal ga je, Alfonz je pomolčal, potegnil je z roko po njegovi in zajecjal:

»Ali —? Ah, nič!«

»Kaj ti je?«

Alfonz si je pokrtil oči.

»Sam ne vem!« je rekel, spustil roko in odšel in sobe. Sedel je na vrtu na klop in se slišal razločno:

»Petkrat!«

Pred očmi mu je zamigljalo, v glavi je zaživela ostra misel v besedi in ta beseda je bila zanj obsodba.

»Lagal sem; izpoved sem opravil nevredno,« si je rekel.

Čutil je, da ga je zbolelo ob strani. Sklonil se je, stisnil glavo med dlani in čutil, da ga nekaj peče v grlu. Ko ga je Ivan potrkal po rami, se je stresel in dvignil glavo.

»Alfonz, ali si bolan?«

»Pusti me!« je zaprosil. »Nisem.«

Ivan je prisedel in iskal besede. Črtal je z nožem v klop začetnico in po dolgem premolku rekel:

»Kaj ti je?«

»Nič!«

»Pa si vendar žalosten!«

»Pojdi, Ivan, pusti me!«

Zakril si je obraz in polpridušeno zajokal.

Ivan ga je gledal nekaj časa in zaprl nož; ko ga je vtaknil v žep, je prijel za njegovo roko in rekel mehko:

»Zakaj jočeš?«

Alfonz se je ozrl, vzkrilil z rokama in vzdihnil.

»Ti mi ne moreš pomagati!«

Ivan je vprašal skrbno:

»Ali je mama bolna?«

»Ne!«

Alfonz je naglo vstal. Spomin na mamo ga je zbodel. Stopil je k zidu, odkoder se je videlo morje. Na drugi strani zaliva so se dvigale gore v večernem solncu. Dobro je razločil belo piko vrh slemena; bila je njegova domača cerkev.

Omahnil je na zid, ob strani ga je zbadlo, da je zakril obraz.

»Mama moja!«

Ivan ga je gledal začudeno; ko se mu je približal, se je Alfonz okrenil in ga poklical.

»Ivan!«

»Kaj hočeš?«

Alfonz je umolknil, nato ga je prijel za roko in mu pogledal v oči.

»Ti ne veš!« ... je izpregovoril sunkoma in nato povetil glavo.

Nad njima so šumele oljike in pinije, na vodnjaku je škripalo vreteno. Mimo je pritekel zaripljen deček in lovil žogo.

»Pojdimo se igrati!«

Alfonz je odmajal z glavo.

Tovariš ga je pogledal in vzkliknil:

»Saj se jočeš!«

Ivan ga je odrinil preč in rekel:

»Pojdi! — Igrati se ne gremo, izpoved je še.«

Alfonz se je obrnil in ju pustil sama; tovariša sta zrla osupla za njim.

Deček je stisnil žogo in vprašal:

»Kaj mu je?«

II.

Ko sta se razšla, je Ivan iskal Alfonza. Našel ga je na vrtu za kapelico. Rdečica okoli oči je pričala, da je jokal.

»Pojdiva igrati domino, Alfonz!«

»Ne, ne morem!«

»Povem prefektu, da si bolan. Spati pojdi!« Obrnil se je, da bi odšel.

Alfonz je skočil za njim, ga prijel za rokav in zaprosil:

»Ne, Ivan; saj nisem bolan.«

»Pa se jočeš! — Ali ti je kdo umrl?«

Odmajal je z glavo, utrgal rožo ob poti ter jo zalučal čez zid, da je padla v morje. Sklonil se je in pokazal v valove.

»Tja dol bi skočil!«

Ivan se je nasmel in rekel:

»Previsoko je; ubil bi se!«

»Ali pa utonil!« je pristavil Alfonz potihem in zaprl oči.

»Pa daj!«

»Ah, ne, ne!« je povzel. Vzdignil je glavo, kakor bi hotel nekaj reči, pa je zamahnil z roko in pristavil:

»A — kaj!« ...

»Kako si čuden! — Pojdiva v učilnico.«

»Ne!«

»Pa ostani tu!«

Ivan je utrgal lovorov list in hotel oditi.

»Kdo bo tukaj!«

Ko je odprl vrata, ga je Alfonz poklical:

»Ivan, pridi nazaj!«

»Mene zebe! Pojdi ti z menoj.«
»Ne, Ivan, ubogaj; povem ti nekaj.«
Ivan se je vrnil. Ko je stal ob njem, je Alfonz molčal.

»No?«
Pripognil se je in zajeceljal:
»Saj ne poveš nikomur.«
»Ne, molčal bom.«
»Daj mi roko!«
Segla sta si v roko in umolknila. Ivan ga je pustil in vprašal:
»Kaj poveš?«
»Pusti me, Ivan; težko mi je.«
»Potem pa ohrani zase in me ne kliči nazaj, objokanec!«

Užaljen se je obrnil, Alfonz pa ga je prijel tesno za roko, povlekel k zidu in vzkliknil:

»Ivan, tja dol skočim!«
Ivan se je hotel nasmejati, pa se je ustrašil prijateljevega obraza, ki je ves gorel.
»Zakaj?« je naglo vprašal. »Za božjo voljo, kaj ti je vendar?«

Alfonz je izpustil roko, sedel na stopnico in zaihtel. Dvignil je roko, kakor bi hotel čez morje, in dahnil:

»Izpoved sem opravil neveljavno.« Ko je izrekel, so mu omahnile roke na kolena, le oči so mu gorele.

Ivan je osupnil in po premolku počasi vprašal:
»Ali res?«
»Res!«

Alfonz je skočil pokoncu in se oprijel zidu.
»Ivan! Jaz skočim tja dol!«
»Potem ne bo popravljeno.«
Alfonz je povsesil glavo in vzdihnil:

»Moj Bog!«
Ivan je pomolčal in nato naglo rekel:
»Alfonz, saj so izpovedniki še v kapeli; teci!«
Stresel se je in vprašal:
»Ali je še čas?«
»Še!«

Alfonz je vzdihnil in pogledal hvaležno proti nebu, nato si je obrisal solze in odhitel. Brzel je skozi vrt, po koridorju, do učilnice, mimo stolov in miz do kapele. Ko je odprl vrata, sta odhajala izpovednika skozi glavni vhod... Oprijel se je zidu, pred očmi se mu je napravila tema, koleno mu je klecnilo, da je moral sesti.

»Prepozno!«
Obsedel je nepremično. Zdajpazdaj mu je krčevit sunek pretresel ude.

Mir je vladal v poslopju, mir v koridorju; samo sestri-usmiljenki je rožljala svetinja ob debelih jagodah. Na hodnike je padal mrak.

Ivan je prišel in ga zagledal na klopi.

»Ali si bil?«

»Ne!«

»Zakaj ne?« je vprašal osuplo in razdraženo, kakor bi mu hotel očitati.

»Šli so že!«

Obstal je, nato ga prijel za ramo in rekel proseče:

»Pojdi k ravnatelju.«

Alfonz se je stresel.

»Hud bi bil; bojim se!«

V koridor je legel mrak. Rdeča svetloba se je kradla skozi šipo iz kapele. Po stopnicah sta slišala korake.

»Ravnatelj gre!« je rekel Ivan.

»Pojdiva!«

»Ne, povej mu!«

Prijel ga je za roko in poudaril:

»Drugāče povem jaz!«

Alfonz se je vzpel in rekel:

»Ivan! — Ne!«

»Moram!«

Alfonz ga je prijel za rokav in pritisnil roko na prsi.

»Ne smeš!«

Ravnatelj je potegnil za zvonec. Ko je odzvonil, ju je zapazil na klopi.

»Kaj delata vidva tu v temi!?«

Ivan je povzel besedo.

»Prosim, gospod ravnatelj, Alfonz...«

»No, seveda; zdaj vališ krivdo na drugega. Molči!«

»Ne, ne!«... je zajeceljal.

»Tiho!«

Ivan je umolknil in povsesil glavo.

»Blagoslov je; pojdita ministrirat!«

Odprl jima je vrata v zakristijo in ju potisnil pred seboj. Oblekla sta se; Alfonz je prijel kadilnico, Ivan je nesel obredno knjigo.

III.

Sveča je gorela pri sveči; med pomladnim cvetjem se je dvigalo kadilo pred oltarjem. Gójenci so se smehljali sreče in zadovoljstva. Vse je bilo praznično, smehljale so se še podobe križevega pota. Sveti Andrej na oltarju ni gledal več temno izpod košatih obrvi, kakor ponavadi, zvečer po izpovedi se mu je zjasnilo čelo in gube so izginile.

»Gospod, usmili se nas!«

Alfonz se je stresel in ponavljal za ravnateljem.

Ravnatelj je molil:

»Sveta Trojica, en sam Bog!«

»Prosi za nas!«

Ravnatelj ga je pogledal in zašepetal:

»Pazi!«

Ivan je slišal opomin in se ozrl proti desni strani, kjer je Alfonz cingljaj s kadilnico.

Zbor je pel.

»Gospod, usmili se nas!«

Alfonz ni odnesel kadilnice v zakristijo; zatopljen v svoje misli, je cingljaj ž njo, dokler ni zapazil, da mu Ivan nekaj kaže. Odkril jo je in jo ponudil ravnatelju.

»Kaj delaš?!«

Strogo ga je pogledal in pristavil:

»Pazi!«

Alfonz se je zmedel, vpri prestrašeno oči v ravnatelja in obstal.

»Nesi vendar ven!« mu je šepnil za hrbtom nekdo. Dvignil se je nerodno, da je skoraj raztresel ogleje. Rdeč v obraz se je vrnil pred oltar, kjer je trdo pokleknil na stopnico.

Njegove misli so bile kakor uklenjene, slišal je le svoj glas:

»Petkrat!«

In odgovor:

»Ni res, ni res!«

Ivan se je ozrl parkrat po njem in videl, da se mu blesti solza v očeh. Zasmilil se mu je. Ko je mislil nanj, se je zdrznil ob vprašanju:

»Bogve, ali pojde jutri k obhajilu?«

Sklenil je, da ga pregovori po blagoslovu, a misel mu ni dala miru.

Alfonz je pa poslušal kakor v polsnu litanije:

»Mati Odrešenikova.«

Oltar je zaplesal parkrat pred njegovimi očmi; dihal je globoko, da se je spet zavedel.

»Kraljica angelov...«

Zbor je pel; Alfonzu se je zdelo, da je na oltarju dvoje monštranc, čutil je, da mu gine kri iz lic, preko čela mu je prihajal mraz. Godba in petje sta ga prevzela. Zbor je pel žarečih lic in glasnih grl. Alfonz ni čutil več samega sebe.

Ko je ravnatelj iztegnil roko po knjigi, ki jo je položil na Alfonzovo stran, je tiščal Alfonz tesno sklenjeni roki na prsih in se ni ganil.

»Ali spiš?«

Alfonz se je zbudil in ozrl.

»Knjigo!«

Vstal je; mislil je, da mora po kadilnico.

Ravnatelj je ponovil:

»Knjigo!«

Pokleknil je nazaj; ko se je sklonil po knjigo, mu je zaplesalo pred očmi, omahnil je in padel na obraz.

»Ivan!« — —

Kaj se je zgodilo, ni vedel; zavedel se je šele na postelji. Pred njim sta bila usmiljenka in domači zdravnik.

»Hipen živčen napad; v kapeli je težak vzduh po cvetju. Jutri bo že zdrav.«

Začel se je spominjati vsega. Počasi, počasi so se vračale misli, dokler se ni spomnil izpovedi. Na rami je začutil breme, okoli srca mu je ležal leden obroč...

Ravnatelj je po večerji poklical Ivana k sebi in ga vprašal:

»Vidva sta vedno skupaj; kod sta hodila danes?«

Bal se je ravnatelja, pogledal ga je plašno in boječe rekel:

»Na vrtu.«

»Kaj sta delala?«

»Gledala sva morje!« je dejal počasi.

»Ali je hotel iti domov?«

»Ne vem!«

»To ni prav, da sanjarita in stojita ob morju. Vajino prijateljstvo mi ne ugaja. Sanjarjenje škodi.«

Ivan je povetil glavo. Parkrat je že mislil povedati, kaj je Alfonzu, pa se je spet zbal. Ko je zamahnil ravnatelj z roko, se je priklonil in rekel:

»Zbogom!«

Vrh stopnic pa je dvignil sklenjeni roki proti nebu in vzdihnil:

»Hvala Bogu; vsaj k obhajilu ne pojde jutri!«

IV.

Alfonz je ležal v bolniški sobi; skozi okno so prihajali glasovi slavca. Vstal je, odprl je okno in se zazrl v večer. Konvikt je ležal na obali, od dveh strani ga je obdajalo morje. Skozi okno je videl v daljavi mežikajoč svetilnik.

Težko je bilo dečku pri srcu; strah ga je bilo osamelosti, v prsih ga je nekaj tiščalo, v glavi so se mu križale misli.

»Ušel bi!« je rekel polglasno. A kam, ker ladja ne gre. — Pritisnil je vroče čelo na šipo, mrzlo steklo mu je dobro delo. Razgalil je srajco in pritisnil še prsi na mrzel kamen.

Spet je slišal svojo besedo:

»Petkrat!«

In nato lasten odgovor:

»Ni res, ni res!«

»Moj Bog!«

Slonel je na mrzlem kamenu in mižal, dokler ga ni zazebló v hrbet; srajca je bila mokra in se ga je držala.

P. Picasso : Rezbar.

Zlezel je v posteljo in pustil okno odprto. Zatisnil je oči, da bi spal. Slišal je, kako so v daljavi butali valovi ob skalo. V sobi pa je dišalo po octu in zdravilih. Tiščal je oči in zdelo se mu je, da pada in pada. Opoťekel se je, prijel za posteljo in se zdramil. Vroče mu je bilo, da je vrĝel odejo raz sebe.

»Moj Bog!«

Vstal je, se oblekel in odšel bos po kamenitem tlaku. Dve ponoćni lući sta goreli na hodniku ter dvigali in preĝanjali sence po kotih.

Taval je dalje in šel v veliko spalnico; njegova postelja je bila poĝrnjena. Gojenci so spali: mali Bazilko je leŝal skľjućen in drŝal palec v ustih, tam v kotu je mahnil parkrat z roko nekdo, Ciril se je drŝal na smeh, Dolfe je tiščal polno slame v pesti in je nekaj mrmral.

Alfonzu se je zdelo, da tudi Ivan spi. Legel je za trenutek na svojo posteljo. Oljnata leščerba je trepetala sredi sobe; vzduh mu je del teŝko. Vstal je spet in šel počasi in tiho mimo ravnateljeve sobe po hodnikih in stopnicah v kapelo.

V kapeli je bil mrak. Pred oltarjem je gorela večna luć; rdeć soj je oŝarjal stene in kip Matere boŝje.

Pokleknil je v klop in hotel moliti. Većna luć ga je motila; da je ni videl, je pokleknil na stopnico pred oltarjem. Ostal je na mestu in zrl Mariji v obraz.

Dolgo je tako klećal. Čutil se je skoro zadovoljnega, zdelo se mu je, da mu je vse laŝje okoli srca. Vstal je, splezal na klop, ki jo je primaknil k oltarju, pokleknil na oltarno mizo in poteĝnil nase kip, da bi ga poljubil.

»Marija, mati moja!«

Naenkrat se je opotekel, soha je padla na oltarno mizo, sam pa je omahnil na tla. Vzdignil se je prestrašen in beŝal iz kapele.

»Kaj sem storil?«

Beŝal je po hodniku, skozi veliko spalnico, od tam v bolniško sobo. Oblećen je legel na posteljo, pritisnil obe roki na ćelo in zajokal:

»Kaj sem storil?«

Tesno mu je bilo pri srcu. Zunaj je slišal morje. Vstal je in pogledal skozi okno; mesec je svetil na bliŝnje školje sredi morja, pene so se belile na valovih.

»Ven pojdem!«

Odprl je vrata, šel spet po koridorju, skoćil skozi okno v pritľićju, odbrzel nato za kapelo po stezi navzĝor in se naslonil na zid. Nekaj ćasa je gledal nepremićno na morje. Tam v daljavi je zablestelo kakor bel golob; ladja je plavalala po zalivu.

»Alfonz!«

Za seboj je zaslišal rahel ĝlas in se preplašeno ozrl.

»Zakaj ne spiš?«

Ivan je stal ĝolorok ob njem; njegova srajca se je belila v mesećini.

»Ne morem!«

»Dvakrat si šel skozi spalnico nocoj; zakaj si drugić tako beŝal?«

Osupnil je.

»Ali nisi spal?«

»Ne, videl sem te; videl sem te, kako si skoćil skozi okno. Pojdi nazaj!«

Ivan ni povedal, da se je bal zanj, ko je tekell po vrtu.

»Ne!«

»Poslušaj in pojdi!«

»Ne grem!«

»Kaj pa boš tukaj?«

»Nić!«

ĝlas mu je zastal in v ĝrlu ga je stisnilo.

»Alfonz, nekaj bi ti rad rekel.«

Ozrl se je vanj.

»Jutri ne pristopiš k obhajilu, kajne?«

Alfonz je onemel; na to ni mislil.

»Kaj bo rekel ravnatelj?« je vprašal po pre-molku.

Ivan ga je prijel za obe roki in ga zaprosil:

»Alfonz, saj ne pojdeš?«

»Ne!« je rekel naglo. »Zdaj me pusti.«

Ivan se je oddaljil, pogledal je sredi steze nazaj in videl, kako je prijatelj sedel na zid. Pospešil je korak in zakľical:

»Alfonz, ti si ob pamet!«

»Pusti me!«

Ivan ga je prijel pod pazduho in ga povlekel nazaj. Alfonz se je otepal, pa tovariš je bil moćnejši.

»Z menoj pojdi!«

»Pusti me! Tja dol skoćim, da bo vsega konec!«

Ivan se je uprl in ga povlekel nazaj na tla.

»Ti si bolan! Pojdi spat!«

»Ne!«

»Alfonz — ĝlej, kaj bi rekla mama!«

Dećek se je skľjućil, zdrknil nato na kolena in zajecľjal jokaje:

»Mama!«

Ivan ga je prijel pod pazduho in ga dvignil.

»Pojdi! Jutri pojdeš k izpovedi in vse bo spet dobro.«

Ko se mu je naslonil na ramo, mu je dahnil:

»Ivan, kaj bi rekla mama?«

Oprrl ga je in spravil skozi okno nazaj na

hodnik in od tam v bolniško sobo. Položil ga je rahlo na posteljo, obrnil ključ v vratih, vtaknil ga v žep in legel oblečen sam na drugo posteljo v kotu.

Alfonz pa je ležal na obrazu in ihtel:

»Mama moja...«

Zunaj je svetil mesec na morje in na bele školje v zalivu, skozi pinije in oljike je šumel veter. Zdajpazdaj so udarili v daljavi valovi ob školj; zdelo se je, kakor bi se podrla groblja.

V.

Ko se je zdanilo, je Ivan vstal, odklenil in odšel v svojo posteljo. Alfonz je spal, zbudil se je, ko je prišla usmiljenka v sobo.

»Ali vstanete k maši?«

»Vstanem!«

Oblekel se je in umil; v glavi mu je šumelo, v udih je ležala utrujenost.

V veliki spalnici je ravnatelj izpraševal, kdo je bil ponoči v kapeli. Sestre-usmiljenke so našle prevrnjen kip na oltarju.

Nadzornik spalnice je povedal, da je prišel Ivan zjutraj oblečen v sobo.

»Ali si bil ti?«

Ravnatelj ga je premeril in poudaril vsako besedo.

»Ne!«

Deček je v zadregi povetil oči in si obrisal solzo.

»Kje pa si bil?«

»Zunaj!«

»Kje zunaj?«

Ni hotel povedati, kaj je delal Alfonz na vrtu, zato je molčal.

»Kaj si delal zunaj?«

»Zdelo se mi je, da je Alfonzu slabo.«

»Kako si to vedel?«

»Odpri vrata in sem ga slišal.«

Ravnatelj je pogledal jezno in rekel:

»Kaj imata vedno skupaj?«

Povetil je glavo in pripomnil boječe:

»Bolan je!«

Solze so mu zdrknile po licu. Ravnatelj jih je zapazil in pristavil:

»Torej nisi bil v kapeli?«

»Ne!«

»Zdaj pojdi! — Po maši prideta z Alfonzom k meni.«

Na hodniku pred kapelo je zagledal Alfonza.

»Ali si boljši?«

»Sem.«

»Potem prideš k meni z Ivanom.«

Alfonz je prebledel in prikimal.

Ko je Ivan pokleknil v klop, je Alfonz že klečal pred njim; pripognil se je čez klop k njemu in zašepetal:

»Potem poveš ravnatelju vse.«

Alfonz se je zdrznil. Zaživelo je spet v njem vse. Kaj bo, če pove vse? — Kaj si bo mislil ravnatelj, kaj bo rekla mama? Zazdelo se mu je spet vse tesno in kakor močno kladivo mu je bila na ušesa njegova lastna beseda:

»Petkrat!«

Toliko je počakal, da so zmolili jutranjo molitev, potem je vstal in odšel iz kapele. Hitel je naglo po vrtu navzgor in se naslonil za hip na zid.

Spodaj je bilo morje v jutranjem solncu, bilo in pluskalo je v breg. Preko zaliva so se svetlikali galebi v solnčnem svitu, v vejah oljik in pinij se je lovila svetloba.

Dušilo ga je, postajalo mu je temno pred očmi, naslonil je glavo med roke in zajokal...

Ivan ga je videl, kako je šel skozi vrata. Ozrl se je in ga zapazil skozi zadnje okno v kapeli, ko je hitel po stezi.

V glavo mu je šinila misel, ki ga je navdala s strahom; nič ni pomislil, temveč naglo vstal in odhitel za njim. Ko ga je prijel za ramo, se je Alfonz stresel.

»Pusti me!«

»Ne, dokler ne greš od zidu!«

»Ivan, prosim te, pojdi; meni je težko.«

»Pojdi z menoj!«

Alfonz ga je pahnil od sebe in rekel:

»Meni ne bo nihče ukazoval!«

Ivan ga je spet prijel za roko:

»Ti si bolan; pojdi!«

Ozrl se je in se pripognil za grm.

»Hiti, ravnatelj gre!«

Po poti je prišel ravnatelj in ju strogo pogledal.

»Že zopet skupaj!?«

Ivan je v zadregi utrgal list od vrtnice in ga pomel med prsti, Alfonz pa je povetil pogled. Ko ga je ravnatelj vprašal: »Ali ti je slabo?« je zanikal in odmajal z glavo.

Ravnatelj se je razhudil in ju prijel za ramo.

»Čemu se torej potikata po vrtu, ko je v kapeli maša?«

Molčala sta.

Ravnatelj si je domislil in vprašal:

»Ali ne mislita iti k obhajilu?«

Ivan je prikimal, Alfonz se je spomnil Ivanovih besed in je prebledel.

»Pojdita torej!«

Zdelo se jima je, da glas ni več tako strog. Ko sta hotela odbežati, je še pripomnil:

»Potem pridita k meni!«

Hitela sta nazaj v kapelo, gojenci so se rado-vedno ozrli, ko sta odprla vrata. — Za njima je prišel ravnatelj.

Pokleknila sta vsak na svoje mesto in poiskala molitvenik.

Alfonz ni mogel moliti, položil je knjižico predse in se zamislil. Ko se je zgani, mu je zopet segla roka po knjigi, naglo je odprl »ogledalo«, nato določbe o izpovedi; kmalu nato se zopet ni zavedal več, česa išče. Za seboj je slišal, da nekdo rožlja z molkom, poiskal je tudi sam svojega in se prekrižal, pa se je kmalu razmislil; roke so mu omahnile in pozabil je, kaj moli.

Ko je pozvonilo k obhajilu, sta se stresla oba. Ivan je opazil, da se Alfonz nemirno premika. Ko je prišla vrsta nanj, da bi stopil pred oltar, se je sklonil naprej in mu zašepetal na uho.

»Ostani!«

Alfonz se je zdrznil in se ozrl. Zapazil je, da je postal ravnatelj pozoren. Čelo se mu je za hip orosilo, nato je pokimal in dahnil:

»Ravnatelj gleda!« ...

Ivan je ponovil:

»Ostani, ne hodi!«

Alfonzu je leglo breme na rame, roke so postale svinčene; zdelo se mu je, kakor bi hotela glava pasti skozi dlani na klečalnik.

»Kaj bo rekel ravnatelj?« mu je šinilo na misel, pa si ni mogel določno odgovoriti. Zdelo se

mu je, da je v megli, kjer ni smeri. Le v daljavi je slišal glas:

»Petkrat!«

Ozrl se je zopet preplašeno nazaj in obstal nepremično, čeravno mu je sosed na levi rekel:

»Pojdi naprej!«

Ker se ni zgani, mu je vsa vrsta iz klopi šla čez noge, parkrat so ga sunili s komolcem, pa se ni odmaknil.

Začutil je, da je sam v klopi. Obšlo ga je tesno čuvstvo osamelosti, kakor bi bil sam sredi morja. V prsih ga je nekaj stisnilo, da je vstal. Dvignil se je in odšel bled pred oltar.

Ko se je Ivan vrnil na svoj prostor, je zagledal pred seboj prazno klop. V srcu ga je zbolel neznan občutek. Pogledal je proti obhajilni mizi in videl, da kleči Alfonz v gruči pred njo. Ravno takrat je vstajal, da poklekne na stopnico.

V Ivanu je kri za hip zastala in nato udarila v glavo, da je začutil omotico v pričakovanju tesne groze.

»Moj Bog!«

Pretreslo ga je, planil je pokoncu, hitel pred oltar, sunil par klečečih tovarišev v stran, da se je preril do stopnice. Alfonz je že držal prst v roki, ko mu ga je Ivan iztrgal in ga sunkoma potegnil nazaj.

»Ne, Alfonz, ne smeš!« je rekel skoro glasno in dvignil roko, kakor bi mu hotel zapreti usta z dlanjo. V kapeli je zavladala za hip strašna tišina.

D^R. A. BREZNIK: RAZVOJ NOVEJŠE SLOVENSKE PISAVE PA LEVČEV PRAVOPIS.

(Dalje.)

Ako navedemo še dve, tri malenkosti, smo z etimologičnimi oblikami, ki so se v tej dobi sprejele, pri kraju. Omeniti bi bilo, da se je za stalno sprejela etimologična oblika ponedeljek. Ta oblika se je sicer ohranila še iz prvih časov naše pisave, ali rabila se je le sporadično. Dasi neznana tudi v naši dobi Novicam in Glasniku ni bila,¹ sta ji pripomogla do zmage Levstik in Jurčič, ki sta jo začela stalno pisati v Napreju, oziroma v Desetem bratu.² V dobi Stritarjevega Zvona se je splošno sprejela. Poslej velja ta oblika za edino pravilno, dasi je oblika ponedeljek tudi jako stara, ker se nahaja

že v mlajših staroslovenskih spomenikih in se rabi tudi v češčini (pondělí). Ali v pisavi velja: *quieta non movere!* —

Dalje se je dodobra utrdila oblika prosinec, ki je izpodrinila že dolgo časa rabljeno varianto prosenec, katera se je stalno pisala v Noviški dobi. L. 1849. je znani poznejši ravnatelj ljubljanske realke M. Peternel v članku Ktere iména mescov so prave¹ prvi v Novicah pisal obliko prosinec. Proti njemu pa se je oglasil Ravnika-Poženčan, češ da govori etimologija za pisavo prosenc: »Beseda prosenc pride od besede proso in pomeni prosén kruh, kteriga so nekda Slovenci nameš pšenič-níga popèrtníka od 25. decembra do osmine

¹ Nov. 1843, 7; 1854, 48, 172; Raič: 1860, 317. Glas. 1. zv. 130 (Jenko).

² Naprej: 160, 213 itd.; Des. br.: 107 itd.

¹ Nov. 1849, 8, 13.

sv. treh kraljev na mizo stavili.«¹ Beseda nima seveda s to etimologijo nič opraviti (v zvezi je s si-jati), a pisavo je nanovo podkrepila. Pravilna t. j. etimologična oblika prosinac je prišla do veljave šele pod Levstikom. Menda jo je prvi pisal znani Levstikovec Podgoričan² l. 1864. Poslej jo nahajamo pogostokrat.

Ker že govorimo o mesecih, omenimo kar na tem mestu tudi druge oblike za imena mesecev, dasi spada to drugam. Tudi namesto svečan, svečana so skušali že v tej dobi pisati etimologično pravilno obliko: sečen, sečna, ki so jo rabili v tej dobi samo še štajerski pisatelji. Prvi se je potegnil za etimologično obliko ravnokar omenjeni Poženčan³ l. 1848., toda uspeha ni imel nobenega. Vsi pisatelji so vztrajali pri navadni, po ljudski etimologiji narejeni pisavi svečan, svečana.⁴ Etimologično obliko sta zopet hotela oživiti Pleteršnik in Levec, ki sta sprejela oblike sečen, sečna, sečân, sečnà, svečan, svečna, zavrgla pa navadno pisavo svečan, svečana. Toda uspehov imata prav toliko, kolikor Poženčan, katerega ni nihče ubogal. Pisava njihovih oblik ne pozna.

Prav tako kakor končnici pri svečanu se je godilo tudi končnici pri srpanu. Zveza s Hrvati in želja jezikoslovcev, po kateri naj bi se po analogiji narejena končnica -an, ana umeknila prvotni obliki — je na smrt obsodila tako obliko svečana, kakor srpana, ali pisava smrtne obsodbe ni zvršila. Seb. Žepič je v Novicah l. 1867. opozoril, naj se piše: »srpân ali srpen gen. srpna a ne: srpâna; svečân ali svéčen, svečna, a ne svečâna, to išče sloga s Hrvati, ki pišejo lipanj, pnja; srpanj, srpnja«.⁵

Pravilnih oblik vendar niti zveza s Hrvati niti etimologična struja te dobe ni mogla rešiti.

Podobno se je zgodilo nekaj let pozneje Levcu, ki je poskusil uvesti etimologično obliko ržni cvet ali rženi cvet za navadno, po ljudski etimologiji nastalo obliko rožni cvet, rožnik. L. 1890. je začel nove oblike rabiti v Lj. Zvonu.⁶ Toda hitro je naletel na odpor. Goriška »Nova Soča« se je zakadila v »Lj. Zvon« ter ga, kakor sam pravi, »pošteno oštela, da je skoval ... neumno mesečno ime rženi cvet ali ržni cvet«. »Toda, ko bi bili

goriški pismouki kedaj brali«, tako jim je odgovoril Levec, »epohalno razpravo Miklošičevo Die slavischen Monatsnamen ... ali ko bi poznali vsaj svojega Vodnika, ... tedaj bi vedeli, da je ržni cvet in rženi cvet starejši od starega rožnega cvéta in od mlajšega rožnika; vedeli bi, da ržni cvet, kakor pravi Miklošič, pomeni »Roggenblüte«.¹ Da je vse to res, nam je porok tudi Pleteršnik, ki je isto sprejel v slovar; toda utrjene pisave to ni omajalo, kakor je tudi Levec ni predrugačil, dasi je v Pravopis sprejel za junij le rženi cvet, in rožnika niti omenil ni.

Preden preidemo k tistim oblikam, ki jih je pisava zavrgla, moramo omeniti oblike, ki so se v pisavi le deloma sprejele. Mnoge nove oblike niso mogle popolnoma izpodriniti prejšnjih oblik, zato so se pisale vzporedno s starejšimi. Za pisavo velja v takih primerih še danes svoboda.

Tako omahuje pisava med etimologično obliko brez dno, brezden in preprosto brezno, brezen. Prva oblika je sicer že od nekdanj navadna v pisavi, vendar ni mogla nikoli popolnoma zmagati nad mlajšima oblikama brezno, brezen. Pisateljem sta rabili obe obliki tudi v naši² in naslednji dobi, kar priznava tudi Pleteršnik, ki je konstatiral, da sta obliki brezno, brezen v pisavi navadni. Sam jih vendar ni sprejel, ker mu je do tega, da zmagajo etimologične oblike. Doslej se to vendar še ni zgodilo, dasi je tudi Levec v Pravopisu zavrgel mlajši obliki. V pisavi se sme rabiti oboje.

Enako je s pisavo bučela, čebela. Razne neetimologične oblike čbela, čebela, bučela je Janežič želel izpodriniti s staroslovensko pisavo bčela.³ Vendar se mu to ni posrečilo. Od dobe Novic in Glasnika dalje so pisali skoro vsi pisatelji na besedo bučati⁴ naslonjeno obliko bučela. Tako je pisal stalno v vsej dobi tudi Ljubljanski Zvon. Pleteršnik pa te oblike ni sprejel, temveč pisal je po etimologiji bečela⁵, bčela in po metatezi nastalo obliko čebela. Levec ima le obliko čebela. Toda v kljub Levcu in Pleteršniku se pisava bučela ni opustila, in reči se sme, da je bolj navadna kakor čebela. V prihodnji Pravopis morata obe obliki.

¹ Nov. l. c. 54 v članku »Prosenc — ne prosinc«.

² Nov. 1864, 20: prosinca.

³ Nov. 1848, 214: sečen.

⁴ »Svečan ... naslanjamo na 'svečnico', ker smo pozabili, da je iz korena sêk (sekati) in torej prav sečân, kaker pišejo stari.« Škrabec, Cvetje, XVIII, 8.

⁵ Nov. 1867, 373.

⁶ 1890: 8. ržnega cvéta (742), 1. ržénega cveta (321), 4. rženega (297); dalje 1891: ržnega cveta (191), ržénega cveta (321, 703) itd.

¹ Lj. Zvon 1890, 638.

² Brezdno: Nov. 1843, 84; Cegnar: Glas. 1. zv. 162; 2. zv. 141, 173 itd. Brezno, brezen: Glas. 1. zv. 68, 69; 2. zv. 41 (Levstik: brezen nad breznom); 3. zv. 89; 6. zv. 36, 38 itd.

³ Glas. 1858, 1. zv. 109: »Nekteri Slovenci pravijo bčela (po ušesu: pčela), nekteri pa čbela, čmela ali žbela. Koren je buk-bučati, iz tega po staroslovenski b'čela«.

⁴ V resnici je iz istega korena kakor lat. fūcus, trot (iz bhoi-ko-s) sor. nem. Biene. Walde, Lat. etym. Wbch. 2. Aufl.

⁵ Tako Levstik: Dun. Zv. I. 332, 382.

Enako je z besedami, ki na zapadu za č in ž izpahujejo r: čeda, čreda; čez, črez; češnja, črešnja; žebe, žrebe itd. Na Koroškem in štajerskem ohranjene oblike z r dolgo niso mogle prodreti v kranjski pismeni dialekt. Izmed zapadnih pisateljev se je prvi sprijaznil z njimi Valjavec, ki je začel pisati v Glasniku¹ leta 1861.: čreda, črednik, črez itd. Sledil mu dalje časa ni nihče: menda je edino Erjavec rabil za njim enkrat obliko črešnja,² vsi drugi se za pisavo koroških in štajerskih pisateljev niso mogli ogreti. Izdalo tudi pozneje nič ni, ko je Levstik začel tako pisati (v Mladiki)³; ta pisava se je rabila le tam, kjer je imel Levstik kaj govoriti (pri Jurčičevem Dokt. Zobr., Med dv. stol. itd.), drugod ne. Stalno brez r je pisal vse oblike tudi dunajski in pozneje Ljublj. Zvon izvzemši nekaj oblik v Aškerčevih pesmih.⁴

Pleteršnik je pa proti vsej pravopisni tradiciji popolnoma zavrgel zapadne oblike in sprejel samo etimologične oblike z r. To je bilo preveč. Sam Stritar, ki je pel tako hvalo slovarju, ni mogel zamolčati, da mu to ni prav. »Tiste črešnje,« je pisal glede r-a, »ki jih pastir v raztrganih črevljih pri čredi premožnega kmetovavca gleda pripognjen črez plot, meni nič kaj ne ugaajo. Posebno čez naj bi nam bili pustili brez tistega, četudi po starosti častitljivega, pa vender neokretnega in čisto nepotrebne era! Če se jezik že gladi sam, zakaj bi ga ovirali v tem hvale vrednem prizadevanju?«⁵ Levec je kot zapadnjak to dobro čutil, zato se je Pleteršniku uprl in sprejel oboje oblike: čeda in čreda, čepinja in črepinja, čez in črez, žebe in žrebe itd. Tudi je izrečno pripomnil: »V knjigi so upravičene oboje oblike.«

Mnogo svobode je tudi pri besedi lakát, lak et. Štajerski pisatelji so rabili besedo tudi v dvojini in množini samo v moškem spolu: lakat, lakti, laktov itd.⁶ Zapadni pisatelji so rabili v dvojini in množini besedo v ženskem spolu. Levstik je učil:⁷ »Lekat . . . ist in der Einzahl männlich, und folgt dem Muster klás, indem es lehtú für lektu so wie nohtú für nohtu hat; in der Zwei- und Mehrzahl hingegen ist es weiblich, dem Mu-

ster kóst folgend: dvě lehti — tri lehtí platna.« Pozneje je rabil sam besedo tudi v ednini v ženskem spolu: n. pr. po belej lakti, svojo lakat naslanjaje.¹ Pisava je sprejela vse te oblike in tudi mlajšega h namesto starejšega k ni zametala. Ljublj. Zvon je pisal: lak et, mojega lakta, z laktom, z lakti, lekti (ak. pl.), pa tudi lehtij, z lehtema, z lehtmi itd.² Vse te oblike dopušča tudi Pleteršnik, Levec je pa brez potrebe skušal pisavo omejiti na tele oblike: lakát, ktà, ktú, láket, ktà, dv.(ojina), mn.(ožina) laktí ž.(ensk. sp.). Zakaj so se zavrgle vzhodne oblike in zakaj mlajše, ki imajo h nam. k?

Rekli smo, da so se sprejele v pisavi v tem času mnoge etimologične oblike; toda nič manjše ni število oblik, ki se v pisavi v tej dobi niso sprejele in torej ne spadajo med literarno upravičene oblike, dasi jezikovno niso nič manj pravilne, kakor one. Nasprotno, zavrgle so se marsikatero oblike, ki so jezikovno edino pravilne, a so se sprejele manj ali celo nepravilne oblike. In vendar takih oblik pisava pozneje ne izločuje več, ker jih je potrdila pisna raba. In to je, kar hočemo pibiti! V literarnem jeziku ne odločuje samo jezikovna upravičenost ali etimologija, temveč utrjena pisna raba. Upravičene so samo tiste oblike, ki so se v pisavi splošno sprejele; to je najvišji in edini kriterij pravopisa.

Pisava je zavrgla zlasti etimologično upravičeni v v mnogih besedah, n. pr. zlasti, nalašč, last, lasten itd.

Zlasti pišemo namesto izvlasti. Etimologično pisavo (izvlasti) je razširjal B. Raič,³ toda bila je preokorna. Nekoliko se mu je približal Jurčič, ki je pisal besedo brez i: zlasti⁴; vsi drugi pisatelji pa so rabili po metatezi nastalo obliko vzlasti, ki je bila tudi v naši dobi močno razširjena. Gr. Krek, Levstik, Erjavec itd. so jo navadno dosledno pisali in hoteli z njo izpodriniti preprosto obliko zlasti. Tako je pisal v začetku tudi Ljublj. Zvon, pozneje (počenši nekako s VI. letnikom) pa se je vedno bolj nagibal k obliki: zlasti, kar se je v pisavi tudi splošno sprejelo. Pleteršnik je skušal sicer uvesti poleg te oblike (zlasti) tudi na pol etimologično obliko:

¹ Gl. 1861. 83, 111; 1863. 99, 104, 161: črez itd.

² Gl. 8. zv. 343.

³ Mladika: črez 28, 55, 65, 74, 138 itd.; črevelj 141, čreda 63, 68, po črevih 117 itd.

⁴ Ljublj. Zv. 1890, 193: žreblje; 1893, 193: črepinja.

⁵ Ljublj. Zv. 1895, 692: Dunajska pisma.

⁶ Trstenjak: Glas. 1. zv. 187: lak et; 22: na lakat dolga; 109: 200 laktov itd. Za njim je pisal tako Jurčič, Sl. vila: bele lakti (ak. pl.) 30.

⁷ Die slov. Spr. nach ihren Redetheilen, 1866, str. 22.

¹ Pri Jurčiču, čigar pisavo je popravljaj: svojo lakát naslanjaje, Dunajski Zvon 1870, 308; po belej lakti, Mej dv. stol. 71.

² L. 1887: lak et (67) 1888: petnajst lehtij (466) 1890: z obema lehtëma (362) 1891: z lehtmi (428) lehtij (462) 1892: lekti (= ak. pl. 207) z lakti (403, 454) 1895: mojega lakta (89) 1897: z laktom (270) itd.

³ Glas. 1858, 2. zv. 151, 198; Nov. 1860, 220: izvlasti itd.

⁴ Zvlasti: Glas. 1864, 134, 168, 171 itd.

izlasti; toda ta oblika se ni pisala nikoli ne pred Pleteršnikom in ne za njim. Danes je edino upravičena oblika: zlasti, kakor je pisal tudi Levec.

Podobno je z besedo *nalašč*, ki je tudi nastala iz podstave (v)last. Prvotnejša oblika: *navlaš* se menda govori še po Koroškem in Štajerskem, vsaj ondotni pisatelji so jo rabili, v naši dobi zlasti Majar, Janežič, Trstenjak, Raič i. dr.¹ Posplošiti je izkušal to obliko prvi Valjavec,² katerega se je oklenilo več pisateljev. Precej pogosto jo je pisal v prvih desetih letih Ljubljanski Zvon, toda nekako z enajstim letnikom je zmagala preprosta oblika: *nalašč*,³ kar se danes brez izjeme piše. Pleteršnik ima poleg *nalašč* tudi še *navlaš*, vendar literarna ta oblika ni več; edino

¹ Slov. 1848, 186: *navlaš* (Majar) Slov. bč. 1850, 91; 1851, 14, 84 (*navlaš*, Janežič) Nov. 1850, 21. Trstenjak, 1860, 276 (Raič), *navlaščno* število: Nov. 1859, 39.

² Glas. 7. zv. 111: *navlaš* itd.

³ Ljublj. Zvon: *navlaš*: 1883, 91, 355, 416; 1884, 285; 1885, 681; 1887, 346, 514; 1889, 297; 1891, 430, 497 itd.

pravilna pa je v posebnem izrazu: *navlaščen*, ker se je vedno samo tako pisalo!

Tudi *last*, *lasten*, *lastnik*, *samolasten* itd. se ne piše po etimologiji. Novice so pisale prva leta (najbrže po istem načelu kakor v lani, *vlastovke* itd.¹) skoro redno *vlast*, *vlasten*, *vlastnost* itd. Vsled zveze s Hrvati je zahteval tako tudi M. Majar (Pravila, 38), zato je Slov. bčela vedno rabila te oblike. Drugod se jih niso poprijeli.² Stalno jih je pisala le mariborska Zora, kar pa je bilo za splošno pisavo brez pomena. Nekolikokrat jo je posnemal sicer Ljublj. Zvon,³ ali brez uspeha; danes ne piše tega nihče več po etimologiji. (Dalje.)

¹ Vlani, *vlanski* poleg *vlanjski* skoro redno; *vlastovke*: Nov. 1843; 16, 81 itd.

² Redka izjema: *vlastnik*, Glas. sl. slov. 1854, 7.

³ L. 1887: *razvlastil* (334) *vlastnik* (530) in 1891, 267; *samovlastna* odredba 1888, 281. — tako tudi Mencinger, Gl. 5. zv. 98: *samovlastno*.

KNJIŽEVNOST.

Kontrolor škrobar. Roman. Spisal dr. Alojz Kraigher. Dva zvezka. V Ljubljani 1914. Založil L. Schwentner.

To je roman Škrobarjevih ljubezni. Obmejne razmere so samo raztrgana vrstica, ki veže nečedni šopek Škrobarjevih doživljajev; ti bi se ravno tako lahko vršili ob hrvaški meji, v centru Slovenije ali ob laški meji kakor ob nemški. Zato Kontrolor škrobar ni roman z meje in tistih par pokrajinskih kontur od Sv. Trojice v Slovenskih goricah in par tipov od vseh vetrov znesene inteligence, kakor dr. Žizek, živahen advokat, dr. Črnko, obupljiv Kranjec brez energije, ki se zažene in vsled neuspehov proda Nemcem, dr. Rupnik, ki je še ena najsimpatičnejših moških oseb v romanu — teh par tipov in kar je še učiteljev in drugih navrh, nam ne da slike Spodnje Štajerske. Našega ljudstva je malo ali nič v knjigi, tistega ljudstva, ki je tesno zvezano s to zemljo, ki je ukoreninjeno z dušo in telesom v slovenskih rodnih tleh, o katerih pravi sociolog Gumpłowicz v splošnem državnem pravu, da Nemce požirajo. Arnošt Škrobar je kakor Pilat v veri v teh krajih in razmerah in ne tip iz naše inteligence, ampak objekt, na katerem nam pisatelj s čudovito vnemo demonstrira tisto staro:

Piti, ljubiti, peti —
to se pravi živeti...

Naj se Škrobar sam predstavi: »O, kaj bi tajil — falot sem, grand falot, da si ga lahko iščete podobnega, Moj ideal je don Juan.

Nobenega globljega čuvstva ni v meni. Po vrhu plavam, hladno in trezno in prežim za plenom kakor lovec za divjačino. Razmere uvažujem in terrain študi-

ram ter hlinim naivnost in neizkušenost, prebrisanec nakazni. Od vseh strani preračunim šanse in si zavarujem hrbet in ledja, da se ubranim presenečenj... Pa mi padajo v mreže ribice zlatkane, zaverovane v ljubezen, kot v boginjo na oltarju, ne vedoč, da ni bogov in ni svetosti in da so celo njih lastna čustva, tista mogočna in blažena čustva — prevara in sen.

Užitek je moj kralj. Živio kralj!« (I. Str. 32.)

Sedaj ga poznate, tega Arnošta Škrobarja, in Kraigher nam razpleta njegovo dejanje in nehanje pri Sveti Jederti tako, da je falot v tej svoji karakteristiki prej premalo povedal nego preveč. Nebrzdana spolnost je glavni predmet v romanu, je vodilna misel, je začetek in konec. Značilno je, da je v Škrobarjevih obmizjih več življenja pod mizo nego nad njo. »Ljubiti« v Škrobarjevem zmislu = udeleževati vselej in povsod razmnoževalni nagon. Nič več in nič manj. Zato ne bom razlagal in seciral značajev Cilike, Milike, Tilike in Filike in drugih žensk, ki so bile v Škrobarjevih rokah. Zmeraj ista lajna in razlike v značajih so samo to, kar C, M, T in F pred — ilikami, da je vsaj malo variacije na dolgih 643 straneh. Tema pa je in ostane: on pa ona. »Piti« je primerno vpoštevano. Krokarije in mačka nam ni še nihče tako materialno opisal kakor Kraigher v tej knjigi. »Peti« je pa bolj mačehovsko obdelano. Saj je pa tudi petje edina nematerialna plat teh ljudi in užitkom, ki se čutijo le z duhom, se pisateljevo pero izogiblje.

Ob donjuanstvu, ob casanovstvu Škrobarjevem se koncentrira vsa Kraigherjeva moč in na to obrača tudi vso bralčevo pozornost. Zato pa stoji lokalno in kulturno torišče romana daleč za vsem tem. Narodne, gospodarske in politične razmere na meji, o katerih

bi nam bil mogel dati pisatelj edino kaj originalnega in živega, zavzemajo v knjigi dobrih 100 strani. Vse drugo povest Škrobarjeve erotomanije, med katero se blešči tuintam kak žarek, kakor n. pr. tale sličica: »Mesec sije z neba, majhen, svetel kot polirano srebro, ledeno mrzel. Kakor pajčolan leži na zemlji siva megla. Travne bilke, veje na grmovju trepetajo v tenkem srežu; potrpežljivo silje dehti na njivah v rahlem pudru. Tuintam blesti iz polumraka drobna kapljica — v zadnjih trepetljajih, predno jo stisne mraz. Belkaste krone sanjajo v tišini, jagnedi vzdihujejo v nebo...« (II. Str. 247.) Človeku je žal za tak biser... Najpozitivnejša stran romana: razmerje med Nemci, nemčurji in Slovenci, je taka, kakor bi bral izrezke iz političnih časopisov. Dr. Rupnik ima v svojem notesu izpiske iz Bartschevega romana *Das deutsche Leid* in švadroneira z njimi kakor kak deželnozborski kandidat na volilnem shodu. Vsi ti advokati, notarji, uradniki, župani, trgovci in mešetarji so fotografije, ki bi jih vsakdo, ki živi v Slovenskih goricah in zna pisati, podal morda ravnotako kakor Kraigher. Nikjer te ne zgrabi umetnik s silo svojega ustvarjanja, vse je sama kopija. Še ob največjem političnem dogodku v romanu, ob volitvah pri Sv. Jederti, si ne veš razlagati, zakaj je pravzaprav oddal Škrobar svoja glasova Nemcem. Za to ni nobene nujnosti. In ni čuda: Kraigher je s svojo *camero obscuro* ujel nekaj tipov in nam jih podal brez lastne subjektivne note. Človeka že spoznaš po fotografiji, a v dušo mu ne vidiš. Zato je v tej knjigi figur milijon, psihologije niti za betvico. Fotograf pa ni umetnik, ampak obrtnik. Tako nam tudi Kraigher v tem romanu ni podal umetniške slike iz krajev, kjer se bije boj dveh narodov, marveč fotografije zunanjih ljudi, ki so slučajno tam. Zato učinkuje župančičeva pesem na koncu banalno in smešno. Falot kakor Škrobar, ki odreši sebe in bralca, ko si požene kroglo v glavo, ne zasluži epitafa:

In zagrizel se v rodna je tla volkodlak —
to je bil Črtomir, naš junak.

Črtomir — pa ta čudni patron erotomanije... Kraigher bi že iz navadnega umetniškega takta ne bil smel zapisati: »Župančič je zapel!...« v ta album obmejnih fotografij in Škrobarjevih intimnosti. Župančič ni nič zapel, marveč Kraigher je še zadnji hip napravil literaren kompliment; ali mu je Ž. hvaležen zanj, ne vem.

Ostane: Kontrolor Škrobar ni roman, vreden literarnega imena. Pač pa smo doživeli s tem delom novo panogo našega slovstva: literarni šund. Dokažem to ne z moralnega stališča, marveč z zgolj umetniškega. Ivan Cankar je napisal že marsikaj, čemur se da od etične strani oporekati, a v vseh njegovih delih je duh genija, je umetnost. Oton Župančič je zapel več nesvetih pesmi nego svetih, a v vseh je nekaj, kar se definirati ne da, kar daje njegovim verzom sijaj poezije, torej umetnosti. Oba sta nam dala v svojih delih lepoto, vzeto iz zunanosti, občuteno v duši, reproducirano umetniški. Njiju individualnost je dala njiju delom karakteristiko umetnine. Cankar Ivan piše: »Domovina, ti si kakor zdravje...« Župančič je zapel:

»V smrt gre junak
in njegov korak
gre kot potres od gôr do gôr.«

Kraigher pa piše: »A v tem trenutku... (NB. 3 pike) strel!... Ali je hotel?... Ali se mu je slučajno sprožilo?...«

Z glavo udari ob mizo... (NB. 3 pike) curek krvi brizgne po prt... Ženske zavrišče. Jaz priskočim, ga pogledam... Mrtev! —«

Kraigher se opravičuje: »Arnošt Škrobar ni pisal dnevnika za javnost. Ni ga pisal za naše ljudstvo, za naš mili narod, in ne za njega nadebudni cvet — za mladino.« Pokaj je torej Kraigher ta dnevnik izdal? In 'mili' in 'nadebudni' — zdi se, da je zapustil Škrobar Kraigherju tudi pero in črnilo poleg dnevnika, ko je pisal epilog. Drugače si teh dveh ciničnih epitetov ne vem razlagati. — Kraigher tarna: »A dajte mi junakov v dobi renegatstva, pobitih idealov, ubitega ponosa, klavernih osebnosti, zaničevane samozvesti, ki jo teptajo lastni bratje!...« In sedaj, ravno ta hip, zapoje župančič, ker Kraigher čuti, da bi sam ne bil temu kos. Raketa, da bi se teme ne videlo.

Kraigherjevo literarno delo je poleg hladne konstrukcije fotografiranje, je obrtništvo. Kar in kakor se da v zunanjem svetu otipati, videti, slišati, okusiti — to in tako nam Kraigher poda. Materija ostane pri njem materija. Zmožnosti, grobo snov dvigniti do breztelesnosti, dati iz lastne umetniške moči novo formo in vsebino, te zmožnosti Kraigher nima. Ob školjki in ob Škrobarju stojimo vrhutega pred vprašanjem: Kaj hoče pravzaprav pisatelj, da nam naravnost vsiljuje specifično seksualno stran svojih ljudi? Ali zato, ker se do drugih problemov povzpeti ne more? Ali zato, da bo fiziološka erotika kos sladkorja, na katerem nam da grenko kapljico kake bridke resnice? Ali seksualnost radi seksualnosti same? Odgovor je lahek; izberite sami in vsak bo zadel nekaj. Izgovor »Arnošt ni pisal dnevnika za javnost« je fraza in prav nič ne opraviči intimnosti, s katerimi se širokousti tak don Juan v jutranjih urah, ko glave, alkohola polne, že trkajo ob mizo. Tudi trditev pisateljeva, da je priobčil dnevnik v informacijo inteligence, da po spoznanju mogoče kaj pripomore k izpreobrnitvi, je iz trte izvita in sramežljivo opravičevanje avtorja, ki se je še zadnji hip podzavestno spomnil svetopisemskega mlinskega kamna. Da sam sebi ni verjel, kriči glasno tisti 'mogoče kaj'. Mogoče kaj in še bolj mogoče nič. Škrobarji ne bodo naše inteligence izpreobrnil. A. Remec.

Pogodba. Burka s petjem v dveh dejanjih. Spisal dr. Ivo Česnik. Zal. knjigarna Kat. tisk. društva v Gorici. Tiskala »Narodna Tiskarna« v Gorici. 1914. Cena 40 vin. — Godi se v preteklosti na Vipavskem. Recimo v časih prve »Slovenske Talije« pod vplivom osebja »Divjega lovca«. Igra in protiigra: Miklavž Mlakar, krčmar in posestnik; Miha Gašperon, prileten kmet in vdovec, ki snubi Hanico, Mlakarjevo rejenko, pa godec Gaber; Hanica; Šimen Groznik, mlad kmet; Neža, Mlakarjeva žena; Marko, njen sin; Marijana, stara dekla; Gaber, ki presedla v drugem dejanju v protiigro; fantje, dekleta, kmetje. Miha Gašperon, sicer bogat mož, mora kopati zaklad in biti neverjetno zabit, da zmagá Groznik, fant od fare, in dobi Hanico. In še petje! Začne se z neokusno: Rožic ne bom trgala... V jeziku je res par ljudskih rekel in par vragov — drugače pa bije jezik in vse ravnanje — izgovor preteklosti ne drži; preteklost je bila še bolj izrazita in krepka — resničnemu življenju našega

ljudstva v obraz. Ne ene scene, v kateri bi ljudstvo videlo sebe in si reklo: To smo mi, kakor živimo in se gibljemo! Drugo dejanje je nepotrebno, ker bi »zaklad« lahko izostal in bi se dejanje odigralo tudi po naravni poti. Ali mora ravno maskirani hudič budit smeh? Dejanje, motivirano v značaju oseb, ga mora povzročiti in vzbuditi. Burke slovenskega življenja so nekaj drugega. Odpreti je treba oči in ušesa, in kdor jih odpre, ne bo več pisal tradicionalnih burk, pa naj bi jih želele vse »Zbirke ljudskih iger« in druga založništva, ki hočejo dati ljudstvu — ne, društvom, podeželskim odrom »zdrave« hrane. Ljudstvo je sito Kmetov Herodov, in tudi če bi ne bilo: človek, ki pišeš zanj, ali res ni v tebi trohice želje po zdravem, po močnem! In ali je treba ravno neokusnih burk, ko se vsepovsod širom naše zemlje odigravajo drame, polne velikega in trdega življenja! Iz »Kmetov Herodov« in »Pogodb« se ljudstvo norčuje, iz resnice se ne bo: oči bo odpiralo. In temu porečemo zdravje.

Jos. Lovrenčič.

Naše Kolo. Uredio dr. Ljubomir Maraković. Broj 1. 1912. Str. 151. Broj 2. 1914. Str. 192.¹ Hrvaška mladina, ki se zbira okoli dijaškega lista »Luč«, je stopila na dan, da seznani širšo javnost s cilji svojega hotenja na literarnem polju. Kakor pravi dr. Ljubomir Maraković, eden prvoboriteljev katoliške misli med hrvaškim dijaštvom in urednik »Almanaha«, hočejo ustvariti hrvaško katoliško literaturo. Najsi v zgodovini literatura v tem programatičnem zmislu — vsak program je omejitev in njegov rezultat v umetnosti navadno povprečnost — nikoli ni eksistirala, če jo sedanjost potrebuje, bo nastala, čeprav morda drugače, kakor hočejo programi. Saj vsi doživljamo velik proces iz dolgočasnega materializma, bodisi da nastopa pod tem ali drugim imenom, v intimnost religiozno poglobljenega pojmovanja. Vsekako pa ta pot v literaturi ni tako jasna in lahka, kot se misli — morda je bodo programi še bolj zmešali — zato se tudi ni čuditi, da je katoliška signatura — izvzete so pristno občutene Marakovićeve pesmi — v almanahu ostala še bolj pri zunanjih atributih, da je bolj izšla iz programa kot iz notranjega doživljanja. Tako se nahaja obilo predmetov iz katoličanstva, a tendenca je redkokje organično zrastle v dogodku, ampak zanesena je od zunaj vanj — taka je bila večinoma dosedaj hotena katoliška literatura — in stil je šele na potu, da se emancipira od vzorov. V tem pogledu razlikuje dr. Ljubomir Maraković pri mladih tri skupine, ki odgovarjajo trem smerem v sodobni hrvaški literaturi. Prva je karakterizirana po imenih Kranjčević, Tresić-Pavičić z njihovim retoričnim in patetičnim stilom (pri Slovencih podobna smer pred moderno dobo), za drugo so bili merodajni Domjanović, Nazor, Begović, ki so po vzoru Verlainea polagali največjo važnost v melodijo verza (pri nas so bila to mlada leta moderne), k tretji skupini pa prišteva Maraković artiste, katerih glavna znaka sta dekadentna subjektivnost in Wildejeva

hiperkultura stila. Iz teh tal so zrastle mladi, sedaj se polagoma oprasčajo tradicije, kar imenuje dr. Maraković proces k cilju katoliške literature. Torej misli tudi na stilistično posebnost nove struje. Sicer pa je bolj značilna specialna hrvaška nota za naš almanah in za one mlade pesnike, ki so se osvobodili mlečno-zobege srednjeveškega pojmovanja. Zadnjega je veliko preveč in bi ga bil dr. Maraković lahko izpustil, ker to ni nič domače samoraslega, ampak je tako na Hrvaškem kot drugod. Če se mu pritisne še katoliška tendenca požrtvovalnosti, je sicer genljivo, a ni boljše, ne slabše — brezplodna fantazija, ki se ji ne sme dajati potuhe, tudi v almanahu ne. Tisto naivno tlačenje svoje osebe v ospredje, prisiljeno čutenje, ki se poganja od besede do besede in od patosa v banalnost, je brezkoristno in neužitno. Hrvaška nota se ne javlja toliko v reševanju domačih življenjskih problemov, dasi je treba priznati, da so jih vsaj načeli, čeprav je do temeljitega vglobljenja in rešitve še daleč, kolikor v pesniški tradiciji domače narodne pesmi, ki je osnovni akord obeh almanahov. G. Kostelnik, brez dvoma v tem oziru najpristnejši talent, je napravil dokaj lepih pesmi, kjer se je dal nositi od teh vplivov. Zraven tega je mnogo toplih občutij in v živih impresijah podanih slik hrvaške pokrajine. Kar je pa specialno moderno, ne dosega one iskrenosti in svežosti, je bolj zunanje in naučeno kot doživljeno. Dasi je v obeh zbirkah veliko preveč komoditete in besed, preveč poslabšane narodne lirike in epike — zlasti proza je razen par izjem neužitna — je vendar človek vesel obeh knjig, saj je videl v njih veliko veselja do umetnosti in dokaj korakov mladih fantov, ki že merijo dolgo pot od dobre volje do uresničenja visokih ciljev, saj je bil priča življenja in čutenja, ki išče iz okovov tradicije sebi adekvatnega izraza, in to je bistvo vsega modernega stremljenja. Dr. J. Šilc.

»**Ljubitelj kršč. umetnosti**«. Izšel je prvi zvezek tega lista, ki ga izdaja spomeniški svet lavantinske škofije v Mariboru pod uredništvom dr. A. Stegenška. »Ljubitelj« hoče razpravljati o zgodovini umetniških del in oblik, o zgodovini umetniških idej, o ohranjanju starin, o sodobni umetnosti, o ljudski umetnosti. Prva številka prinaša lepe članke dr. Stegenška, V. Steska, dr. Steleta in je kar najbolje opremljena. Na krasnem papirju ima nič manj nego 37 vzorno reproduciranih slik. List izhaja štirikrat na leto in stane 4 K. »Dom in Svet« vidi v »Ljubitelju« sodelnika, ki mu je prevzel en del naloge, in upa, da se bo mogel poslej, če se bo novi list razvijal in dobro uspeval, kar mu od vsega srca želimo, bolj intenzivno posvetiti gojitvi lepe posvetne umetnosti.

Opomba k oceni Bežkove knjige *Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom*. (D. S. št. 6.). Ker se je naš ocenjevalec pečal zlasti z notranjim ustrojem te knjige in je pri tem, kakor razvidim iz ocene dr. A. Ušeničnika v 3. zv. »Časa«, prezrl nekatere pisateljeve nazore, ki so očitno zmotni in kritike potrebni, opozarjam »Dom in Svetove« bralce na omenjeno »Časovo« oceno, ki naj bo dopolnilo k naši.

Ured.

¹ Naručuje se u hrv. kat. akad. društva »Hrvatske«, Wien IX., Lichtensteinstraße 95. Cijena (s poštom) K 2.20 (za čake K 1.40).

TO IN ONO.

Simona Gregorčiča literarni prvinci v l. 1865 in 1866.

Priobčil Peter Butkovič.

II.

Nekatere misli o moškem obnašanju.

Ni ga imena, da bi se med ljudmi, posebno v mladih letih, tolikokrat in tako po krivem rabilo, kakor imé »možak«. Ako se misli in načela kacega človeka z našimi vjemajo, če se njegovo obnašanje z našim strinja, imamo koj na jeziku: »To ti je mož«, (se vé da, ker vsak sebe za popolnega ima, in kdor se nam enak zdi in le tisti more in mora biti in imenovati se možak).

Že na prvi pogled, ko nam ni še znano niti djanje niti nehanje kacega človeka, če nam le njegova zunanja postava, le njegovo obnašanje dopada, smo hitro pripravljeni imenovati ga možaka. Kako napečno pa se daje ta naslov tistim, kojim se ga prideva celó zarad nepohvalnih lastnosti, in vendar kolikrat se tudi to godi! Nazivljemo dalje ljudi z možaki, ako kako stvar dobro in temeljito umejo: to so tudi res možaki, ali le v tem oziru: pojem (pomen) možkosti je pa tedaj preozek, beseda možak pa veliko obsega. Ktereга bomo po tem takem možaka zvali? — Le onega, ki ga krasi pravi in terden značaj! Le onega, ktereга djanje in nehanje se vedno in povsod slaга z njegovimi načeli, načela pa s stalnimi нравnimi (moralíčnimi) pravili. —

Da je to res, menda nihče ne bo dvomil in zakaj da mora tako biti, je tudi lahko umeti. Nočem tedaj o tem obširnejše govoriti, ampak omenim le nekatere lastnosti, ktere naj dičijo pravega moža! Da bi kinčale tudi vsakterega med nami! —

Dane so človeku velike in razne duševne in telesne sile, ktere razvijati in razširjati je naša dolžnost in naš poklic. Pa ni dovolj, da se naše moči razvijejo, moramo jih tudi prav obrniti. — Otroci — vsaki dan to vidimo — skazuje in poskuša svojo jakost s tem, da vse, kar ga obdaja, lahkomi selno pokončuje in podira; možu pristova, da zida in ustvarja, da kakej reči bitje da, ne pa vzame. Vse razruševanje obstoječega (ako to ni slabo) zdi se mi otročje in le otročji ljudje in narodi iščejo slave v podiranju in razsipu, zato pa taki nikoli ne dosežejo svojega namena in ga ne bodo dosegli. Pozabljeno, ali če pozabljeno ne, gotovo pa kletó je v veke ime razruševavcev in pokončavcev. Atila je pokazal svetu svojo kruto silo, zemlja se je pred njim tresla, krvavi meč je ko snope podiral narode; ali kdo sedaj vé za kervolokovo gomilo? — Grob njegov je pozabljen, med tem ko tisoč in tisoč mož, ki so tiho in mirno delali v svojem ozkem krogu, živi v blazem spominu! Slajša je, verujte, solza kapljajoča na našo gomilo iz hvaležnega očesca, ko kervavi lovorvenci zviti na razvalinah cvetočih tergov in mest in držav. — Mirno in tiho delaj in radi vsaki v svojem malem kotičku, plačilo mu bode gotovo, ako drugó ne, vsaj zavest spolnjene dolžnosti. —

Stvarjati in zidati mora človek. To večidel ljudje tudi delajo, toda namen in nađoni njihovi niso pravi: vsaki išče od svojih djanj le sam plod uživati, vsaki dela in radi le za-se. Ali verli in pravi mož misli naj-

nazadnje na sebe. Djanje in nehanje njegovo je brez sebičnosti. Za svoj blagor sicer je treba, da skerbi, sebe zanemarjati ne smé; toda, da se povzdigne in pospeši blagostanje onih, v kojih krogu se giblje in ziblje, to je možu blažja in lepša dolžnost. Bodi si eden nizek in prost član kake družbe, bodi si na višo stopinjo postavljen, vsaki v svojem krogu lahko enako zaslužno sodelava. Više stopinje imajo više dolžnosti, niže imajo svoje niže, toda ne manj važne, kajti vse je enako pomembno, ko se radi v celoti. Vsaki glas je enako važen, da se ustvari akord in drugi brez drugega ne more napraviti popolnega akorda. Povsod tedaj znamo zaslužno raditi.

Kamor nas koli osoda postavi, delajmo po svojih močeh in načela naša in naši nagibi naj ne bodo nikdar sebična. »Vse za vero in dom«, si je zapisal naš list (»Sloga«. Opomb. priob.) na čelo; »vse za vero in dom« začrtajmo si tudi mi vsi v serca naša. Žrtvujmo naš blagor in našo korist radi sreči in blagostanju onih, med ktere nas previdnost Božja ponese. —

Stalnosti je treba možu v misli in v djanju. Kdor dan na dan načela spreminja, kakor kameleon barve svoje, kdor omahuje med raznimi strankami, kakor netopér v znanej basni, tega nikár zvatí pravega moža. Pravi možak se terdno derži svojih misli, ne zapusti jih nikdar, povsod ostane stanoviten, samo ne v zmoti (v zmoti terdovratnim biti ne spričuje stanovitnega značaja, ampak znam, da taki ljudje, ki zarad tega svojih krivih načel ne popusté, da bi se značajni zdeli, o značajnosti pravega pojma nimajo). Od svojih za dobre spoznanih načel možaka nobena moč ne odverne. Ako vidi, da bi mu nasprotne misli bile lahko v večo korist, ga to po nikakem ne moti: »Ono je koristno,« pravi verli mož, »ali to je dobro in to je več.« —

So ljudje, koje mala žalitev spravi s poprejšnega pravega pota, so nekteri, ki se izneverijo svojim načelom, ako drugi njihovih dozdevnih zaslug ne spoznajo. Taki nimajo ni zernčica možkosti v sebi: ker pravi mož dela dobro, akoravno bi ga tudi nihče ne obračunal, uni pa le zavolj slave in časti. Pravi mož, kar za pravo spozna, v veke derži in ko bi moral tudi Bog ve kaj pri tem izgubiti, taki pa...? —

Velika dika možaka je možka beseda. Na možko besedo bolj terdno zaupaj, ko na prisego kakega drugega. Kar ti mož obeča, ti bo gotovo spolnil, to mora spolniti, ker nađanja ga k temu njegov ponos in njegova vest, koja mu je edini, pa pravičen sodnik. Možaku lahko posodiš na besedo, sleparju pa še na pismo ne: slepar te z pismom zvije, možak se bo besede svoje gotovo spomnil. —

Pravi mož ima v sebi veliko vrednost, ktero bo vsaki pošten človek spoštoval; to svojo vrednost pa mora tudi sam spoznati, svest si mora biti svoje veljave. Ponosen smé in mora biti mož; toda prevzet in preširen nikakor in nikdar. Prevzetnost je Bogu nedraga in nedraga ljudem: ljudje vse raje poterpijo in prenesejo, ko oholo obnašanje. — Ponos pa ni prevzetnost. Ponosen mora biti mož. Pravi ponos pa tudi ponižnosti ne izključi, izključi le zametovanje samega sebe: vsakemu pa pod nođe se staviti in po blatu valjati se, je gotovo sramotno in napečno. V sredi med

zaverženostjo in preširnostjo stoji možki ponos. Brez tega ponosa ni mogoča nikaka krepost. — Iz napuha se je rodilo vse hudo na zemlji; nespoštovanje samega sebe nas zagreba v najostudnejše gerdobe: ker kdo bo čednost in krasno in lepo kaj cenil, kdo se bo venčal s kreposti, ako mu svoje bitje v čislu ni? Ako sebe ne spoštuje, kako bo maral za to, kar bi ga znalo dičiti in kinčati? In ako se svoje vrednosti ne zavedamo, ako možkega ponosa v sebi ne čutimo, kako nas bodo drugi cenili in čislali? Ponos je tedaj možu potreben, toda — pravi ponos! —

Mož se ne smé dati potlačiti in potreti od slednega zunanjega prigodka, ne smé se uklanjati vsakej slučajnosti. — Sreča in nesreča se vedno spreminjate v našem življenji, tuga in radost sta sestri, ena drugej roko podaja, ena drugo za seboj vodi. One spremljate naše potovanje po tem vihnem morji, vsak človek mora roko obeh poskusiti. Težko, pretežko je obnašanje v raznih teh razmerah: Težavno je v nesreči, težavno, ko po jasnih dnovih temni nastopijo, toda nič manj težavno ni možko obnašanje v dolgej neskaljenej sreči. V nesreči treba nam je biti krepkim in jakim in stanovitnim. Da bodeš krepek ni sile, da kakor nekdanji Stoici vsa čutila zadušiš in zamoriš, ni treba, da neobčutljiv postaneš proti vsem neprijetnostim: čut naj ti bo sveta stvar, ktero moraš gojiti, razvijati in blažiti, nikdar pa je ne zadušiti: gorje ti, če občutke zamoriš: revo tvojo boš sam spoznal, ko boš gol in prazen stal, ko ledene peči vrh planine, drugi pa jo bodo grenko čutili. Čutov ne zatiraj! To je blago in možko, da človek čuti vdarce osode, pa da je junaško terpi in nosi! — Huje pa še ko dolga nesreča je za nas sprememba jasnih dni v oblačne, če se po krasnem solnčnem sijju naše obnebeje prevleče s sivimi oblaci, če čolniček naš, ki je mirno plaval po tihem valovji, naglo razvozlanim viharjem pade v last. Gorjé, kogar nepripravljenega najde burja na morji vihnem, močno se za njega bojim! Vedeti moraš, da jasnost v veke ne terpi, pripravljen tedaj bodi za brambo zoper nevihto, da srečno priplavaš do rešivnega proda. Zraven ti znaj, ako si moder, tudi nesreči biti v prid in v korist! — Pa tudi v sreči je možkosti treba. Nič se teže ne prenese, kakor versta srečnih dni, pravi znan pesnik. In res na tem te bom spoznal, da si možak, ako se ne le v nesreči krepko, ampak tudi v sreči zmerno in vredno bodeš obnašal. —

Te male vrstice sem načertal o možkem obnašanji. Spoznam, da so pomanjkljive, da o vsem ne razgovarjajo, kar bi se dalo o možkem obnašanji reči; pa saj tudi ni bil moj namen predmet celoma in natančno razložiti, hotel sem vam podati le posamezne misli o tem, kojih nadaljevanje sebi, ali, ako je komu drago, tudi drugemu prepustim za prihodnje. —

Bog vas živi!

(Konec.)

Gregorčič.

Taras Ševčenko.

(Ob stoletnici rojstva. — Spisal Jos. Abram)

(Dalje.)

Na Ukrajini je ostalo tako le malo prosvetljenih ljudi, ki bi se držali naroda in ne bi psovali in prezirali kmetov in onih kozaških potomcev, ki so iz vojakov zopet postali kmetje. Take je moskovski urad pregal: jal ali pa so se morali potuhniti in gojiti svoje

simpatije do davne Ukrajine skrivši. Narod pa je ostal osamljen, osiročen ter ponižan od tujih sovražov in od lastnih otrok — izdajic, brez prosvetljenih ljudi, učiteljev, vodnikov, brez zemlje in pravic — v s t r a š n i p a n š č i n i.

Nam je plakáti, le plakáti
in mesíti vsakdanji kruh
s krvavim potom in solzámi! ...

(Kavkaz.)

Ševčenkove pesmi so kar preopojene srdú in ogorčenosti proti krutim panom in panščini.

Črneje od črne zemlje
ljudje blodijo; posahnili
zeleni vrti so, pognile
so bele hiše, se zrušile
in z ločjem ribniki se vkrili;
in selo, ko da bi zgorelo,
ljudje, kot bili bi znoreli,
nemi na panščino gredó
in deco vedejo s seboj ...

(Ukrajina 19.)

Z nedosežnim sarkazmom biča te pane — gospodarje in jim stavi v usta besede:

K nam v šolo! Pri nas deri,
deri in daj,
pa pojdeš v raj,
čeprav družino vso prodaš!
Pri nas — pa česa mi ne znamo?
Mi zvezde štejemo, ajdo sejemo,
Francoza zmerjamo, prodavamo
ali na karte zaigravamo
ljudi, zamorcev ne, a take,
ki krščenj so in svobodni.
Mi nismo Španci! Bog nas vari,
da z ukradenim bi trgovali,
takó ko žid! Mi po postavi!

(Kavkaz.)

Pa jih zavrne:

Po apostola postavi
ljubite vi brata?
Bogokletni licemerci,
od Boga prokleti!
To vi ljubite na bratu:
kožo, a ne duše! ...

(Kavkaz.)

In zopet tarna in se razvnema:

Duša moja uboga,
zakaj tako plačeš,
česa ti je škoda?

I: duša odgovori:

Li mari ne vidiš?

Sama neče več gledati, zapusti pesnika in zbeži nad oblake, njega pa pozove, naj si vse ogleda:

Ne čuješ li ljudstva jokú, bolečin?
Le glej in oglej si, a jaz poletim
visoko, visoko nad sinje oblake:
tam gor ni oblasti, tam gori ni kazni,
tam smeha ni čuti, ni plača ljudi.
Le glej, v tem le raju, ki tu ga ostavljaš,
tu snemajo strgano krilo s pokveke,
ga s kožo deró vred, ker manjka obleke
gospicam nezraslim. A tam pnó na križ
za davščino vdovo, a sina kujó
v veriže edinega, dete edino,
edino ji nado v vojake ženó,
ker jih je premalo ... A tam, glej, pod plotom
zabuhlo otroče od lakote mrè,
a mati na tlaki pšenico žanjè.

Tam pa, vidiš? Oči, oči,
da bi ne svetile!
Da za mlada niste usehle,
v solzah se zalile!
Tam pokritka¹ vzdolž za plotom
s pankrtom se šeta...
od očeta zapuščena,
matere in sveta...
Slepec se celó ogiba...
a panič ne ume:
z dvajseto že ta nečlovek
duše zdaj zapiva!

(Sanje.)

Videč toli strašne krivice in lahkomiselnost pap-
nov, se pesnik razvname v sveti jezi:

Za kogá so Te razpeli,
Kriste, božji Sine?
Za nas dobre? Za besedo
istine? Li morda,
da bi te zasmehovali?
Žal, da je tako postalo!
Vse, cerkve in podobe svete
in svéčniki in mire dim
in pa pred obrazom Tvojim
pokloni neutrudni vsi
za krajo, vojsko so in kri:

¹ Pokritka je zapeljana deklica. Taka deklica, ki je
imela biti mati, si je morala glavo pokrivati, nositi robec,
avbo, kakor poročene žene.

da bratsko kri bi lili, prosijo,
potem pa svetce v dar ti nosijo,
ki jih pokrali so v požari!... (Kavkaz.)

Ljudstvo je kmalu od ust do ust izvedelo o
»apostolu pravde in pouka«. Poznali so ga
tudi iz tiskanih pesmi, a tudi osebno so ga ljudje
kmalu spoznali, ker je kot slikar mnogo potoval ter
najrajši zahajal med preprosto ljudstvo in se ž njim
razgovarjal o vsem, česar mu je bilo polno srce. Mnogo
izobražencev, zlasti dijakov, je s svojimi spisi vrnil na
pravo pot ali jih navdušil s svojo odločnostjo in goreč-
nostjo za narodno delo; vsi ti so postali njegovi so-
trudniki med ljudstvom.

Povsod so govorili o ljubljennem »batku«, povsod
so ga s srcem sprejemali. Užival je ugled celó pri
nasprotnikih, pri sebičnih, trdovratnih parih, ljudskih
pijavkah, in kaj radi so ga vabili v svoje hiše. No, on
se jim ni nikdar laskal in vsako krivico, ki jo je videl,
jim je v obraz očital ali jim pa kar hrbet obrnil in
razžaljen, srdit odšel.¹ Seveda, s tem si je nakopal
mnogo sovražnikov in raznih neprilik, za kar se pa
ni brigal. Govorili so o njem prezirljivo, ker je
»ljudjam volju pisav« (pisal o svobodi ljud-
stva).

¹ Glej o tem več v »Kobzarju«, življenjepis T.
Ševčenka.

DROBIŽ.

Novoslovenščina. Slovenski bibliograf dr. Janko
Šlebinger se je hudo pregrešil zoper slovensko litera-
turo, ker ni navedel v svoji »Slovenski bibliografiji«
lista, ki hodi že sedmo leto med koroške Slovence,
ki se odlikuje tudi po tem, da ima izmed slovensko
pisanih listov najdaljši napis in je že vsled tega biblio-
grafska zanimivost. Temu listu se pravi: »Sloven-
ska priloga nemških gospodarskih
poročil za Koroško«. Iz tega lista smo si
zabeležili nekaj novoslovenskih izrazov iz štev. z dne
1. junija 1913, da bo dr. Breznik lahko izpopolnil svojo
razpravo o razvoju novejšje slovenske pisave: »Polni
zbor deželnokulturnega sveta koroškega. Prva točka
dnevnega reda, predlog letnega poročila in računskega
sklepa za leto 1912 se reši s tem, da se letno poročilo,
katero je navzočim itak že po »Gospodarskih poroči-
lih« znano, na znanje vzame, računski sklep, kateri se
strani računskega svetnika Marchart kot spre-
gledovalca prebere, odobri. Za pocenjenje
sadnih drevesc se bo predlagalo 4500 K, za potovalni
pouk s stroškimi za potovanje vred 3000 K. —
Pri podelitvi podpor za nakup bikov pridejo na vrsto
najprej živinorejske zadruge, bikovske skupine etc. —
Oddaja pocenjenih bikov... — Sprejetnik
bika se more zavezati, da ga bo dve in pol leti za
javno plemo rabil. Kdor dobi vzrejno premijo,
se zaveže, da se bo bik v deželi javno
rabil.« — Futuristično jezikoslovje že prihaja. Lite-
rarni historiki trdijo, da smo vso kulturo dobili s
severa. Da se naši potomci ne bodo preveč trudili,
da bi to še natančneje dokazali, smo registrirali te

stavke. Nam naj bodo v zabavo, slovenski javnosti
pa smo hoteli pokazati vzorec koroške novosloven-
ščine, ki jo fabricira nemški koroški deželni kul-
turni svet.

Iz Celovca.

Pesniška slovenščina. Svoj čas je dr. Rožič opozoril
na neverjetno predrzne plagiate pesnika V. Spindlerja.
Naj še nekaj dostavim. Naletel sem na pesem Karla
Busseja »Über den Bergen«, ki se glasi:

Über den Bergen, weit zu wandern,
sagen die Leute, wohnt das Glück...

Ach, ich ging im Schwarme der andern,
kam mit verweinten Augen zurück...

Über den Bergen, weit weit drüben,
sagen die Leute, wohnt das Glück.

Na čelu Spindlerjeve pesniške zbirke »Zapihal je
jug« pa berem pesem »Za gorami«:

Dejali so mi nekoč:
— glej, za gorami, za daljnimi,
prava sreča tam je doma —

In šel in preiskal sem pol sveta,
a vrnil s spomini se žalnimi
in vrnil se plakajoč...

In vendar dejali so mi nekoč:
glej, za gorami, za daljnimi,
prava sreča je tam doma —

Spindlerjeva zbirka je že precej pozabljena, toda
njegovo dejanje naj živi, mladini v svarilo in prid.

L. T.

Časnikarska slovenščina. »Slovenec«: »Glavno besedo imajo urojenci« (die Eingeborenen). — »Možje ugibajo o izgledih (Aussicht) za bodoče petelinje borbe.« — »Mojo globoko čutečo zahvalo!« — »Vozovi 'gorenjca', ki ni bil preveč zaseden, so bili že zasedeni.« — »Zgradba železniške proge Knin—Pridubič je razdeljena v srečke (Baulose) 1, 2 in 3.« — »Vzrok predstoječe nesreče je baje neprestano deževje.« — »Jutrišnji dan je določen za pledojerje.« — »»Tagespost« pa si pusti celo telegrafirati.« — »Slovenska delegacija na Dunaju ne stori v tej zadevi popolnoma svojo dolžnost.« — »... ter se poizve prodajalne pogoje v zavodovi pisarni.«

»Slov. Narod«: »Šel je v pisarno, koder je dvignil 27 K.« — »Našli so pri njemu 30 K.« — »Župan je izdal neljub incident.« — »Gre za dokončitev tega, za kar je večina delovala.« — »Brzjavka 'Vijenaca' v Varaždinu.« — »Huda kompromitacija.«

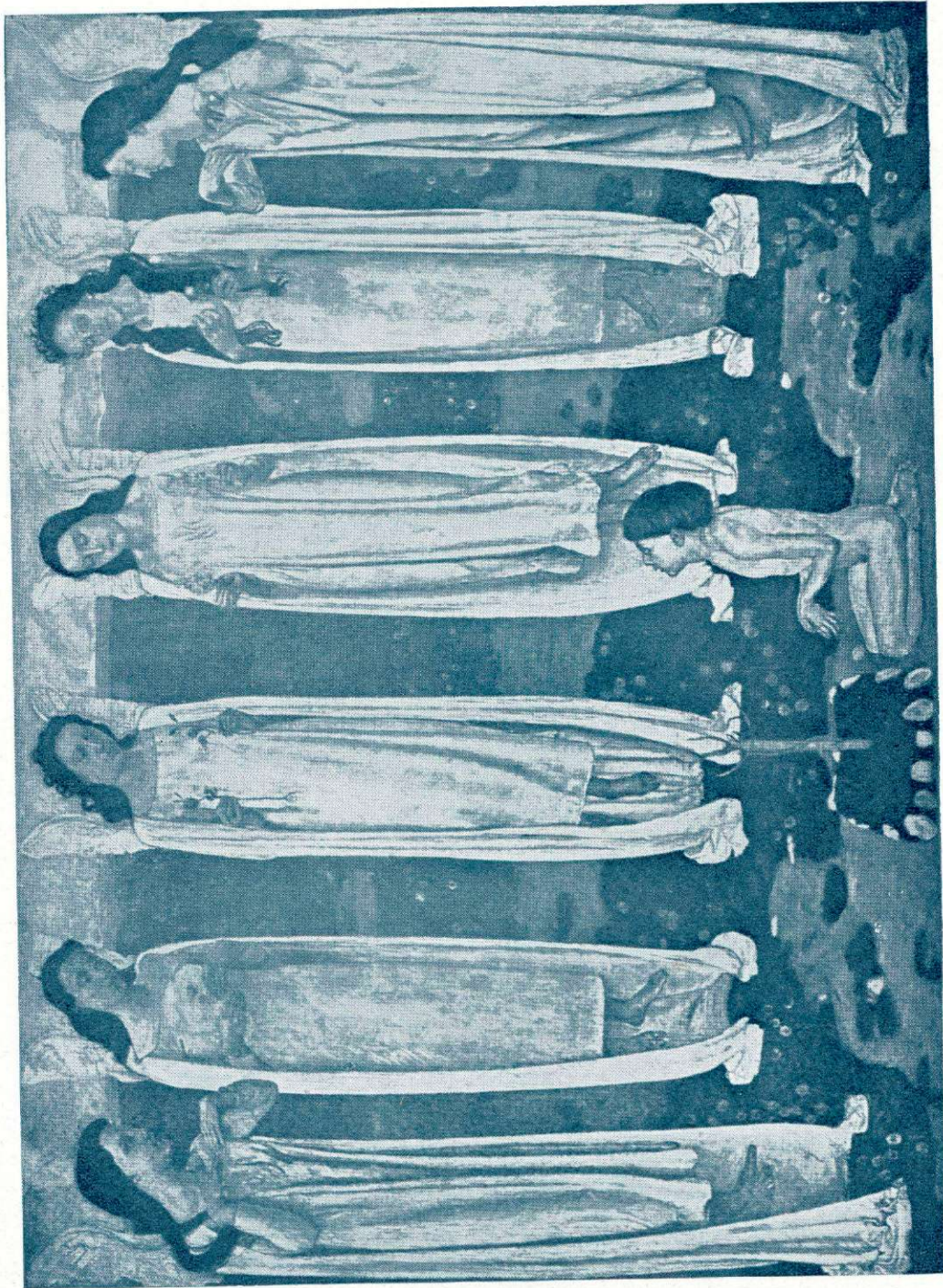
»Dan«: »Samostanski bivarji so prišli vsak večer izpraznit košarico.« — »Predstoječe volitve.« — »Matematični, pisalni, slovstveni učitelj.« — »Zvenk gorečega poljuba.« — »Od velike radosti je verižil oči.« — »Gerlanc je bil prepirljen in je venomer iskal incidenta.« — »Naše kopališče prednjači od vseh drugih kopališč.« — »Naši rojaki so jo morali, za pregnati predpisani čas, vdariti na Trsat.« — »Minister Forstner je napravil povsod utis naklonjenosti.« — »Zapustil je tri omožene sinove.« — »Izprosim si taka lopovstva uganjati nad našo mladino.« — »Pustolovska slika se bode predvajala. Čudoviti dogodki se trudijo s presenetljivim uspehom odgo-

varjati neusahljivi fantaziji duhapolnega in domišljij vzkipečega romana.« — »Slovenski del naše nacije čuva v gorah mrtvo stražo na severni naravni granici Jugoslavije.« — »Ti cilji so narodu brezbrizni.« — »Aha!« je rekel vitez mašinalno.« — »Vladna stranka bi bila odglasovala obe predlogi.« — »Radi boleznim je bilo z ječo odlašano.« — »Taka taktika mora zasejati hudo kri.« — »Mi ne znamo nobenega veselja užiti, brez da bi njega (alkohol) povabili, nobene slavnosti vršiti, brez da bi njemu ne odločili častnega mesta... Ko bi zamogli vse solze zbrati... solze srcetrgajoče revščine!« D.

Znanstvena slovenščina. Pseudonimni slovstveni poročevalec »Vede« piše: »In vendar je malo romanov, ki so vkljub vsem casanovskim aliram pisani tako malo pour scandaliser les bons bourgeois... Kajti to, kar nam zeva v obraz, to je... vereščaginska slika narodne moral insanity, ki nas duši in davi in ki široko odpira okno in duri ne le tujcu, marveč lastnemu malodušju. In s o m m a 'sistemu'... Vse to je roman res dal, vkljub W a s c h z e t t l u...« — Ta kritik je znamenit ne le vsled svoje pseudonimnosti, temuč tudi zato, ker piše v petih jezikih hkrati in ima pri tem še dovolj časa in zbranosti, da nam namigne, da mu celo rusko slikarstvo ni neznano. Znamenit je, toda razumljiv ni; škoduje mu, tudi njemu, prebujna slikovitost stila. Kajti če bi kdo izdelal tisto sliko, o kateri govori: Moral insanity nas duši in davi, pri tem odpira, in sicer široko odpira okno, potem še duri, skozi prihaja tujec, in medtem ko se že itak dušimo, se nam pridruži skozi okno ali duri še malodušje — če bi se res našel tak Vereščagin, bi moral svoje delo pseudonimno signirati, kakor to že prakticira naš vrli znanstveni psevdonim.

Mati Jugoslavija: »Prej so znali otroci vsaj po en jezik; odkar je guvernant Ilirija v hiši, ne znajo nobenega več.«

Ferd. Hodler: Izvoljenec.

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

Društveno lastno premoženje znaša čez 600.000 K. Deležnikov je bilo koncem leta 1912. 2906 z 18.167 deleži, ki reprezentujejo jamstvene glavnice za 7.085.130 K.

registrovana zadruga z omejenim jamstvom

5%

sprejema in obrestuje hranilne vloge po

5%

Rentni davek plačuje iz svojega. Zunanjim vlagateljem so za pošiljanje denarja na razpolago brezplačno položnice poštne hranilnice.

Daje tudi svojim članom predujme na osebni kredit, vračljive v 7½ leta (90 mesecih) v tedenskih oziroma mesečnih obrokih, kakor tudi posojila na zadolžnice in menice.

Načelstvo: Predsednik: Andrej Kalan, prelat in stolni kanonik v Ljubljani.

I. podpredsednik: Ivan Sušnik, stolni kanonik v Ljubljani.

II. podpredsednik: Karol Pollak ml., tovarnar v Ljubljani.

Ustanovljena leta 1893.

Ustanovljena leta 1893.

Leposlovna knjižnica

prinaša prevode prvovrstnih leposlovnih del svetovnega slovstva kakor tudi najlepša originalna slovenska leposlovna dela. Ta zbirka je namenjena predvsem slovenskemu izobraženstvu. — Doslej so izšli naslednji zvezki:

- I. zvezek: Bourget, **Razporoka**. Roman. K 2.—, vez. K 3.—.
- II. zvezek: Turgenjev, **Stepni kralj Lear**. Povest. — Stepnjak, **Hiša ob Volgi**. K 1'20, vez. 2'20.
- III. zvezek: Prus (Aleks. Glowacki), **Straža**. Povest. K 2'40, vez. K 3'40.
- IV. zvezek: Dostojevskij, **Ponižani in razžaljeni**. Roman. K 3.—, vez. K 4'20.
- V. zvezek: Sevčenko, **Kobzar**. K 2'40, vez. K 3'60.
- VI. zvezek: Champol, **Mož Simone**. Roman. K 1'90, vez. K 3.—.
- VII. zvezek: Sevčenko, **Hajdamaki** (Kobzar II. del). K 1'50. (VI. in VII. zvezek skupno K 3'40, vez. K 4'50.)
- VIII. zvezek: Sheehan, **Dolina krvi**. Povest iz irskega življenja. K 4'20, vez. 5'80.
- IX. zvezek: Charles Dickens, **Povest o dveh mestih**. K 5'50, vez. K 6'50.
- X. zvezek: Finžgar Fr., **Pod svobodnim solncem**. I. knjiga K 3.—, vez. K 4.—.
- XI. zvezek: Finžgar Fr., **Pod svobodnim solncem**. II. knjiga K 3'80, vez. K 4'80.

Poleg te izhaja v zalogi „Katol. Bukvarne“

Zbirka slovenskih povesti ki prinaša najlepše pripovedne spise izključno samo naših slovenskih pripovednikov. Posamezni zvezek te zbirke, ki jo urejuje profesor Ivan Grafenauer, stane K —'60. — Dosedaj sta izšla dva zvezka.

- I. Ogrinec, **Vojnimir ali poganstvo in krst**. K —'60.
- II. Erjavec, **Hudo brezdno ali gozdarjev rejenec**. — Ni vse zlato, kar se sveti. — Izgubljen mož itd. K —'60.

V tisku: III. Vesele povesti: Fr. Jaklič, **Za možem**. — V pustiv je šla. — Jos. Jurčič, **Pravda med bratoma**.

Ta zbirka bo kakor nobena druga budila in gojila v našem ljudstvu veselje do dobrega berila.

Katoliška Bukvarna v Ljubljani.

TEODOR KORN

pokrivalec streh in klepar ter vpeljavec

Ljubljana vodovodov

Poljanska cesta št. 8, v lastni hiši

se priporoča p. n. občinstvu za izvrševanje vsakovrstnih kleparskih del ter pokrivanje streh z angleškim, francoskim in tuzemskim škrljem, z asbest-cementnim škrljem ETERNIT, patent Hatschek, dalje z izbočeno in ploščnato opeko, lesnocementno in strešno lepenko. Vsa stavbinska in galanterijska kleparska dela v priznani solidni izvršitvi. - Poprave točno in ceno. - Proračuni brezplačno in poštnine prosto.

Stavbno in pohištveno mizarstvo

Alojzij Trink

Ljubljana, Linhartova ulica št. 8

se priporoča cenj. občinstvu v Ljubljani in na deželi za izvršitev vsakovrstnih v njegovo stroko spadajočih del po primerno zmernih cenah in v solidni izvršitvi.

Mestna hranilnica ljubljanska

Ljubljana, Prešernova ulica št. 3

največja slovenska hranilnica!

Denarnega prometa do konca leta 1913	K 700,000.000.—
Obstojećih vlog	„ 43,500.000.—
Rezervnega zaklada	„ 1,330.000.—

Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po

4 1/2 %

brez odbitka. Hranilnica stoji pod kontrolo

c. kr. deželne vlade,

ki nadzoruje po svojem komisarju dovoljevanje posojil in vrši večkrat na leto nepričakovano revizije vsega poslovanja, zlasti blagajne in vrednostnih papirjev. Vsled te izredne varnosti vlagajo v to hranilnico sodišča in jerobi denar mladoletnih otrok in varovancev in župnišča cerkven denar.

Za varčevanje ima vpeljane lične domače hranilnike.

Prodajalna Katol. tiskovnega društva v Ljubljani

— prej H. Ničman —

priporoča poleg raznih devocionalij, šolskih in pisarniških potrebščin različne molitvenike, kakor: Dušni vodnik, Razlaga sv. maše, Jezus do bri pastir, Večna molitev, Getzemani in Gol gata, Pot v nebesa, Molite bratje, Šolski mo litvenik, Večno življenje, Lepo življenje in srečna smrt, Marija Kraljica src, Sv. Anton, Tolažba dušam v vicah, Družbenik Marijin, Vodilo Ma rijine družbe, razne brošurice in podobice.

Papirna trgovina Ivan Gajšek

Jerneja Bahovec naslednik

Ljubljana, Sv. Petra cesta 2 (palača Assicur. Generali)

priporoča svojo veliko zalogo vseh pisarniških in šolskih potrebščin. — Najboljši pomnoževalni aparat ŠAPIROGRAF vedno v zalogi. — Vsi predmeti za ve selice, kakor: zavitki z vlogami za srečolov, razgled nice za šaljivo pošto, različni balončki, papirni servieti itd. v veliki izbiri. — Umetniške in druge razglednice.

Tovarniška zaloga papirja in šolskih zvezkov.

Solidna postrežba in zmerne cene. — Trgovci popusti!